

Ahmet Mithat Efendi

Felâatun Bey ile Rakım Efendi

Roman – Günümüz Türkçesi

1876

Felatun Bey ile Rakım Efendi

Ahmet Mithat Efendi

Özgün Adı (varsa)

Felâtun Bey ile Râkım Efendi

Çeviren

Dr. Aysel Yıldız

Düzelti ve Yayına Hazırlama

Simay Çıtak

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin gerek görsel malzeme k12 Eğitim ve Araştırma Vakfı'ndan izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

© Vakıf k12, 2021

Kırk Anbar İlavesi

FELÂTUN BEY İLE RÂKİM EFENDİ

Hikâye Gözü

Sahibi

Mehmed Cevdet

İlk defa olarak Bâb-ı Ali Caddesi'nde 28 Numaralı Kırk Anbar matbaasında basılmıştır.

İstanbul

1876

FELÂTUN BEY İLE RÂKİM EFENDİ
BİRAZ DA GÜNÜMÜZDEKİ DURUMLARA BAKALIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Felâtun Bey'i tanır mısınız? Hani ya şu Mustafa Merâkî Efendizâde Felâtun Bey! Galiba tanıyamadınız. Fakat tanınacak bir çocuktur.

Mustafa Merâkî Efendi, Tophane'nin Beyoğlu'na civarca bir mahallesinde oturur. Mahallesinin semtini haber vermek olamaz. Semtini anladınız ya? Bu kadarıyla yetininiz.

Kendisi kırk beşlik bir adamdır. Fakat babası, bir çocuk çok erken yaşta evlendirildiği takdirde, yüzü gözü açılmadan dünya evine girmiş olacağından ırz ve edebini güzel korur fikrindeydi. O yüzden, Mustafa Merâkî Efendi'yi on altı yaşındayken evlendirmişti. Bu sebepten dolayı, Mustafa Merâkî Efendi henüz kırk beş yaşında olduğu halde, yirmi yedi yaşında bir oğlu vardı. O da Felâtun Bey'dir. Fakat Mustafa Merâkî Efendi'ni evladı yalnız Felâtun Bey'den ibaret değildir. Bir de kızı vardı ki ismi Mihribân Hanım'dır. Mustafa Merâkî Efendi kırk beş yaşında olduğu zaman bu kız dahi on beş yaşındaydı.

İnsanın, kırk beş yaşındayken böyle yirmi yedi yaşında bir oğul ile on beş yaşında bir kıza sahip olması ne büyük saadettir. Lakin size derhâl şunu da ihtar edelim ki böyle saadet genellikle babalar içindir. Anneler için bu saadet felaket kabul edilir. Nasıl ki Mustafa Merâkî Efendi'nin eşi de için de öyle olmuştu. Zira Mustafa Merâkî Efendi on altı yaşındayken babası tarafından evlendirildiği zaman on iki yaşında bir kız almıştı.

Öyle ya! Karı kocasından dört beş yaş küçük olmak lazım gelmez mi? ... Nitekim on iki yaşındaki kızcağız, on beş yaşında dünyaya çocuk getirdi. Ancak ondan sonra kaç defa gebe kaldıysa da çocuğunu rahminde barındıramayıp düşürürdü. Hekimler, bunun sebebini anlayamadıklarından hanımın rahminde tedavi ve düzeltilmesi imkânsız bir bozukluk olduğu kanaatine vararak ilgilenmeyi bıraktılar. İş ebelere kaldı. Onlar sargılarla filanlarla Mihribân Hanım'ı düşürtmeyip koruyabildiler ise de zavallı annesi, bu kızı doğurduktan sonra lohusa yatağındayken şehit olarak vefat eyledi...

Mevla rahmet eylesin! Böyle şeyler olağandır!.. Başka ne diyelim ya?.. Mustafa Merâkî Efendi, eşinden ayrıldığı zaman elinde on üç yaşında bir oğul ile kundakta bir kız bulunduğundan bir müddet mecburen evlenemedi.

Son asırda meydana gelen medeni hayattaki gelişmeler, İstanbul’da yaşayan bir adamın bekâr olarak yaşayabilmesine elverişli olduğundan bir müddet bekâr kaldıktan sonra Mustafa Merâkî Efendi bir daha evlenmeye de lüzum göremedi. Kızına dadılık etmek için geçkince bir cariye¹ aldı. O cariye çocuklara bakar; bir ihtiyarca Rum karısı yukarı hizmetini görür; bir de Ermeni karısı aşçılık ederdi.

Nasıl? Hanesinin iç düzenini garipçe mi gördünüz? Bizim Mustafa Merâkî Efendi alafranga meşrep bir adamdı. Hem de hangi alafranga meşreplerden biliyor musunuz? Hani ya bundan on on beş yirmi sene evvel İstanbul’da alafranga meşrepler yok muydu? İşte onlardan. Hali vakti pek yolunda hatta iyiceydi. Üsküdarlıydı, orada güzel bir konağı, bağı ve bahçesi vardı. Ama, sırf alafranga yaşamak yani rahat yaşamak için hepsini ucuza pahaliya bakmadan satmış, Tophane’nin Beyoğlu’na civar bir mahallesinde sıfırdan güzel bir ev inşa ettirip oraya taşınmıştı. Alafrangalığa olan merakının derecesini şundan anlayınız ki, yaptırdığı evin iyice alafranga olması için kâgir² olarak yaptırılmıştı.

Şimdi böyle bir semtte, böyle bir evde bu kadar alafranga olan bir adam artık evine Arap çorap doldurur mu? Hele de ara sıra bir alafranga dostları da gelmekte olduğundan, bunlara hizmet etmek için Rum ve Ermeni hizmetçilere ihtiyacı olacağı da açıktır.

Bizim asıl maksadımız Felâtun Bey’i anlatmak yani okuyucuya tanıtmak olduğuna göre, babası Mustafa Merâkî Efendi hakkında böyle eski bilgiler vermeğe lüzum yoktur zannetmeyiniz. Felâtun Bey’i güzelce tanımak için kendisinin geçmişini öğrenmek elbette lazımdır. Böyle bir geçmişten gelen şahsın hal ve tavrı daha kolay anlaşılabilir.

Felâtun Bey’in çocukluk zamanını nasıl geçirmiş olduğunu anlatmak için detaya ihtiyacımız yoktur. Mustafa Merâkî Efendi, son derece alaturkalıktan yine son derece alafrangalığa birdenbire sıçramış bir adamdı. Bu hızlı değişim ise yalnız kendi maddi ve manevi zevkleri yüzünden meydana geldiğinden, böyle bir adamın hem de öksüz kalan evladı nasıl bir terbiye altında büyüyeceğini her kim düşünse bulabilir. Nitekim çocuk, Rüştîye Mektebi’ne³ verilmiş olduğundan her gün çantası elinde gider gelirdi. Bundan başka, bir de Fransız hocası vardı ki haftada iki defa gelir giderdi. Lakin Mustafa Merâkî Efendi öyle tahsil görmüş bir adam olmadığı gibi çocuğunun tahsilini takip etmeye de vakti olmadığından,

¹ Cariye: Yabancı ülkelerden alınan ve evde barınıp ev sahibinin ihtiyaçlarını gören genç kız.

² Kâgir: Taş veya tuğladan inşa edilmiş yapı.

³ Rüştîye Mektebi: Osmanlı döneminde ortaokul.

oğlunun mektebe gidip gelmesini ve Fransız hocasının da eve gelip gitmesini bir çocuğun terbiyesi için yeterli görürdü.

Oğlunun gördüğü terbiye bu yolda olduktan sonra kızının terbiyesinin ne halde kaldığını tahmin edebilirsiniz.

Fakat şu uyarıdan da geri kalmayalım ki, bu çocukların giyim kuşamına gerçekten söz söylenemezdi. Beyoğlu'nda çocuk kıyafeti olarak bir şeyin moda olduğu duyulduğu anda, Merâkî Efendi herkesten önce onu alıp çocuklarına giydirmeye mecburdu.

Ha! Bak biz şunu söylemeyi unuttuk. Bizim Mustafa Merâkî Efendi'nin ismi yalnız Mustafa Efendi'dir. Merâkî (Meraklı) lakabı kendisine sonradan verilmiştir. Zira bu adamın bazı garip halleri vardı. Mesela kendi evinde mükemmel yemeği dururken bazı akşamlar gidip Beyoğlu'nda bir bakkal dükkânında çiroz ve zeytin gibi şeylerle akşam yemeğini yemesine arkadaşı itiraz ettikçe:

- Ne yapayım, meraktır!

derdi. Mesela bazı geceler Naum'un tiyatrosuna bedel Elma Dağı'nda balıkçı ve kuşbaz takımının gittikleri yerlere gitmesine bir mana veremeyenlere:

- Merak bu ya!

gibi sözlerle karşılık verirdi. “Merakımdandır”; “merak bu ya”; “merakıma dokundu”; “merakıma elvermez” gibi sözleri kendisine “Merâkî” lakabının verilmesine sebep olmuştu.

Buraya kadar sarf ettiğimiz sözler, bizim Felâton Bey'in çocukluk evresi hakkında bir fikir oluşturmak için yeterlidir. Şimdi gözlerimizi Mustafa Merâkî Efendi'nin kırk beş yaşında bulunduğu zamana çevirelim ve oğlu Felâton Bey'in yirmi yedi ve kızı Mihribân Hanım'ın dahi on dört yaşlarındaki hallerine bir göz atalım:

O dönemde, Felâton Bey büyücek büronun birinde memurdu. Hani ya bürolarda bazı memurlar vardır. Bunlar ileride devletin en büyük makamlarını tutabilmek hazırlıklarıyla kâtiplik⁴ zamanlarını gece gündüz çalışarak ve bağlı oldukları büronun değil belki devletin tüm kademelerindeki işleri öğrenebilmek için iğne iplik olarak gerçek anlamda çabalayarak geçirirler. Böyle çalışkan memurları tanırırsınız ya?

⁴ Kâtip: Sekreter, yazı işleri sorumlusu veya müdürü.

Bizim Felâtun Beyefendi bunlardan değildi. Nesine lazım? Ayda en az yirmi beş bin kuruş geliri olan bir babanın bir tek oğluydu. Üstelik kendi felsefi mantığını Eflatunlardan⁵ bile daha kıvrak buluyordu. Dolayısıyla, dünyada yirmi bin kuruş geliri olan adamın başka hiçbir şeye ihtiyacı kalmayacağına karar vermişti. Kendi erdem ve olgunluğunu ise kendisi beğenmiş olduğundan, cuma günü mutlaka bir gezinti yerine giderdi. Cumartesi ise dünkü yorgunluğunu çıkarırdı. Pazar günü, gezinti yerleri daha alafranga olduğundan gitmemelik edemezdi. Pazarın yorgunluğunu da Pazartesi çıkarırdı. Salı günü büroya gitmeye hazırlanırsa da havayı uygun görünce Beyoğlu'nun bazı ziyaret mahallerini, baba dostlarını, ahaba vesaireyi ziyaret arzusu o günü de tatil ettirirdi. Çarşamba günü büroya gidecek olursa, saat altıdan dokuzaya kadar olan vakitte, o haftanın olaylarını anlatmaya ancak fırsat bulup akşam için mutlaka iki daldavukla gelirdi. Bunlar da kendisi gibi genç olacaklarından ve özellikle Felâtun Beyefendi Beyoğlu'nda oturmak münasebetiyle ahabasını alafranga bir yolda eğlendirmek lazım geleceğinden perşembe gecesini alafranga eğlence mahallerinde geçirir. O gece sabahladığı için perşembe günü akşama kadar uyunur. Nihayet yine cuma gelir ve işte şu bir haftalık meşguliyet nasılsa diğer haftaların meşguliyetleri de aynen onu andırır.

Ya böyle haftada üç saat büroya giderek onu da maceralarını anlatmakla geçiren bir delikanlı ne öğrenebilir?

Nasıl ne öğrenebilir? İşte Felâtun Bey öğrenmiş ya? Yazması var, okuması var, Fransızcası var. Zeki, kıvrak zekâlı, tuttuğunu koparır ve de babasının ayda yirmi bin kuruş geliri var! Dünyada bir adamın öğreneceği daha ne kaldı?

Bak Allah için söyleyelim: Felâtun Bey'in yeni kitaplara merakı pek fazladır.

- Canım şöyle bir hikâye basılmış,

dedikleri zaman, Felâtun Bey için

- Onu görmedim.

demek imkânsızdı. Hangi kitap çıkarsa çıksın, satıcılardan kendisine daima kitap getirmeye alışmış olan dağıtımçı, en evvel Felâtun Bey'in kitabını götürüp Beyoğlu'nda ciltçi Gulam'a teslim ederdi. O da en iyi alafranga şekilde ciltleyip arkasına altın yıldız ile "A" ve "P"

⁵ "Eflatun"la Yunan filozof Platon kastediliyor.

harflerini da bastırdıktan sonra, götürüp Felâtun Bey'in uşağına verirdi. Akşam bey, geldiğinde kitabı görüp gayet muntazam kütüphanesine yerleştirirdi.

Fransızca bu iki harfi tanırırsınız ya? Birisi “A” birisi “Pe” harfleridir. İlki, Ahmed Felâtun Bey'in isminin ilk harfi ve ikincisi Felatûn kelimesinin Fransızcası olan “Platon” kelimesinin ilk harfidir. Alafrangada bir adamın isminin yahut isimlerinin böyle ilk harfi yahut harfleri konulmak vardır ki buna o adamın “markası” denilir.

Meramımız burada Felâtun Bey'i eleştirmek olmayıp kendi hal ve tavrını okuyucuya iyice tanıtmaktır. O yüzden şunu da ilave edelim ki: bizim Felâtun Bey bu kadar zengin ve kendini beğenmiş -yani halk diliyle kibirli- olduğundan; havasından geçilmemek lazım gelirse de Felâtun Bey'in hali bunun aksineydi. Alafrangalık hali malum a? Herkese alçakgönüllülükle davranmaya, herkesin yüzüne gülmeye insan mecburdur. Hatta bazı kere Felâtun Bey'in yanında bulunan uşağı, kendi beyini, bir adamla gayet tatlı, nazik ve saygıyla konuşuyor görünce “Bu Efendi bizim beyin pek dostu olmalıdır.” fikrine kapılır. Lakin o adamdan ayrıldıktan sonra, beyefendinin çıldırmak derecesine geldiğini ve hatta sövüp saydığını görüp işitince uşak şaştığından ne düşüneceğini de bilemezdi. Her ne kadar eski kafalılar, sonra arkasından sövüp sayacağı bir adamın yüzüne karşı böyle nezaket göstermeyi kendilerinin iddia ettikleri mertliğe uygun bulamazlar ise de alafranga olanlar da mertlik adeta ahmaklıktan ibarettir diye düşünürler.

Burada Felâtun Bey'in uşağını zikrettik de halini birazcık olsun söylemedik. Bu Mehmetçik, “Gastangaliya'dan” hemücek gelmiş, daha dünyayı öğrenmemiş, ayda yüz kuruşun tutkunu, ensesine muhabbet⁶ ve aferin maksatıyla bir tokat vurulmasının mecburu bir adamdı. Hizmet ettiği efendinin bir oğlu ile bir kızı olduğunu öğrenmeyi başarmış ve hatta oğlunun ismi “Pantolon Bey” ve kızının ismi dahi “Merdiven Hanım” olduğunu bellemişti.

Ne zannettiniz ya? Felâtun isminden “pantolon” kelimesine ve Mihribân isminden dahi “merdiven” kelimesine atlayabilmek haylice beceri gerektirir.

⁶ Sevgi.

Mehmetçik, asıl büyük efendiye de “Meraklı” efendi derdi. Ama efendisinin isminde “İ” harfi olmadığı için bunu doğru söylememekte olduğunu anlayarak mahcup olurdu. Hem bizim Mehmet memleketindeyken amme cüzüne⁷ kadar okumayı da başarmıştı.

Merâkî Efendi’nin alafrangalığına rağmen, böyle bir Mehmetçiği konağına kabul etmiş olmasına şaşmayınız. Onu terbiye edecekti. Hatta terbiye etmeye başladı bile. Bir gün:

- Mehmet, Beyefendi ne yapıyor?

deyip de Mehmet’ten:

- Çorba içiyor.

cevabını alınca,

- Ulan öyle söyleme! Ona alafrangada “supe yiyor” derler.

demiş ve Mehmet:

- Hayır efendim! Allah göstermesin! Sopa yediği yok, çorba içiyor!

dediği halde dahi Merâkî Efendi meraklanmayıp:

- Oğlum alafrangada çorbanın ismi supedir. Bunları birer birer öğrenmeli!

diye nasihat vermişti. İşte anlayınız ki Mehmet de yavaş yavaş alafranga olacaktır.

Nasıl olmasın ya? Olmamak mümkün mü? Büyük efendi ne ise ne; ama küçük bey Fransızcadan başka söz söylemiyor ki! Sütlü kahve isteyeceği zaman “kafe o le” diyor. Mehmet ise bunu “kavala”dan başlayıp evvelce öğrenmiş olduğu “karyola” kelimesine kadar tatbik ede ede ister istemez belliyor.

Felâtun Bey’in kıyafetini sorarsanız, tarif etmemiz mümkün değil. Şu kadar diyelim ki; hani ya Beyoğlu’nda elbiseci ve terzi dükkânlarında modaları göstermek için mukavvalar üzerinde birçok resimler vardır ya? İşte bunların bir yüz tanesi Felâtun Bey’de mevcut olup elinde resim, boy aynasının karşısına geçer ve kendisini resme benzetinceye kadar mutlaka çalışırdı. Dolayısıyla, kendisini iki gün aynı kıyafette gören olmazdı ki “Felâtun Bey’in kıyafeti şudur” demek mümkün olsun.

⁷ Amme cüzü: Kuran-ı Kerim’in otuzuncu ve son cüzü. (Cüz: Kuran’ın otuz bölümünden her biri.)

Bak şeklini simasını pek kısaca tarif edebiliriz. Ortaca boy, zayıf endam, sarıca benizli bir delikanlı olup, kaşları gözleri siyah, saçları, ağzı, burnu filanı hep bir karının “elverişli” diyeceği kadar hoşluk sergilerdi.

Mademki Felâtun Bey hakkında bu kadar malumat aldık. Biraz da Mihribân Hanım hakkında bilgi alalım:

Bu kızın, her şeyce olduğu gibi şekil ve simaca da Felâtun Bey’in kardeşi olduğu görülürdü. Lakin kız yüzünde mutlaka ve her halükârda güzellik daha ziyade olacağı ayrıca düşünülecek bir şeydir.

Diğer kızlar gibi Mihribân Hanım oya yapmasını bilmez. Zira alafrangalarda oya yoktur. Kese, çorap vesaire örmesini de bilmez. Çünkü onları modist⁸ kızları örür. Nakışı da onlar işler. Yapma çiçek Beyoğlu’nda çok! Bunları yapmak için ne zahmete giresin? Çamaşır yıkamak, ütölemek hizmetçilerin ve yemek pişirmek de aşçının işidir. Hatta kendi başını taramak bile alafrangada olmayıp özel kuaför karı gelir tarar.

Alafrangada kızlar için okumak yazmak tahsili lazım idiye de biçare kızcağız öksüz büyüdüğünden başarılı olamadı. Babası müzik eğitimi için iyi bir piyanocu madam getirmişti. Lakin madam kendisi çalıp, babası dinlediği için Mihribân Hanım “taş altında bir yılan, kaşları durur divan” şarkısından başka bir şey öğrenemedi.

Bununla beraber kızcağız hoppa mı hoppa mı hoppa mı hoppa mı!.. Şen mi şen mi şen mi! Zıp zıp sıçrar! Ter ter tepinir!

Kendisi yetişmiş çatmış olduğu için birkaç yerden görücüye gelmişlerdi.

Özellikle babasının dillere destan serveti her servet düşkününü cezbederdi. Ancak görücülere Mihribân Hanım oğullarının neci olduğunu sorar:

- Kâtip.

cevabını alınca

- Oh! Cebi delik!

derdi.

⁸ Modist: Modacı.

- Asker.

cevabını alınca

- Yarım kunduralı!

derdi.

- Hoca.

cevabını alınca

- Sarımsak başlı!

derdi.

Kısacası her biri için bir kulp uydurup maazallah eğer görücüler:

- A hanım kızım! Niçin böyle söylüyorsunuz? Oğlumuz şöyledir böyledir...

diyecek olursa, bir püsküllü kahkaha koyverip

- Oh! Kalmış kalmış da sizin oğlunuza mı kalmışım hanım! Oğlunuza başka yerde kız arayınız!

diyerek kalkar, yürüyüverirdi.

Nasıl, Mihribân Hanım'ın bu kadar serbestliğine şaşırıyor musunuz? Şaşırmayınız. Zira kızcağız bir evin hanımı olarak büyümüş olduğundan, gelen görücülere gelin olarak da kendisi çıkardı kayınvalide olarak da. Görücü hanımlara verdiği cevabı ise bir kayınvalide sıfatıyla verirdi. İşte şaşacaksanız bu serbestçe kayınvalideye şaşırınız.

Eğer şu Felâtun Bey, Mustafa Merâkî Efendi ve Mihribân Hanım'ın hallerini anlatmamızdan size usanç geldiyse, affınızı isteyerek halleriyle ilgili son olarak şunu da arz etmeme müsaade buyurmanızı rica ederim:

İşte bu baba, oğul ve kız yahut kız kardeş, üçü bir yerde bulundukları zaman; baba oğul şayet Mihribân Hanım'ın bir çiçeğini veya eldiven giyişini beğenmeyecek olsalar, kızcağızın üç gün üç gece ağlayacağını bildikleri için başına bir çiçek değil, saksıyı giymiş olsa bile pek ziyade yakışıklığına yemin etmeye mecburdular. Felâtun Bey ise, bir fikrini babası teslim etmediği zaman herifin cehaletini ortaya koymaktan çekinmediği için, biçare adamcağız

Felâtun sıfatlı oğlunun yanında mahcup olmamak için, beyefendi her ne görüş ve fikir sunsa, Mustafa Merâkî Efendi sanki kırk yıldan beri o fikirde, o görüşte bulunuyormuş gibi onaylamak için acele etmeye mecburdu.

Hatta bir gün baba oğul arasında, günlerin uzanıp ksalmasının sebebiyle ilgili bir konu açılmıştı. Mustafa Merâkî Efendi, bu konuda kendi görüşünü söylemekten çekinerek, oğlunun bilgece görüşlerini öğrenmeyi dört gözle bekledi. Hele çocuk:

- Kış mevsiminde havalar bulutlu olduğu için, bulutlar güneş ışınlarının bize süratle erişmesini engelleyerek erteler.

dediği zaman, pederi

- Maşallah maşallah! Gerçekten Eflatunlar aciz kalacak. Vallahi ben de böyle düşünüyordum. Ama bir kere de sizin fikrinizi anlamak isterdim.

demişti.

Ama inanınız ki, herifçioğlunun bu fikrini bilgeliğin ta kendisi olarak kabul eyledi. Hatta oğluna rica minnet bu meseleyi kaleme de aldırıp zamanımızda çıkan ilmi dergilerden birisine yayınlanmak üzere matbaaya götürdüyse de kabul ettiremediğinden hiddetle geri döndü.

İKİNCİ BÖLÜM

İlk bölüm, bize hikâyemize kendi isimlerini verdiğimiz iki şahsın birisinin özelliklerini epeyce öğretti. Burada da yine böyle kısaca da olsun Râkım Efendi'nin özelliklerini görmeye muhtacız.

Râkım Efendi dediğimiz çocuk, eski Tophane kavaslarından⁹ birisinin oğlu olup, bundan yirmi dört sene evvel pederi vefat edince; annesi elinde bir yaşında yetim olarak kalmıştı. Bir kavas evladına ne bırakabilir? Bizim Râkım Efendi'nin babası, Salıpazarı tarafında üç odalı bir çürük kümes ve bir de Arap cariyeden başka mal denmeye layık hemen hemen hiçbir şey bırakmamıştı.

Annesi gayet kadın, ve Fedayi adındaki Arap cariyeye ise annesinden belki daha kadın olduğundan, kocasının ayrılık ateşi epeyce küllenip da aklını başına aldıktan sonra annesi:

- Fedayi! Artık aramızda hanımlık halayıklık¹⁰ kalmadı! İkimiz de çalışıp kendimizi ve bir de şu yavrucuğu beslemekten başka çaremiz yoktur.

dediğinde sadık Arap:

- Ah hanımcığım! Sen ne çalışacaksın! Ben çalışırım. Hem seni hem küçük beyimi evladımı beslerim.

diye bütün geçim derdini kendi üzerine almayı bile göze almıştı. Buna rağmen, annesi geçim yükünü yalnız Fedayi üzerinde bırakmadı. Kendisi el dikişi diker, oya yapar, çevre uçkur işler ve bunları Salıpazarı'nda Fedayi'ye sattırır. Diğer günler ise, Fedayi'yi büyücek yerlere çamaşıra ve tahtaya gönderir. Arada bir kendisi de gider. Kısacası, ellerinin emekleriyle kimseye muhtaç olmadan geçinebilirdi.

Râkım büyüdü. Beş yaşında, Salıpazarı'ndaki Taş Mektep'e verilip on bir yaşında İstanbul tarafında Valide Rüştîye Mektebi'ne alındı. On altısında oradan çıkıp, Hariciye Kalemî'ne¹¹ kendisini kabul ettirmeye yol buldu.

⁹ Kavas: Koruma memuru.

¹⁰ Halayık: Cariye.

¹¹ Hariciye Kalemî: Dış işleri bakanlığı.

Aman bu çocuk ne kadar çalışırdı! Hani ya “gece gündüz çalışır” derler ya? İşte gece gündüz gerçekten çalışan buydu. Tam evladını bu boya getirdikten sonra annesi vefat etmesin mi?

Ama bu da hakkında bir nimetti. “Ah! Râkımcığim! Bir kere insan içine karıştığını görsem hiç gözüm arkada kalmazdı.” derdi.

Ve işte arzu eylediği bu nimete kavuştu.

Râkım’da henüz aylık yıllık yok. Sadık Fedayi hâlâ dikiş diker, mendil çevre işler. Kahve torbası diker, çamaşıra, tahta silmeye gider. Aldığı paradan evinin acil ihtiyaçlarını ayırdıktan sonra, geri kalanını:

- Delikanlıdır, parasız kalmasın.

diye tamamen Râkım’a verirdi.

Fakat Râkım’ın cep harçlığına o kadar ihtiyacı yoktu. Sabahleyin Süleymaniye’ye medreseye gidip, saat dörtte oradan çıktıktan sonra büroya giderdi. Büroda aldığı Fransızca dersini takviye ederek bu lisanda bir kat daha ileriye gitmek için, Galata’da bir doktora giderek akşam saat birde evine gelirdi. Yemekten sonra, Kazancılar Mahallesi’nden Beyoğlu’na çıkıp yine Dışişleri Bakanlığı’nda arkadaşı bulunan bir Ermeni’ye Türkçe okutmak ve bu hizmete karşılık olarak onun birçok Fransızca kitaplarını karıştırmak ile vakit geçiren bir çocuğa paranın ne lüzumu kalır?

Hatta cumaları bile Râkım bahsi geçen Ermeni arkadaşını kütüphanesinden çıkmazdı. O kadar ki ev halkı, Râkım’a çok güvendiğinden pazar günleri Dışişleri Bakanlığı tatil olduğunda, Râkım yine arkadaşının evine gidip de eğer o gün familyaca bir yere gidilecekse Râkım’ı kütüphane odasına kaparlar öyle giderlerdi.

Râkım için böyle bir gün ne mesut gün idi!

Bizim Râkım Efendi, bu şekilde tam dört sene süreyle daha eğitimine devam etti. Koca Fedayi dadı, halk mutfaklarında kül kömür olarak hanımın kendisine emanet bırakmış olduğu gözünün nurunu hor ve aşağılanmış bırakmak şöyle dursun; adeta hali vakti yolunda bir adam evladı gibi yaşatmayı başarırdı. Lakin Râkım Efendi’nin aldığı terbiye ve gördüğü tahsil öyle her hali vakti yolunda adam evladına nasip olamaz. Kendi arzusu ve dadısının sevk ve

teşviki sayesinde Arapça'dan sarf ve nahiv¹² filandan başka, Risâle-i Erbaa'yı açıklamalarıyla beraber layıkıyla gördü. Hele mantık konusunu, son tasdiklerine kadar pek kuvvetli tahsil etti. Hadis ilmi¹³ ve tefsirde¹⁴ oldukça bilgelik kazandı. Fıkıhı¹⁵ bile gözden geçirdi. Fârisî'den *Gülistân ve Büstan ve Pend-i Attar ve Hafız ve Saib*'i tamamlamak bir yana dursun, en seçkin parçalarını ezber bile etti.

Fransızca'ya gelince, bir kere lisanın tüm inceliklerini edindi. Ardından, Galata'daki dostundan fizik, kimya, anatomiye oldukça ilerletip Beyoğlu'ndaki Ermeni dostunun kütüphanesinde de coğrafya, tarih, hukuk ve uluslararası hukuka dair lüzum derecesinin üstünde malumat bile topladı. Hele okuduğu Fransız romanlarının, tiyatro oyunlarının ve şiir ve edebiyatının adeta nihayeti yok gibiydi.

İki gece kendisinde kalmak üzere bir kitabı evine götürmek için müsaade alabilecek olsa, onu yalnız okumakla yetinmeyerek en güzel parçalarını kopya ederdi.

İşte Râkım Efendi'nin geçmişi bundan ibaretti. Parasızlıksa neredeyse yirmi yaşına kadar devam etmişti. O zamana kadar bürodan aldığı maaş yüz elliye varmışsa da yirmi yaşında bir dışişleri memuru için bu paranın para bile demek olmadığı açıktır.

Bir gün, Râkım Efendi'nin dostlarından olan bir matbaacı kendisine Fransızca bir kitap getirdi. Bunu Türkçe'ye tercüme ederse yirmi altın kadar verebileceğini söyledi. Kitap yüz elli-iki yüz sayfalı büyük boy bir şey olduğundan koca Râkım bunu bir haftada çevirmek cesaretiyle kabul etti. Gerçi bir hafta değil ama on iki günde kitabı bitirip teslim etti. Matbaacı da yirmi lirayı topluca verdi.

Haydi bakalım, bu parayı aldığı zaman şu Râkım Efendi'nin ne kadar sevinmiş olduğunu kim hesap edebilir?

Nafile, kimse hesap edemez. Zavallı Râkım, o zamana kadar bu miktar parayı Galata'da sarraf kutularından başka bir yerde görmemişti. Hele bir gün olup da kendisinin hem kendi emeği olarak bu kadar paraya sahip olabileceği ihtimalini -her ne kadar arzu eder idiyse de- hiç düşünemezdi. Şimdi bu serveti, bu hazineyi avucu içinde görünce hâlâ kendisinin

¹² Sarf ve nahiv: Dilbilgisi.

¹³ Hadis ilmi: Hz. Muhammed'in sözlerini inceleyen bilim.

¹⁴ Tefsir: Kuran-ı Kerim'in ayetlerini açıklama ve yorumlama bilimi.

¹⁵ Fıkıh: İslam hukukunda din ve toplumla alakalı kuralların bütünü.

olduğuna inanamayıp bir hayli dūşündükten sonra kendisinin olduğuna inandığı zaman gözlerinden dolu taneleri gibi sevinç gözyaşları akmasını engelleyememiştir.

Ne o? Şaşırdınız mı?

Hey karındaşı¹⁶ hey! İçinizde Râkım'ın şartlarında büyümüş adam varsa, düşünsün baksın. El emeğine karşılık kazandığı ilk paraya ne kadar sevinmiştir hatırlasın.

“Bir adamın yirmi lirası olamaz mı?” diye düşünmek yersizdir. İşte ömründe yirmi lirayı görmemiş ve insan olmak için ne lazım ise edinmek için gayret etmekten geri durmamış olduğu halde, ilk defa olarak bu parayı kazanmış olan şahıs bizim Râkım Efendi'dir.

Zavallı oğlan, paraları alınca hemen evine koşup sadık dadısının önüne koydu. Ne dersiniz?

Karıcık bunları görünce haddinden fazla bozulup:

- Aman beyim! Bunu nereden buldun? Sakın...

diyerek nereye bir büyük yanlış fikrini ifadeye yaklaşmıştı. Ama Râkım, paranın kaynağını dadiya anlatarak onu kendisinden daha fazla memnun etmişti.

- Ah! Annen sağ ola idi de senin böyle dört kese akçeyi birden kazandığını göre idi! Mevla rahmet eylesin!

dediği zaman, kendisini tutamayıp ağlamaya başladığı gibi Râkım'ı da ikinci olarak yine ağlatmıştır.

Ardından, şu ilk serveti nereye harcayacaklarını düşünmeye başladılar. Zira biz Râkım'ın bu kadar paraya ilk defa olarak sahip olduğunu söyledikse de kendisine açgözlü dememiştik. Tam tersine, Râkım yokluk içinde tok gözlü olduğu halde büyümüş olduğundan; eline para geçtiği zaman saklamayı mümkün değil onaylamayarak, parayı mutluluk aracı bilir ve dolayısıyla mutluluk yolunda sarf etmek için para kazanmayı severdi. Kendi dadısı:

- Beyim! Bana kalsa bu para ile birkaç kat elbise alırdın da halk içinde temiz temiz gezerdin.

dediyse de Râkım:

¹⁶ Karındaş: Kardeş.

- Hayır dadıcığım! Benim üstüm başım bana yeter! Birinci iş, seni artık elaleme hizmet etmekten kurtarmaktır. Zira sen artık ihtiyar oldun.

demişti. Paranın yarısını ayda ikişer yüz elli kuruş harcamak üzere dört aylık ihtiyat paraları olarak kaldırıp, diğer yarısıyla da pek ziyade haraplaşmış olan evlerini tamir ettiler.

İşin erbapları, her başlangıçta ve her siftha bir bereket olduğuna inanır. Bu inancı, bizim Râkım Efendi'de de pekiştirecek gelişmeler gecikmedi. Kendisi Bâb-ı Ali'ye gelişi eksik olmayan yabancı gazeteleri baştan aşağıya süzerek, aldığı bilgiler üzerine diplomatlığı da iletmiş olduğundan, ara sıra bazı gazetelere yazı yazmaya başladı. Bu hizmeti, bir aralık ücretsiz olarak görüverir idiyse de matbaacılar kendisini yazı yazmaya devam etmeye mecbur etmek için haftada, on beş günde bir Râkım'ın eline birer ikişer lira kıstırmaya başladılar. Hatta bu gelir, sonraları daha ziyade arttı. O kadar ki, Râkım haftada iki lira kadar sürekli gelmekte olduğunu görünce bürodaki işini bırakmaya mecbur oldu.

Biz bu istifaya üzüldük. Zirâ koca Râkım büroda kalmış olsaydı, feyiz alacağına şüphe edilemezdi.

Râkım bir aralık Frenk¹⁷ dostları çoğalttı. Bunların çoğalması kendisine bir yabancılar için arzuhalcilik¹⁸ ve tercümanlık yolunu açtı. Yabancılardan, Türkçe bir nota, rapor, protesto veya arzuhal filan yazdırmak isteyenler işlerini Râkım'a havale ederlerdi.

Sözü uzatmaya neden mecbur olalım? Râkım birkaç sene bu şekilde devam ettikten sonra ayda yirmi otuz liraya kadar kazanmaya başladı. Fakat biçare çocuk bu parayı kazabilmek için yirmi dört saat gününden yalnız yedi saat kadarını uyku, dinlenme ve yeme içmeye sarf ederek kalan on yedi saatini hemen durmadan çalışmakla geçirirdi.

Salıpazarı'ndaki evceğinizi yeni şekliyle tamir etti. Pek güzel ve gönlünce döşedi, dayattı. Kendisine kütüphane oluşturmaya başlayıp Türkçe ve Fransızca en seçkin eserleri toplardı. Bu kadar masrafa rağmen, Râkım'ın cebinde para eksik olmazdı.

Dadısı birkaç defa Râkım'ı evlendirmeye kalkıştı. Râkım kendisinin evlenmeye ihtiyacı olmadığını ileri sürerdi. Sadık Fedayi, evin içine bir gelin gelmesini yalnız Râkım için

¹⁷ Frenk: Avrupalı.

¹⁸ Arzuhalcilik: Dilekçe yazma işi.

istemeyip, ihtiyarlık zamanında kendisinin de bir can yoldaşına ihtiyacı olduğunu söyleyince, Râkım işin bu yönünü münasip görerek bir cariyeye satın almaya karar verdi.

Dadısı bazı tanıdığı esircilere sipariş etmiş olduğu için, öteden beriden birkaç Arap cariyeye geldiyse de Fedayi bunları bir nihayet iki gün dener, beğenmez yine iade ederdi. Bir gün Râkım Efendi, Tophane'den Beyoğlu'na çıkmak için Kumbaracı Yokuşu'na kestirmeden varmak üzere Karabaş'tan geçirdi. Bildik dere üzerinde ihtiyar, aksakallı bir Çerkez'in yanında bir kız olduğu halde bir kapıyı çaldığını gördü. Kıza dikkatle baktı. Baktığı anda yüreği kıza aktı ise de:

- Adam neme lazım? Dadı beyaz istemiyor, Arap istiyor. Bu bizim işimize yaramaz.

diye alıp yürüyüvermişti. Zira aksakallı ihtiyarın yanında bulunan kız beyaz hem de güzelce bir Çerkez'di.

Râkım alıp yürüyüverdi ama bir türlü ayakları ileri gitmez ki! Niçin olduğunu kendisi de bilmez.

- Canım bir kere görür sorarsam, almaya borçlu olacak değilim a?

diyerek geriye döndü. İhtiyar ve kız kapıyı açtırıp ardından kapatmış olduklarından bu kere kapıyı kendisi çalmaya mecbur oldu.

Açtılar. Râkım ihtiyarı çağırdı, geldi. Kızın cariyeye ve satılık olup olmadığını sordu. Cariye satılıkmış. Görmek istedi. Gösterdiler. Uzun boylu, kara gözlü, karakaşlı, ufacık ağızlı, güzel burunlu, kısacası boyu posu yerinde bir şey idiyse de gayet zayıf ve hastalıklı, on dört yaşında olduğundan öyle olur olmaz müşterinin beğeneceği gibi bir şey değildi.

Fakat ne idi kızda o baygın bakışlar? Ne idi mahzun tebessümler?

Râkım, kızın elini kim bilir ne için; fakat pek büyük ihtimalle şaşkınlığıyla kendi eline almış bulunduğu sonradan da bırakmak hatırına gelmemişti. Heriften fiyatını sordu. Yüz altın demesin mi?

Herif kızın değerinden bahseder. Bakalım ne yapar? Râkım çocuk gibi ağlar! Ay kıza ne oldu? Zira o da Râkım'a karşı ağlamaya başladı!

İhtiyar ne mana vereceğini bilemez. Bir kimsesine mi benzettiğini Râkım'dan sorar, bir cevap alamaz.

Hayır! Râkım kızı kimsesine benzetmemiştı. Size bir haber verelim: Râkım Cenab-ı Hak'ın kendisi gibi bir öksüze böyle beyaz carıye satın almaya kadar varan sonsuz lütfunu fark ettiğinden, şükür dolu gözleriyle sevinçten ağlardı. Evet! Râkım bu kadara kadar hassas ve hisli bir çocuktı.

İhtiyara:

- Bu kızın değeri var mı yok mu diye sormuyorum. Satılan şey özgürlüğüdür. Özgürlüğün dünyalara değeceğini kabul ederim. Ama seksen altından başka param yoktur. Bu paraya karşılık kızı verirsın alayım

demişti. Ve ihtiyar, Râkım'ın ağlamasından cesaret alarak, hatta yüz elli altın istemediğine pişman bile olarak bir para aşağıya vermeyeceğini söyleyince:

- Öyle ise bana yirmi altın için bir ay müsaade verirsın alırım.

cevabını vermişti.

İhtiyar da zaten kızda epeyce hastalık hissetmekte olduğundan, bir ayak evvel elinden çıkarmak için onay göstermesiyle hemen teslim etmiş ve Râkım da teslim almıştı.

Ne dersiniz? Râkım kızın elini eline almamış mıydı? Ta kız kendisine mal olduktan sonraya kadar elini elinden bırakmadı!

Ardından Beyoğlu seferinden vazgeçerek ihtiyarla beraber Salıpazarı'na geldiler. Kızı, kapıdan içeri salıverip kendisi dadısından parasını istedi. Seksen altını esirciye saydıktan sonra yirmi altın için de bir senet yazıp Tophane'de kendisini tanıyanlardan dört beş şahit tanık göstererek esirciyi yerine gönderdi.

Bu işleri görüp de hanesine dönerken, yolda:

- Acaba dadım bu işe ne diyecek? Gördün mü bir kere çocukluk ettim! Bir kere de anam gibi olan dadıcığım a danışmalı değil miydım?

diye masum bir vesvese ve hafif bir pişmanlığa kapılmıştı. Evine geldiğinde dadısı kendisini karşılayarak:

- Aman beyim! Ne kadar isabet ettin? Ne de can sevecek bir kız! Sen bana bunu can yoldaşı diye almadın mı? Adı Canan olsun!

diyerek memnuniyetini gösterince, zavallı Râkım her şeyden çok dadısını memnun edebilmiş olduğuna sevinerek ismi de kabul etti.

Şurasını bilmelidir ki Râkım bir beyaz cariyeye aldığı için işinden geri kalacak adamlardan değildi. O günse Beyoğlu'nca iki mühim işi olup bu işleri derhâl halletmek üzere kalktı. Bu defa Kazancılar yönünden Beyoğlu'na çıktı. İki mühim işinden birisi Ermeni milletinden G. Bey'i görmektir. Zira daha bir akşam önce, bu bey hizmetçisini gönderip kendisini derhâl çağırmişti. Evi Ağa Hamamı'nda bulunduğundan, [hemen] vardı. Kendisini evinde buldu. Silistre eyaleti koyun vergisini toplamak üzere G. Bey yeni alıp oraya gönderecek adamıyla Silistre valisine bir dilekçe yazdıracaktı.

Râkım, bu dilekçeyi çeyrek saatte yazıp temize çekerek, beye mühürletti. Zarfın üzerini de mühürleyerek beyin yanındaki çekmece üzerine koydu. Daha bir emri olup olmadığını sormak üzere bekleyince bey, yazıcısını çağırıp Râkım'ın görülecek hesabı varsa görmesini emreyledi. Bu emri verince Râkım mahcup olarak:

- Ben başka bir emriniz var mı diye beklemiştim.

dediyse de bey, Osmanlı bir adam olduğundan

- Verdiğim emir de emir değil midir? Bu emrin yerine getirilmesi de gereklidir

diye bir şaka yaptı. Biraz sonra yazıcı elinde Râkım'ın üç aydan beri yazdığı evrakı içeren bir pusula olduğu halde içeriye girdi.

Bey, bu pusulayı alıp okumaya başladı: Bursa eyaletinin ... senesi koyun vergisinden kalan meblağın toplanmasında yardımcı olmasına dair Bursa valisine 10 adet arzuhal. Onun cevabına 10 adet cevap. Varna sancağı öşür ve koyun vergisinin bir senelik muhasebesinin tetkiki için Maliye Bakanlığına alt kısmı açıklamalı altı sayfalık bir defter. Bu defter gereğince bir de detaylı bir rapor. 8 adet farklı mektup.

Bey, bu pusulayı bu şekilde okuduktan sonra yine rahat bir tavırla:

- Bunların hiçbirisi için bir para vermeyeceğim. Yalnız Bursa vergisinden geri kalanların toplanması bence ümitsiz bir para iken, sırf kayırılma ricası güzel yazılmış olduğundan tamamıyla tahsil edildi. İşte onun için beş on para gözden çıkarabileceğim.

diyerek, Râkım'a otuz lira verilmesini yazıcısına emretti.

Vay Râkım'da sevinç! Vay Râkım'da teşekkür! Hem de duygusunun ölçüsü demek olan gözlerine yaş dolarak bir teşekkür ama kime? Kendisi gibi bir öksüze bu yardım yolunu açmış olan ihsanı bol Cenab-ı Hak'a!

Hakkını aldıktan sonra ikinci işine gitti. Bu ikinci iş, İngiltere'den yeni gelerek Asmalı Mescit Sokağı'nda bir eve yerleşmiş olan oldukça kibar bir İngiliz familyasıyla görülecek işti. Lakin işin ne olduğunu Râkım bilmezdi. Yalnız bir dostu, kendisi için oraca görülecek bir iş olduğunu haber vermiş olduğundan öylesine gitmişti. Vardı, dostunu da orada buldu. Meğer istenilen şey, İngiliz'in iki kızına haftada birer gün Türkçe ders vermekmiş.

Hiç Râkım için iş bulunur da kabul edilmemek mümkün olur mu? Herif iş makinası! Bunu da memnuniyetle kabul etti. Kendisi aylık veya haftalık filanlık için konuşmamış olduğu halde, dostu her defası için birer İngiliz lirası ayak teri takdim olunacağını belirterek kabulünü İngiliz adına rica etti. Râkım hem utancından morarıp hem de Cenab-ı Hak'ın bu lütfuna da teşekkür ederek kızarıp işi almaya karar verince dört yol ağzında Kumbaracı Yokuşu'na doğru ayakları sanki yere basmayarak indi. Tophane'ye Karabaş'a varıp esirciler kahvesinde Çerkez'e rast gelmekle:

- Gel baba gel. Ben borçtan hoşlanmam. İşte paranı tedarik ettim. Bin kere şükür olsun, Cenab-ı Hak hiç ummadığım yerden gönderdi.

diyerek, yirmi altın borcunu vererek senedini kurtardı. Hatta lüzumu bile olmadığı halde durumu şahitlere de haber verdi. Geri kalan serveti olarak on altını cebinde olduğu halde evine can attı.

Bu haberi de sadık dadısına müjdelediği zaman, vay Fedayi'deki sevinç! Kıza muhabbeti bir kat daha arttı. Vermiş olduğu Canan ismine "uğurlu" mahlasını da ilave eyledi.

İşte hikâyemize adlarını verdiğimiz iki şahsın ikincisi de budur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Râkım Efendi ile dadısı, Cenab-ı Hak'ın iyilik ve ihsanlarının tamamlanması olarak kabul ettikleri Canan'ı eğitip terbiyeye başladılar. Zavallı kızcağızda sahiden bazı hastalıklar varmış. Geldiğinin ikinci günü, Râkım Galata'daki hekim dostuna koşup durumu anlattı. Biçare Canan hakkında doktoru değil, belki tüm merhamet ve şefkatini çağırıp davet etti. Birer sürücü hayvanına binerek geldiler. Doktor, kızı etraflıca muayene ettikten ve durum ve halini soruşturduktan sonra:

- Kızda korkulacak hiçbir şey yok. Bu hastalığın kaynağı Kafkasya'yıymış.. O soğuk memlekette İstanbul gibi sıcak memlekete geldikten sonra kendi kendine iyileşir. Şimdi ben bir hap hazırlayacağım. Onu yutmali. Siz de her sabah kalktığı gibi yüz elli dirhem kadar halis inek sütünü kaynatıp sıcak sıcak içirmelisiniz. Tozlu topraklı yerlerde gezmeme, şarkı çığırarak filan için göğsünü incitmemeli. Arada bir ferah yerlere götürüp veya deniz üzerine çıkarıp hava aldirmali. Sık sık nefes almaya mecbur olacak kadar yormamali. Allah'ın izniyle bir şeyi kalmaz. Zaten bir şeyi yok a? Bunları da tedbir olarak ediyoruz. Güzel kızcağızdır Allah'a emanet!, dedi.

Dadı kalfa, bu hazırlanan ilaçların nasıl bir hastalık ilacı olduğunu anlayamamışsa da Râkım işin farkına varmıştı. Doktoru teşekkürlerle gönderip, doktorun talimatlarına harfiyen uymaya özen gösterilmesini tekrar dadısına ifade etti. Zavallı Fedayi için böyle garibanlara edilecek hizmet için uyarıya gerek mi vardır? Arapçık, kızı kendi rahatı için getirmiş olmadı. Kendi rahat ve huzurunun neredeyse tamamen ortadan kalkmasına rağmen, kızın rahatı için oraya getirmiş oldu. Bu Arapların iyileri ne kadar iyi olur!

Canan bir tarafta tedavi ve terbiye ediledursun, biz hikâyemizin şu yönüne bakalım: Asmalı Mescit'teki İngiliz'in kızlarına verilecek ders için cuma günleri belirlenmişti. Cuma geldiğinde Râkım öğleden sonra saat yedide kalktı, oraya gitti. Bu İngilizler asildir demiştik. Hikâyemizin başlıca kahramanlarından birisi de bu İngiliz olduğundan kendisi hakkında biraz malumat almalıyız:

Evet! İngiliz oldukça asildir. Kibardandır ama öyle lord düğ filan gibi soylulardan değil. Kâğıt ticaretiyle mevcut nakit servetini beş yüz bin İngiliz lirasına ulaştırdıktan sonra, ticareti bırakarak geri kalan ömrünü rahat geçirmek için İstanbul'a gelmiştir. Zira herifin erkek evladı

olmayıp familyası halkı eşiyle iki de kızından ibaret olduğuna ve bu kadar servetle kızlarını herkes alabileceği gibi karısının da bunlar arasında saadetle yaşayacağını hesap ettiğinden, artık İngiliz'i rahat rahat yaşamaktan hiçbir iş, hiçbir fikir ve hiçbir düşünce engelleyememişti.

Atalarından kendisine intikal eden isim Ziklas olup, eşi de tabiatıyla Mistres Ziklas olarak tanınırdı. Kızları da bu ismi alabiliyorlarsa da evde büyük kıza Can, küçüğüne de Margiret ismiyle hitap edilirdi. Bu familya, Kanterburi şehri halkından olup coğrafi yakınlığının yanı sıra ticaretleri dolayısıyla da Fransızlar ile fazlaca temasları olduğundan, herkes pek güzel Fransızca bilirdi. Bu yüzden, Râkım kendileriyle iletişim kurabileceğinden, ders hakkında da başarılı olacağını anladı.

Can ile Margiret hani şu “elmanın yarısı o, yarısı da bu” demezler mi? İşte bu söz tam onlar için söylenmişti. İkisinde de fidan gibi boy, zayıf vücut, fakat kıpkırmızı çehre, masmavi gözler, beyaza yakın açık lapiska saçlar! İngiliz kızları vesselâm.

Gerçi tarifimizden bunların yüzlerine bakılınca kalbe pek de ferahlık gelmeyeceği zannolunur. Lakin bu kanaatte acele edilmemelidir. Her güzelin kendisine has bir güzelliği olup, her güzel de o kendisine has güzelliği rağbet edenlere beğendirip sevdirebileceğini tecrübeliler iyi bilir.

Kısacası, Râkım bir tabaka iyi kalite İngiliz kâğıdı üzerine kalın kalem ile “elif, be, pe, te, peltek se, cim, ha, hı, dal, zal, je... v.s.” harfleri çizdi. İsimlerini de yazdırdı. Bir hafta süre zarfında bunların şekillerini zihinlerinde kazımaları tembihiyle kalktı geldi.

Vay yazar efendi! Yalnız bu kadar mı oldu? Aralarında söz filan... Hiç olmaz ise babalarıyla analarıyla dereden tepeden...

Hayır! O gün iş yalnız bundan ibaret kaldı. Evinde dadısı ile Canan'ı merak ettiğinden; hemen Kumbaracı Yokuşu'ndan Tophane'ye inip -nakit parası olanak sağladığından- bir sürücü beygirine binerek Salıpazarı'nda evine geldi.

Vay! Artık yaya yürümemeye de mi başladı?

Estağfurullah! Kendisine her ders için bir İngiliz lirası ayak teri ve hayvan kirası olarak veriyorlardı. Mademki ihsanı bol Cenab-ı Hak bu geliri de Râkım Efendi'ye şu bu şekilde verdi, artık Râkım Efendi'nin bu nimete şükür olarak ders günleri Beyoğlu'na hayvanlarla gidip

gelmesi lazım geldi. Hatta sabahleyin de niçin bir hayvana binmemiş olduğuna üzüldü. İşte bizim Râkım'ın Allah ile pazarlığı böyle bambaşka idi!..

Her vakit evine geldikçe kendisini dadısı karşılardı. O akşam kendisini karşılayanın Canan olduğunu ve kızın hali günden güne değişip dadı kalfanın kadınlığı sayesinde üstü başı düzelmiş, hatta yüzüne de renk gelmiş olduğunu gördü ise de dadı kalfanın alışkanlığını değiştirmiş olduğuna bir mana vermeyerek sormaya mecbur oldu.

Râkım – Dadı! Ben her akşam geldikçe en evvel senin yüzünü görmeye alışmıştım. Bu akşam bu âdeti değişmiş gördüm.

Fedayi – Evladım beyim! Allah bize bir güzel beyaz cariye vermiş olduğu halde artık akşam gelir gelmez benim siyah yüzümü görmekte ne mana kalır? Ben tembih ettim.

Râkım koşup dadısının kucağına atılarak ve boynuna sarılıp şapır şapır öperek “Yok dadıcığım yok! Senin yüzün bana valide yüzü kadar tatlıdır. Cennetten huri çıksa da gelse bana senden güzel olamaz. Ben her akşam senin mübarek yüzünü görmeliyim. Sonra vallahi Canan'ı buradan göndermeye beni mecbur edersin. Hem ona bu tembihleri verme. Çocuktur, belki bazı ümitlere düşer. Bende ise o gibi ümitlerin eseri bile yoktur.”

Fedayi – A beyim! Canım! Niçin böyle....

Râkım – Sana dedim ya işte! Sen beni evladın gibi seviyorsan benim arzuma uygun hareket edersin.

Koca Râkım, dadısına bu hutbeyi okuduktan sonra “Hazır İngiliz kızlarını bugün başlattık ya! Dur bakalım şu Çerkez'i de başlatalım. Bu mu onları geçer yoksa onlar mu bunu?” diyerek Canan'ı yanına çağırıp ona da harfleri çizdi.

Vay kızcağızdaki sevinç! Evet! Çerkez kısmı okumaya pek hırslı olduğundan, bir Çerkez'e okutmak kadar büyük bir sevgi gösterisi olamaz.

Şu kadar var ki, Canan'ın İngiliz kızlarını geçeceği daha ilk haftasında anlaşıldı. Zira Râkım her gece Canan'ın yanında bulunup, kız ise layıkıyla öğrenmiş olduğu dersi tekrarlamaya mecbur olurdu.

Öte tarafta, İngiliz kızlarına da derse devamı bir aya varmıştı. Bu bir ayda verdiği, dört dersle kızlara, yalnız “elif” “be” gibi harfleri değil; “elif” “ab” “be be” vs. harfleri ve bunların

hangisi kelimenin ortasında ve hangisi sağa ve sola geleceğini anlattı. Ayrıca, “elif, vav, he, ye” harflerinin, Türkçe uzatma harfleri olduklarını açıkladı. Ötre¹⁹, üstün²⁰ ve esre²¹ işaretlerinin de hareke²² olduklarını ve bunların görevlerini de öğretti. Ardından, “baba, kuzu, küpe, tuti²³” gibi kelimeleri yazdırmaya da başlamıştı. Lakin Canan bunlarla kıyas edilmez. Bir ay içinde Canan, dört beş heceli kelimeleri yazabildikten başka bunları “benim, senin, onun, bizim, sizin, onların” gibi edat tamlamalarıyla da birleştirebiliyordu.

Demek oluyor ki, Râkım ders yöntemi için kendisince bir yol açmıştı.

Evet öyleydi.

Bir cuma günü, Râkım her zamanki gibi Mistres Ziklas’ın evine gidince kime tesadüf etse beğenirsiniz? Felâtun Bey’e rast gelse beğenirsiniz a? İşte ona rast geldi. Felâtun Bey’i kızlarla annesi babası yanında buldu. O gün ders günü olduğundan ve hoca efendinin gelişini beklediklerinden, Felâtun Bey de kızların derslerini imtihan ederdi. Râkım Efendi’yi görünce İngilizlere de anlatabilmek için Fransızca olarak ve bir gülümsemeyle:

Felâtun – Ha ha hay! Sen miydin birader hanımların hocası?

Râkım (mahzun) – Evet! Efendi bendenizdim beyim!

Mister Ziklas – Vay! Demek oluyor ki tanışıklığınız vardır!

Felâtun (Gururlu bir şekilde) – Evet! Kendisine büyük bir muhabbetim vardır. O da beni sever zannederim.

Râkım – Dünyada benim sevmediğim adam mı vardır? Ben ki herkesin sevgi ve ilgisine gerçekten muhtacım. Herkesi aynı şekilde sevmeye ben de mecburum.

Felâtun (Râkım’a) – Mister Ziklas ve Mistres Ziklas ile tanışalı iki ay oldu. Sizin de buraya başlamanız bir ayı geçmiş ama nasılsa tesadüf edilememiştir.

Râkım – Kısmet bugün için imiş efendim.

¹⁹ Ötre: Arap alfabesindeki “vav” seslisine denk gelen “u” ve “ü” harflerini göstermek için harflerin üstüne konan işaret.

²⁰ Üstün: Arap alfabesinde “a” ve “e” harflerini göstermek için harflerin üstüne konan işaret.

²¹ Esre: Arap alfabesinde “ı” ve “i” harflerini göstermek için harflerin üstüne konan işaret.

²² Hareke: Arap alfabesinde kısa ünlüleri göstermek için kullanılan işaretler.

²³ Tuti: Bülbül, kuş.

Felâtun – Tanışmamız peder efendi vasıtasıyla oldu. Kendilerini benden evvel tanımak şerefine nail olmuşlar. Sonra beni de getirip, Mister, Mistres Ziklas ile kızlarına takdim ettiler!

Mistres – Evet! Bu iyiliklerinden dolayı peder efendi hazretlerine nasıl teşekkür edeceğimizi bilememekteyiz.

Felâtun (ağırbaşlılığına alçak gönüllülük katmış bir tavırla) – O sizin nezaketiniz gereğidir efendim.

Aradan biraz havadan sudan sözler geçtikten sonra:

Râkım – Beyimiz müsaade buyurur musunuz? Biraz da derse bakalım mı?

Felâtun (hâlâ o mübarek tebessüm dudakları üzerinde belirerek) – Hay hay! Hatta ben de şimdi hanımları imtihan ediyordum.

Râkım – Nasıl bari, epeyce buldunuz mu?

Felâtun (hâlâ o mübarek tebessümüyle) – Hanımların zekâ ve kavrayışları söz ister mi? Fakat birader, ben bu derslerin içinde bazı şeyler görüyorum da bir mana veremiyorum. Mesela, şu elifbada bu “pe”, “çe”, “je” harfleri var mı ya? Biz okuldayken, “elif, be, te, se, cim, ha, hı, dal, rı, ze, sin, şın” diye okuduk. Bunları görmedik. Bunlara ne isim vermeli?

Can – Evet Hoca Efendi! Felâtun Efendi öyle söyledi. Bizim zihnimiz şaşırdı.

Râkım – Hayır efendim! Bunda kafa karıştıracak bir şey yok. Felâtun Beyefendi gayet iyi bilirler. Ama birdenbire zihinlerine gelmedi. Gerçi beyim, okulda aynen dediğiniz gibi okuduk. Ama bizim okuduğumuz elifba yalnız Arapça içindir. Türkçe için ise ondan fazla birkaç harfe ihtiyacımız vardır. Mesela “paşa, çavuş, müjde” yazacağımız zaman nasıl yazarız? Elbette bu harflere muhtaç olmaz mıyız?

Meğer Felâtun Bey, evvelce bu harfleri görüp de eski elifbada mevcut olmadığını düşündüğü zaman hazır acemi İngilizlere felatunluk satmak için hocanın asla Türkçe bilmediğini ve böyle adamlara müracaat olunursa, kızların hiçbir şey öğrenemeyeceklerini filanı anlatarak henüz kim olduğunu bilmediği hocayı bir iyice karalayıp küçümsemişti. Bu kere işi anlayınca yüzüne garip bir kırmızılık gelerek:

Felâtun – Evet! Evet! Hakkınız var, anladım!

Mister – Ben de öyle düşünmekteyim. Bizde Türkçe harfler öğrenmek için ince bir kitap vardır. Onda harfler mevcuttur.

Felâtun – Benim de aklıma geldi. Bir şüphem daha var ama arz etmek için hoca efendi hazretlerinin müsaadelerini isterim.

Râkım – Estağfurullah efendim! Maksat hanımların yararadır. Şayet tarafınızdan istifade edilecek bazı şeyler öğrenme şerefine erişirsek, istifade...

Felâtun – Estağfurullah efendim! Hatırıma gelen şu ki biz şu “be”yi görmüşsek de böyle “başta be, ortada be sonda be’ler” görmemiştir. Hani ya demek isterim ki efendim böyle karmaşık şeylerle hanımların zihni bozulmasa daha iyi olurdu.

Margiret – Öyle ama bu harfleri öğrenmemiş olsak harfleri birbirine nasıl bitişirebiliriz? İşte babamın demincek haber verdiği kitap bizim yanıımızdadır. Biz hoca efendinin verdiği dersleri o kitaba uygun değil, ondan bile daha başarılı bulmaktayız.

diye kız kitabı açıp, söz edilen harfleri gösterdiyse de Râkım ona hacet bırakmayıp bir kalem alarak:

- Efendim! Mesela, “Mustafa” yazacak olsak, “mim, sad, tı, fe, ye” diye yazmayız. Bunları mutlaka birbirine bitişirerek yazarız.

deyince, Felâtun bunun da farkına varmış ve fakat bu defaki utancı evvelki utancını geçmiştir.

Amma yaptınız ha! Artık Felâtun harfleri bilmesin olur mu?

Bilmez değildi. Fakat hani ya bazı adamlar vardır ki kendi bildikleri şeyleri nasıl öğrenmiş olduklarını bilmezler. Hele ki memleketimizde bilenlerin en çoğu bildiklerini nasıl öğrenmiş olduklarını bilmezler. İşte Felâtun Bey de bildiği şeyi nasıl öğrenmiş olduğunu bilmeyenlerdendi.

Pek şaşırmayınız. Biz bir efendi gördük ki gerçekten kâtip ve güzel yazı sahibi iken, divanî²⁴ kırmacı olarak hepsini bir yerde ve birbirine bitişik şekilde yazdığı “bulunduğundan” kelimesinin o bitişik düzeni içinde her tarafını ifade ve açıklamaktan aciz kaldı!

Felâtun, içine düştüğü mahcubiyet üzerine daha ziyade duramayıp biraz sonra kalktı gitti. Râkım ise, bey gittikten sonra ne erdemi ne de cehaleti hakkında bir harf söylemeyip

²⁴ Divanî: Eskiden Divan’daki resmi yazılarda kullanılan yazı türü.

yalnız kendi işiyle meşgul olmuştu. Fakat akşam üzeri giderken kızlar, anne ve babası hazır olduğu halde:

- Efendim böyle haftada bir ders hanımlar için az ve bana ettiğiniz iyiliği hizmetime nazaran çok görüyorum. Rica ederim dersleri haftada iki defaya çıkartmaya müsaade buyurunuz.

demiş ve bu ricası memnuniyetle kabul olunmuştu.

Bir ay müddet zarfında, Râkım Efendi'nin Mister Ziklas'ın evinde oluşturduğu yakınlığın derecesini sorar mısınız?

O kadar ki adı geçen familyada yalnız hoca sıfatıyla kabul edilmezdi. Belki familya dostu, namuslu, edepli, mahcup, âlim ve olgun bir şahıs olmak üzere kabul edilip kendisine ona göre itibar edilirdi.

O akşam, Râkım evine biraz erkence geldi ve evinde olağandışı bir şey gördü. Gördüğü olağandışı şey ise Canan'ın orada bulunmamasıydı.

Râkım – Dadı! Canan nerede?

Fedayi – Buradadır beyim!

Râkım – Buranın neresinde? İşte evimiz üç oda bir sofadan ibaret. Her yere baktım yok.

Fedayi (biraz bozularak) – Buradadır beyim. Şimdi gelir.

Râkım- Canım, nerede ise söyle! Söylenmeyecek bir yerde ise onu da söyle. Benden saklı bir işiniz var diye mi düşüneyim?

Fedayi - Vallahi beyim biz bu işi senden saklı görmeye karar vermiştik, ama hata etmişiz.

Râkım (telaşla) – Ne oldu canım?

Fedayi – Bir şey olduğu yok. Komşumuz ... Beyefendi cariyeleri için piyano öğretmek üzere bir madama ayarlamış. Biz de heves ettik. Sana söylemiş olsak şayet izin vermezsin diye korktuk da...

Râkım (biraz kızarak) – Evet dadıcığım! İzin vermezdim. Hâlâ da iznim yoktur. Canan piyano öğrenmek hevesine düşmüşse hiçbir arzumuzun gerçekleşmesine zorluk göstermeyen

Cenab-ı Hak, bu arzunun gerçekleşmesini de kolaylaştırır. Sana fikrimi doğrudan doğruya söyleyeyim mi? Sen yanında olmadıktan sonra Canan'ın sokak kapısından dışarı çıktığına razı değilim. Sen yanında olduktan sonra nereye ister istersen al götür. Dünyanın hali acayıptır. Sonra kıza verdiğimiz terbiyeyi kabul ettiremezsen yazık etmiş oluruz.

Zavallı Râkım, bu sözleri öyle edepli bir tavırla söyledi ki dadısına anlatmak istediği fikri Fedayi gayet iyi anladı. Aradan yarım saat kadar zaman geçtikten sonra Canan da geldi. Bey'i eve gelmiş bulunca huzuruna çıktı. Ama korkusundan titreyerek çıktı. Yani Râkım bir sert söz söyleyecek olsa kıza adeta fenalık geleceğini halinden anlamıştı. O yüzden:

Râkım – Gel bakalım Canan. Gel korkma yavrum. İşte ben dadıma tembih ettim. Bundan sonra nereye gitmek isterseniz dadımla beraber gitmeye izniniz var. Fakat dadım olmayınca kapıdan dışarıya çıkmağa rızam yoktur. Sen piyanoya mı heves ettin kuzum? Ben sana piyano alırım. Ben de buraya senin için bir piyano hocası tutabilirim.

Zavallı kızcağız, efendisi kendisini paylamadıktan başka piyano alacağına da söz verdiğini sevincinden efendinin boynuna sarılacağı geldi. Bu iyiliğe teşekkür edecek oldu. Lakin Türkçe'yi daha layıkıyla beceremediğinden söyleyeceği sözü de ağzında kaldı.

Bundan sonra artık Râkım'da piyano ile bir de piyanocu arzuları baş gösterdi. Her akşam evine gelip de Canan'ın yüzünü görünce, sanki kızın çehresi “hani ya sözün” diye sual ediyormuş zannederek mahzun olurdu.

O aralık, tüm nakit parası olan yirmi beş otuz lirayı verip de piyano almaya müsait değilse de bu uğurda bir borca girmeyi göze almak Râkım için işten bile değildi. Fakat asıl mesele hoca meselesiydi ki ayda dört beş lira özel ders ücreti vermek Râkım için güçtü.

Bir gün, Râkım yine Beyoğlu'nda Matio Ancel adında bir Fransız dostunun evinde bulundu. Salonda bulunan dört beş kadın piyano çalarlardı. Bunların birkaçı, Matio'in eşi ve kız kardeşi gibi akrabasıydı. Râkım'ı herkes sevdiği gibi bu familya da pek sevdiğinden o gün orada bulunması evdekilere ayrıca bir memnuniyet verdi. Hatta Râkım adına edilen rica üzerine, esmer ve güzel bir madam piyano başına geçip “O dökülen kumral saç” ile “Hüsnünde var iken” gibi birkaç alaturka havalar da çalmıştı. Orada bulunanlar bu havaların Râkım'ı memnun edeceğini hesap eyledikleri halde tam tersine dertlendiğini görerek şaşırdılar. O kadar ki sebebini sormaya mecbur oldular. Râkım “Adam, bende olan

çocuklukları bilmez misiniz?” diye bahane göstermek istediye de, kimisi Râkım’ın bir aşkla yandığına, kimisi başka bir şeye yorumladığından, Râkım:

- Hayır efendim hayır! Gönlüm gerçekten pek hassastır. Ancak henüz bir bağla bağlı olmayıp, tamamen hürdür. İşin içinde başka iş var. Bir cariyem vardır ki piyano çalmayı merak ederek ... Bey’in evine gelen bir hanım hocadan ders almaya gidermiş. Henüz acemi, henüz dünyada bir şey değil, dünyanın var olduğunu da bilmeyen bir kızı öyle her yere göndermek merakıma elvermediğinden yasakladım. Kendisine piyano alacağımı da vaat ettimse de şimdi aklıma yine o geldi de...

diye derdini anlattı. Derken bildik esmer madama ayağa kalkarak:

- Evet efendim! Siz benim en yetenekli öğrencimi elimden aldınız. Ben öteki aşüftelere bir şey öğretemiyorum. Beş hafta oldu ki o kızı dersinden alıkoydunuz. Şimdiye kadar daha ileri giderdi.

deyince, Râkım bu tesadüfe şaşırarak:

- Demek oluyor ki hocası sizdiniz madam?

Madam – Evet efendim! O şerefle müşerreftim.

Râkım – Estağfurullah! Fakat...

Madam – Yok! Kızın ahlakı için yasakladıysanız haklısınız. Zira o arkadaşları pek şeytan şeylerdi.

Matio – Güzel ama, şimdi bunun çaresi?

Râkım – Vallahi efendim çaresi madama bizim kız için rica etmektir ama...

Matio – Evet! İşte o aması fena... Ben de bilirim ki fena. Zira bizim baba Râkım öyle bir liraya filana hoca getiremez ki!

Esmer madam – Hele ki ben Râkım Efendi’ye bir liraya gitmem! Daha çok bir şey için gitmek isterim.

Oradakilerin hepsi – Nedir bakalım o çok şey?

Esmer madam – Büyüktür efendim büyük. Râkım Efendi’nin dostluğu! Eğer bana dostluğuyla ödeme yaparsa her hafta ... Bey’den çıkınca onun cariyesine de giderim.

Râkım (büyük bir teşekkürle) – Demek oluyor ki bizi iki başlı ihya edeceksiniz efendim.

Esmer madam – İşten benim pazarlığım budur! İşinize gelirse...

Esmer madamın adı Yozefino’dur. Madam Yozefino, Râkım hakkında bu iyiliği vaat ederek yalnız Râkım’ı değil bütün cemiyet halkını memnun etmişti.

Yozefino – Bak yalnız bir şey var ki olmaz ise olmaz. Düzgün bir piyano isterim. Öyle olur olmaz piyanoya ben parmaklarımı dokunduramam. En azından sekiz yüz frangı gözden çıkarmalı.

Oradakiler – Öyle ya!

Râkım – Olur olmaz piyanoya parmak dokundurmanızı ben de istemem. Lakin piyanodan anlamam. Hangi piyanoyu beğenmişseniz emrediniz, şimdi alayım.

Yozefino – Buradan çıkınca beraber gideriz.

Râkım, Yozefino’nun bu iyiliğine de teşekkür etmişti. Gerçi, Yozefino şu iyiliği Râkım’dan ziyade Canan’ın hatırı için esirgemediğini belirtmişse de biz meselenin asıl iç yüzünü biliyoruz... O ... Bey’in cariyeleri pek havai şeyler olduğundan hiçbir şey öğrenemezlerdi. Canan ise kendisine bir kere gösterilen dersi derhâl kavradığından, ileride ... Bey cariyelerinin hiçbir şey öğrenemediklerini iddia edecek olursa, Yozefino “İşte filan kızcağıza da onlara verdiğim dersi verdim. O pek âlâ öğrendi. Bunlar ise gayret etmedikleri için öğrenemediler!” demek için işi bu şekilde çözmüştü. Nemize lazım? Râkım’ın ihtiyacı bir hocaydı. İstedikinden fazlasını hem de bedava olarak buldu.

Matio’nun evinden çıktıktan sonra gittiler. Kule Kapısı’nda bir müzik dükkânına girip Yozefino’nun seçtiği gayet kaliteli bir piyanoyu yedi yüz Frank’a satın aldılar. Râkım dört yüz frankını peşin verdi. Geri kalanı için de yine Yozefino’nun tavsiyesi üzerine bir ay süre alıp piyanoyu sırik hamalına yüklettiği gibi evine aşırıldı.

Vay Canan’daki sevinç! Kız çıldıracak be! Öteki odada dadının boynuna sarılmış yüzünü gözünü öper! Bu hali Râkım da gördü. Canım ne kadar da hassas ya? Kızın bu kadar sevinçli de Râkım’ın duyguların gıcıklayıp, gözleri yaşla dolmakla beraber bu ihsan ve iyiliklerin kaynağı olan Cenab-ı Allah tarafına kalben yönelerek, bir biçare kızcağızı bu kadar sevindirmiş olduğu için teşekkür etti.

Üç odadan ibaret bulunan evin üç kişilik ahalisi kendi aralarında paylaşarak, bir de misafir kabul edecek yer olmak üzere salonlarını döşemişlerdi.

Madem sözü bu kadar açtık, geliniz şu evin içine bir göz gezdirelim:

Evceğiz bir katlıydı. Zeminde mutfak, kiler, odunluk ve ev altı olup merdivenden çıkıldığında ufak bir girintiye varılır ve karşı gelen camlı kapı açılınca salona girilirdi. Eskiden, üç odanın üç kapısıyla bir de hela kapısı salona açılırsa da sonradan gördüğü tamir sırasında Râkım birisi merdivenin karşısına ve ikisi de sağ tarafa isabet eden oda kapılarının önüne bir buçuk arşın mesafeden bağdadî duvar çektirip; şu şekilde kapılar bir koridorun içinde kalmışlardı. Hela ise karşıya gelen odanın sol tarafında kalır ve bu halde gerek odalara ve gerek helaya yol veren koridorun yalnız bir kapısı sağ tarafından tam salonun ortasına açılırdı. Salonun sağ tarafı dediğimiz taraf, sokak üzeri tarafıdır ki bu sayede odalar güneş ışığını sokak tarafından alırdı. Salonun ise sol tarafta üç penceresi olup bunların ortada bulunanı, onun karşısında kalan kapıya uygun olmak için “yarık pencere” denilen camlı kapı gibi bir şey olup; yanı başlarında bulunan diğer ikisi de adeta birer pencereydi. Bu pencerelerin açıldığı taraf, dört yüz arşın kadar ufacık bir bahçe olup zemini sokak zemininden yüksekçe olmakla salonun camlı kapısından üç ayak bir merdivenle bahçeye inilebilirdi.

Evin şekil ve düzenini anladınız ya? Şimdi bunun içini güzelce boyayınız, kâğıtlayınız, yerlere güzel kilimler döşeyiniz. Salonun içine yarım takım kanepeler, bir ayna ve bir konsol koyunuz. Aynanın iki tarafına iki güzel resim de asınız. İşte Râkım’ın salonunu oluşturmuş olursunuz. Hele merdiven yanındaki camlı kapıya karşı duvara piyano da konulduktan sonra o mini mini salon ne kadar güzel olur!

Râkım’ın odası sağ tarafından en başta bulunan odadır. Kapısından girerseniz doğal olarak karşınıza pencereler isabet eder. Odanın sağ tarafı kütüphanedir. Sol tarafında Râkım’ın karyolası görülür. Kapıdan girildiği zaman iki tarafında kalan boşlukta da birer dolap vardır ki içinde antikaya ve tuhaf şeylere dair birçok hırdavat doludur.

Bu odanın yanındaki oda, Canan’a ayrılmış. Gerçi Canan’ın kendisine kapı bir komşu olmamasını Râkım emel etmişse de bu odanın yükü olmadığından, dadı burada rahat edemeyeceğini söyleyerek ederek orasını mutlaka Canan’a vermişti. Odaya girildiği zaman, yine sol tarafında bir karyola, sağ tarafında ufak bir konsol, üzerinde bir güzel ayna, yanında

iki çiçeklik ve kapı semtinde bir tuvalet²⁵ takımı! Pencereleer tarafında da bir küçük masa ve üzerinde dikiş filan edevatı görölürdü.

Bu aralık şunu da ihtar edelim ki Râkım'ın hepi topu bir tuvalet takımı olup o da Canan'ın odasında bulunduğundan sabahları üstünü başını orada düzeltirdi.

Öteki kanat üzerindeki dadının odasına gelince; bu odanın penceresi olmayıp koridorun oradaki ucunda bulunan bir pencerenin bahçeden aldığı ışıkla Fedayi'nin odası da yarım yamalak aydınlanırdı. Bu oda, eski zaman odaları gibi yüklü dolaplı bir şey olup dadı kalfa karyolada yatamadığından alaturka yatak takımı yükünde dururdu. Evin sandık odası da bu odaydı. Gerek Râkım'ın gerek Canan'ın sandıkları da yük altında bulunan özel yerlerinde bulunurdu.

Yozefino derslerini perşembe günlerine tahsis etmiş olduğundan, ilk defaki perşembe günü Râkım Efendi da evinde bulunup saat on üzerleri Madam geldi çatı. Canan gelen hocanın kendi hocası olduğunu görünce Madam'ı kucaklayıp yarı Çerkezçe yarı Türkçe bir şekilde ne kadar memnun olduğunu anlatmışsa da Yozefino bir kelime Türkçe anlamadığından o da kızı kucaklayıp öperek Râkım'a:

- Mösyö Râkım! Şu çocuğun lisanını anlamam ya! Fakat bunun gözleri, hal ve tavrı ne demek istediğini bana pek âlâ anlatır.

dedi. Râkım, Yozefino'nun Canan hakkında gösterdiği muhabbete de memnun ve müteşekkiri olup bu biçare kızcağızı öğrenciliğe değil kız karındaşığa kabul etmesini de önerdi.

Yozefino, Râkım'ın salonunu pek güzel buldu. Hele salondan bahçeye bakıp düzen ve bakımını pek yolunda olduğunu görünce daha ziyade memnun olup:

Yozefino – Mösyö Râkım! Evinizi pek beğendim. Ne tabiat sahibi imişsiniz! Vallahi kutu gibi bir saloncuk... Lakin odalarınızı da görmek isterim.

Râkım – Madam, bundan başka yerlerimiz yalnız yatak odalarından ibarettir.

Yozefino – Çocuk olmayınız da! Biz dost olacak değil miyiz? Yatak odaları olsun, göreceğim. Serbest adamlarda bu düşüncelere şaşılır.

²⁵ Tuvalet: Süslenme, tıraş olma gibi kişisel bakım işleri.

Bu söz üzerine, Râkım odaları da Madam Yozefino'ya gösterdi. Canan'ın doğal yeteneğini artık uzun uzadıya tarif lazım mı ya? Yozefino odaları temiz bir halde buldu. Her şey yerinde her şey düzenli... O kadar memnun oldu ki böyle bir eve böyle bir cariyeye sahip olmanın ne büyük saadet olduğunu bin defa tekrar etti. Râkım, dadısı bulunan Fedayi'yi de takdim edip annesi gibi olduğunu anlatınca Yozefino'nun iltifatlarına boğuldu.

Bugün Canan'ın, Râkım Efendi evine gelişinin üçüncü ayıydı. Yozefino bir aydan beri Canan'ı görmemişti. Bu müddet zarfında Canan'ın tedavi ve süsüne devam ederek kıza renk ve canlılık gelmiş ve güzelliği artmış bulunduğundan, Yozefino yarım saat içinde Canan'ın dersini verip bitirdikten sonra Râkım ile Canan hakkında şu bir iki kelimeyi konuşmaya mecbur oldu:

Yozefino – Uzatmayınız Mösyö Râkım! Cariyeniz pek güzel, pek zeki, pek kıvrak zekâlı!

Râkım – Daha yavaş yavaş açılıyor madam!

Yozefino – Onu demek istemiyorum! Siz de gençsiniz o da! İki genç bir yerde? Fena âlem değildir ha!

Râkım – Yok, işte bu fikriniz yanlıştır.

Yozefino – Niçin, sanki ayıp bir şey mi?

Râkım – Ne ayıp olacak? Şahsen cariyemdir.

Yozefino – Öyle ise ne...

Râkım – Ama ben kendisini kız kardeş gibi seversem daha fazla hoşnut olacağım.

Yozefino – Durunuz bakalım, o sizi kardeş gibi sevecek mi?

Râkım – Benden kardeşlikten başka bir şey görmez ise ne yapacak? Elbet o da beni ağabeyi gibi sevecek.

Yozefino – Onlar bugünkü lakırdıdır kuzum. Durunuz bakalım biraz daha zaman geçsin de... Siz de melek misiniz sanki? Bir güzelden istifade etmeyi protesto mu ettiniz?

Râkım – Yok! Hatta bu istifade için fedakârlık bile ederim, ama Canan'ı o şekilde terbiye etmek istemem.

Yozefino – Ne ise sizi tebrik ederim dedim a?

Yozefino, bu sözleri bitirdikten sonra saat on bir buçuğa gelmiş olduğundan Râkım, Canan ve Fedayi'ye veda ederek çıktı gitti.

Bu Canan'ın ne emel üzerine satın alınmış olduğu hatırlınızda duruyor mu? Güya ihtiyar Fedayi'yi rahat ettirmek için alınmıştı. Öyle değil mi? Hâlbuki biçare Fedayi hâlâ mutfaktan çıkamamıştı. Canan'ın kendisine yardımı yalnız yukarı hizmetini görmekten ibaret olup haftada bir gün dahi çamaşıra soyunur, vesair vakitlerini ise giyinmiş kuşanmış olduğu halde dersiyile dikişiyile geçirirdi. Hele piyano geldikten sonra artık bir dakikasını boş geçirmemeye başladı. Dersten usansa piyano, piyanodan usansa, dikişe oturup sadık Fedayi ise kızcağz ne kadar kendisini eğlendirir ise o kadar memnun olurdu.

Fedayi'nin bu kızı Râkım'dan kıskanmadığına şaşırarak mısınız? Ne mümkün! Fedayi'nin elinden gelse kızı hemen kaptığı gibi Râkım'ın koynuna koyacağı besbelliydi. Hatta "Benim beyim melek midir nedir? Karşısında peri gibi kız gezdiği halde asla bir alıcı göz ile baktığı yok!" diye canı da sıkılırdı. Her ne zaman bir moda kumaş çıksa dadı kalfa, Râkım'a rica ederek "Gençtir. Giyinsin kuşansın. Karşında temiz gezsın." diye mutlaka aldırır ve aldırıldığı anda, nerede güzel biçki biçer hanım varsa götürüp rica minnet en yeni moda olarak biçtirir ve kızın kendisine diktirip giydirirdi. Sonra Canan biçmek için de kimseye muhtaç olmadı ya! Hangi entari kendisine daha çok yakışık alırsa, onu söker ve onun üzerinden yenisini biçerdi. Sonra yenisini dikerek amacına ulaşırdı. Zavallı kızcağz endam düşkün, güzellik züğürdü değildi ki giydiği kendisine yakışmasın. Ne giyer ise kaşık gibi yakıştırdı.

Okuyucu arasında bu kadar mutluluğu Râkım için çok görenler varsa haksızlık etmiş oldukları konusunda kendilerini uyarırız. Bir adam ki yedi sekiz sene gece gündüz demeyerek göz nuru döküp, bilgi birikimi edinmeye gayret ettikten sonra bu kadar ödüle de kavuşamazsa öğrenme ve bilgi sahibi olmanın ne meziyeti kalır?

Eğitimde, Canan nasıl hızlı bir şekilde ileri giderse İngiliz kızları da o aynı şekilde süratle ilerlemekteydi. Bunlar, her ders günü hocalarından kırk elli kadar Türkçe kelimeyi sorarak ve bir deftere yazarak ezberlerdi. Şu halde çat pat Türkçe konuşmaya bile başlamışlardı. Hele okuma ve yazma konusunda başkalarının, başka hocalardan bir senede öğrenemeyecekleri kadarını bunlar öğrenmişlerdi.

Râkım hakkında ailece olan hürmet ve itibara ek olarak kendisine gösterilen sevgi gereğince, Râkım bazı kere akşam yemeği için de bunların evinde kalmaya başladı. Hele bir

pazar günü, familyaca Kağıthane'ye gidilmiş ve Râkım'ın kendilerine eşlik etmesi hepsini memnun etmişti. Ancak, alaka ve sevgi yalnız bu derecede kalmadı. Mister Ziklas'ın diğer İngilizler gibi denize merakı vardı. Râkım'da da bu merak Ziklas'tan aşağı kalmadığından, Ziklas'ın satın aldığı iki çiftte kaliteli bir sandalı, Salıpazarı Limanı'na Râkım'ın koruma ve gözetimine verdiler. Bazı pazar günleri, Râkım sandalı Tophane İskeleyi'ne getirerek İngilizler ile orada birleşip binerler; Kadıköy'üne Adalara doğru çıkıp yelken kullanarak voltalar atarlardı. Lakin bu sandal seyahati ayrıca tarife layık bir şey olduğundan, hakkında birkaç satırı esirgemeyelim.

Can ile Margiret sandalla gezintiye çıkılacağı zaman, kendilerine has bir denizci kıyafeti giymeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Bu kılık; başta ruganlar, gemici şapkaları ki etrafını bir mavi kurdele kuşanmış ve yine bir mavi kurdele çene altından bağlanmıştı. Saçlar toplanıp ve kuru kuruya taranıp omuzlar üzerine saliverilmiş. Sırtlarındaki beyaz Frenk gömleğinin yakaları mavi olup devrik yerinde birer beyaz çapa resmi vardır. Gömleğin kolları da mavidir. Bu gömlek üzerinde şinel gibi kısa bir yağmurluk. Bunu lüzumuna göre üzerlerine de alırlardı. Ayakta, dizden yukarıya kısa ve beyaz bir elbise. Bu da mavi kurdeleden askılarla omuzlarına tutturulmuş. Elbisenin üzerinde birer mavi kuşak adeta yün kuşaktır. Ayakta dizden yukarı ta butlara kadar bir beyaz çorap... Bunun üzerine baldırlara kadar yüksek birer çift mavi potin. İşte bir de yarım değirmi mavi parlak ipekten bir boyun bağı bu kıyafeti tamamlardı.

Bu iki genç tayfa, kürek oturaklarına oturdukları zaman Ziklas dümen yekesini ele alır ve Râkım ile Mistres Ziklas da karşı karşıya otururdu. Yelken fora etmek ve yelken sarmak iki genç tayfanın işiydi. Şayet kürek çekmek gerekirse, dümen yekesini Mistres Ziklas eline alıp kocasıyla Râkım ve iki güzel tayfa da küreğe geçerlerdi. Sandalın içinde çerezlenilecek ufak tefek her şey bulunduğu gibi; en kaliteli İngiliz arpa suları da eksik olmadığından, bu sandal gezintisindeki zevke sefaya Râkım doyamazdı. Hele rüzgâr kesilip de kürek çekmek gerektiğinde, büyük kız pruva tarafından birinci kürek, Râkım ikincide, küçük kız üçüncüde, babaları da dördüncü küreğin başına geçerdi. İngiliz gemicileri gibi küreklere eğilerek asıldıkları zaman ta arka üzerine yatıncaya kadar yaslanırlardı. Her ne kadar biraz yan tarafında kalsa da Râkım kendisini büyük kızın kucağına yaslanmış ve küçüğü de kendi kucağına dayanmış görür idi ki her şeyden ziyade lezzet aldığı hal buydu.

Lakin anne ve yahut babalarını tedirgin edecek bir durum yaratır mıydı zannedersiniz?

Vay! Râkım'da böyle hevesler de vardı ha?

Niçin olmasın? Size Râkım'ı yemez, içmez, erkeklik ve dişilik onda yoktur diye mi anlattılar?

Gerçi Râkım'ın aldığı lezzet, bütün bütün hissi ve vicdani bir şey olup bu vicdaninin gerçekleşmesini asla hatırına bile getirmediği için analarına ve babalarına en ufak bir şüphe kırıntısı vermezdi.

Sandal gezintisi dedik de hatırıma geldi. Bir gün, Felâtun Bey de Ziklas familyasıyla sandal gezintisine çıkmıştı. O gün hava biraz lodos olup, Adalar açıklarında biraz büyücek dalgalar meydana geldiğinden, volta vurdukları sırada denizin sandalı karpuz gibi kaldırıp kaldırıp da yere vurması İngilizler için en büyük bir eğlence olduğu halde Felâtun Bey'in canını başına sıçratmış ve hele bir defasında "Anacağım! Anacağım!" diye bağırtmıştı. Her ne kadar İngilizler bu sözlerden bir şey anlayamadılarsa da Bey'in hallerinden korku ve dehşetini gördükleri için o günden sonra birkaç vakit daha bu hal ile eğlenmişler ve bunu Râkım'ın kulağına kadar duyurmuşlardı.

Söz yine Felâtun Bey'e mi geldi? Öyleyse, haber verilecek ufak tefek birkaç şey daha olduğundan şu sırada onları da anlatıverelim:

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kış gelmiş ve günler kısalmış olduğu için, Râkım Efendi İngiliz kızlarının derslerini akşam saat ikiden üç buçuğa kadar zamana ayarlamıştı. Kendisi dakik olmaya neredeyse bir İngiliz kadar özen gösterdiğinden, her zaman tam saat ikiye birkaç dakika kalarak gelirdi. İkide derse başlarsa da gerek kızlar ve gerek anne ve babaları ders akşamları saat yarımda gelerek yemeği de birlikte yemelerini Râkım'dan pek çok rica etmiş bulunduklarından, bir akşam Râkım yemeği dahi bunların evine yemeğe yetişmek için Beyoğlu'na erkence çıkmak lüzumunu gördü, yola düştü.

O akşam, Tophane'den Boğazkesen Caddesi'yle Firuz Ağa üzerinden Taksim'e çıkmayı kurmuş olduğundan tam Bozahanebaşı'na geldiğinde, Felâtun Bey'e rastladı. Bey, yarı belinden aşağısı ya boza ya ve yahut sahlep gibi bir şeye bulanmış olduğu halde telaşla bozahaneye girerdi. Bunu o halde görünce:

Râkım – Vay beyimiz! Bu hal ne? Üzerinize boza dökülmüş desem bozahaneye henüz giriyorsunuz?

Felâtun – Vallahi birader sorma. Şurada bir aşçı dükkânından geçiyordum. Herif camın iç tarafına bir koca tabak içinde olarak mayonezli balık koymuş. Nasılsa ayağım sendeledi; güya cama dokunmamak istedim beceremedim. İşte mayonez tabağını üzerime giydim.

Râkım – Allah Allah! Çok şükür ki cam bir yerinizi sakatlamamış!

Felâtun – İşte ben de ona teşekkür ediyorum! Hem demek oluyor ki bu akşam Beyoğlu'ndasın.

Râkım – Evet efendim. Bizim Mister Ziklas'dayım.

Felâtun – Allah versin birader, Allah versin. Artık yakınlığı arttırdınız.

Râkım – Ne yapalım efendim! Çalışmalı!

Felâtun (alaycı bir şekilde) – Canım çalışmalı ya! Şu matmazeller için söylüyorum. Seni ağızlarından düşürmüyorlar da! Karılara çatmak da sana özgün bir başarı. Canına yandığım! Ben de ne yapсам yaranamayacağım vesselam.

Râkım – Öyle ise ben size bir akıl öğreteyim.

Felâtun – Vallahi lütfetmiş olurdunuz.

Râkım – Ben kadınlara asla yaranmak hevesinde bulunmadığım için seviyorlar. Eğer siz de bu halde olsanız daha ziyade başarılı olmanız lazım gelecek.

Felâtun – Deyinizdi bakayım beni aldatabilir misiniz? Ben sizin ne saman altından su yürüttüğünüzü bilmez miyim!

Râkım – Ne saman altından su yürüttüğümü bendeniz bilemiyorum. Eğer bunu bendenize gösterir iseniz gerçekten siz bana lütfetmiş olursunuz.

Felâtun – Ne ise! Başka vakit görüşür konuşuruz. Müsaadenizle şu üstümü başımı biraz temizleteyim. Zira buraya kadar bu halde geldim.

Zaten Râkım da saat yarımında İngiliz'in evinde bulunmak için acele eylediğinden, bunlar sözü burada kesip birbirinden ayrıldılar. Fakat Râkım böyle aşçı dükkânındaki mayonez tabağını üstüne başına giymiş olmaya hiçbir mana veremeyerek giderdi. Ev halkını, yemek için kendisini beklerken bulduğundan hemen sofraya oturuldu. Çorbalar içilir içilmez, Ziklas:

- Aman! Bugün bizim uşak bir ala balık almış. Ben de mayonezli balığı pek sevdiğim için öyle pişirmesini aşçıya sipariş eyledim. Seversiniz ya Râkım Efendi?

diyerek, orada sofra hizmetinde de besleme kıza yardım eden aşçı kariya mayonezi getirmesini emretti.

Karı durdu. Ziklas emrini tekrar edince, karı yalnız durmakla kalmayıp yüzünde de bir de durgunluk görüldü. Ziklas, bir daha tekrarlayınca durgunluk artıp karı bütün bütün bozularak, adeta kekeliye kekeliye mayonezin dökülmüş olduğunu bildirdi.

Ziklas'ta hiddet!

Râkım'da şaşkınlık!..

Ziklas - Canım birisi döküldü ise tekrar yapmak lazım değil miydi?

dedi. Aşçı karı, daha ziyade ve inanılmaz bir şekilde bozularak mayonezin pek geç vakitte döküldüğünü ve bir daha yapmak için yumurta ve limon almaya vakit kalmadığını bildirdi.

Ziklas – Bereket versin ki Felâtun Bey gelmedi! Gelseydi, o Râkım Efendi'ye benzemez, misafir sayılır. Adeta utanırdık!

Râkım (merakla) – Vay! Felâtun Beyefendi de gelecekler miydi?

Ziklas – Evet! Bugün kendisini gördüm gelmesini rica eyledim. Alaturka on ikiye kadar gelirsem gelirim diye söz verdi. Karanlık oldu, gece oldu hâlâ kendisi gelmediği için biz de sofraya oturduk.

Râkım (şaşkın ve gülümseyerek) – Mademki şimdiye kadar gelmediler efendim, demek oluyor ki bundan sonra da gelmezler.

Uşak (aslen Rum olup yarım yamalak bir Fransızca'yla) – Ya ben Felâtun Bey'i dört yol ağzında gördüm ki buraya doğru geliyordu.

Ziklas – Ne vakit?

Uşak – Güneş hemen hemen batmak üzereydi.

Ziklas – Ben de şimdi zannettim. Artık gelmez ya Râkım Efendi!

Râkım – Efendim alaturka saat on ikide söz verdiği ve kendisini hizmetçiniz güneş batarken üzere buraya yönelmiş gördüğü halde henüz gelmeyişine bakılırsa, mutlaka beklenmedik bir şey kendisini kendisine engel olmuştur.

Râkım, Mister Ziklas'a bu cevabı verirken, göz kuyruğuyla aşçı kariya bakıp da kariyı havuç gibi kızarmış görünce, zihninden geçmekte bulunan şüphelerin hepsini tasdik ederek her şey yerli kafasında yerli yerine oturdu.

Acaba bu şüpheler neydi?

Şimdilik bilinen kadarını haber verirdik. Lakin aradan üç dört gün geçip iş tamamen ortaya çıktığından, üç gün sonra bugün tahmin derecesinde kalan durumla karanlığı arttırmaya vaktimiz yoktur. Her ne hal ise güle oynaya yemek yenildi. Yemekten sonra derse başlanıp bir saat içinde ders de bitti.

Türkçeye başlanalı altı ayı geçmişti. Bu müddet zarfında kızlar okuyup yazmakla kalmayarak adeta ufak ufak cümle ve ifadeleri de yanlışsızca kurabilir ve gayet açık ibareli bir şey olur ise anlamını da çıkarabilirlerdi.

Dersten sonra, Râkım artık gitmek için izin verilip verilmeyeceğini sual tarzında beklediği zaman Mister Ziklas:

- Mösyö Râkım! İşiniz yoksa biraz kalsanız eğlenebilirdiniz. Matmazeller bize biraz müzik çalarlar. Birkaç şarkı okurlar!

demiş olduğundan, Râkım teşekkür ederek kaldı. Kızların ikisi birlikte piyano başına oturarak dört el ile çalmaya başladılar.

Râkım bir köşeye dayanmış, can kulağıyla dinlerdi. Birkaç hava alafranga çalıp birkaç da şarkı söyledikten sonra, o zamanlar pek moda olan “Ey saba esme nigârım uykuda” şarkısını, piyanoyla çalmaya başlayınca Râkım’ın hisleri gıcıklanmaya başladı. Derken Mistres Ziklas, bu şarkıyı söylemesini Râkım’dan rica etmesin mi? Alafranga’da bir delikanlıdan veya kızıdan böyle bir şarkı rica eyledikleri zaman reddetmek ayıp olduğundan ve Râkım’da ise bir dereceye kadar musikiye yetenek olduğundan pes perdeden başlayıp yavaş yavaş tizleşe tizleşe piyanonun ritmine kadar çıkarak şarkıyı bitirdi.

Gerçekten güzel söylemiş olduğu için İngilizler de beğendiler. Ancak, sonra kızlar şarkının güftesini yazdırmak ve Türkçesini mısra mısra Fransızcaya tercüme ettirmek için Râkım’ı sıkıştırmaya başladılar. O güzel şarkının her biri bir sihir demeye gerçekten layık olan mısraları Fransızcaya tercüme edildikçe güzelliğine yalnız kızlar değil, anne ve babaları da hayran olurlardı. Kızlar tercümeyi de bitirdikten sonra yine Râkım’ın yardımıyla Türkçe sözleri, hece hece nota üzerindeki makamların altına yazdılar. Ardından oturup şarkıyı Türkçe olarak meşk etmeye de başladılar. Gerçi ilk defasında uyduramadılar ise de yavaş yavaş yoluna koyacakları açıktır.

Râkım, saat dörtten sonra İngilizlerin yanından kalkıp bir hayvana binerek evine doğruldu. Yolda zihnini işgal eden şey, Felâtun Bey’in mayonez meselesinden başka hiçbir şey değildi. Kendisinin de o akşam Ziklas’ın evine davetli bulunması ve tam Asmalı Mescit Sokağı’na girmiş olduğunu uşak gördüğü halde, davete katılamaması; üstü başı mayoneze batmış olduğunu Râkım bizzat gördüğü gibi sofrada da mayonezin geç vakitte dökülmüş olduğunun anlatılması gibi şeyler hep beraber düşünülünce Felâtun Bey’e şeref verecek bir karar çıkarılamazdı. Evine vardığında, dadısını ihtiyarlıktan uyumuş ve yalnız Canan’ın kendisini beklemekte olduğunu görmüştü. Ama yarabbi! Bu Canan kız da günden güne ne kadar güzelleşiyor idi! Ne kadar nazik, tatlı dilli ve şen bir kız çıktı! Yüzünü gördükçe insanın

neşelenmemesi imkânsızdı. Zaten Türkçeyi gereği gibi de değil layığıyla da öğrenmişti. Ancak Çerkezlere has şivesiyle söz söyledikçe insanın içini tatlı tatlı gıcıklardı!

İşte bu fikirler Râkım’a geldi. Geldi ama Canan hakkındaki fikirleri bütün bütün başka olduğundan, yalnız bir içini çekerek hislerini yendi. Vakit geç olduğundan yalnız Canan kendisini soyunduruncaya kadar derslerine filana dair birkaç şey sorarak sonra kendisi yatağa girdi. Canan da kendi odasına çekildi. Yattılar.

Ertesi ve daha ertesi günler, Râkım’ı zihnini meşgul eden şey hep mayonez meselesiydi. Bir de ikinci günü akşam üzeri evine geldiğinde, Canan kendisine bir mektup verip:

- Hani ya o zaman Frenk’ten pusula getiren uşak yok mu? İşte o getirdi.

dedi. Râkım mektubu açtı. Baktı ki Can ile Margiret tarafından yazılmış. Tercümesi şuydu:

“Aziz hocamız!

Bugün babamız, Felâtun Bey’i görmüş. Geçen akşam bize teşrif etmediği için pek çok sitemler edip, yarın akşam mutlaka gelmesini rica eylemiş. O da söz vermiş. Biz ise onun sohbetinden sizinki kadar hoşlanmadığımızdan yemek vaktinden evvelce teşrifinizi mutlaka rica ederiz. Zannederiz ki sevdiğiniz iki öğrencinizi iç sıkıntısından kurtarmak için bu ricamızı kabul edersiniz.

Margiret-Can”

Râkım, mektubu ve yazılanları epeyce garipsedi.

- Acayip! Kızlar, Felâtun Bey’in sohbetinden hoşlanıyorlarmış da benim sohbetimden hoşlanıyorlarmış. Sebebi, ben onlara kendimi sevdirecek hiçbir muamelede bulunmadım. Vazifemi yerine getirmekten başka da hiçbir şey düşünmedim. Acaba Felâtun Bey kendisinden nefret ettirecek ne muamelede bulunmuş olmalı? Sakın mayonez meselesinden bir şüpheye düşmüş olmasınlar. Bak! O hem daha yeni hem de kimsenin anlayamamış olması lazım gelen bir olay. Sevdiğimiz iki öğrencimizi iç sıkıntısından kurtaracağımızı ümit ediyorlarmış! Benim onları sevdiğimi ne anlamışlar? İşin içinde bazı gariplikler vardır ama bakalım sonra anlarız.

diye epeyce düşünmüştü.

O gün perşembe olduğundan saat on buçuk sularında piyano hocası Yozefino geldi. Râkım'ı orada bulunca memnun olmakla beraber yakınlıktan dolayı tatlı bir azara başladı:

Yozefino – Vay Mösyö Râkım! Sizi buralarda rast getirebilir mi? Siz de buralara gelir misiniz?

Râkım – Bir adam evine gelmez mi Madam?

Yozefino – Her adam evine gelir, ama sizi öyle göremedim. İşte aylar geçti ki henüz sizi hiç göremedim.

Râkım – Gerçekten işlerin yoğunluğu bize bu kusuru ettirdi.

Yozefino – Ben orasını bilmem. Bizim pazarlığımız neydi? Bir hocanın hakkını vermezlerse, o hoca da hizmetini terk etmekte haklıdır.

Râkım – Evet! Orası öyle Madam. Fakat sizin yüce gönüllülüğünüz benim bu kabahatimin affına da sizi mecbur eder.

Yozefino – Edemeyecek. Zira meşguliyetiniz, hani ya şu sizi benim sohbet ve görüşmemden meneden meşguliyetinizin ne olduğunu biliyorum. Galiba domates gibi kırmızı İngiliz kızları gözlerinize pek parlak görünüyor da bizim gibi sizi gerçekten seven dostları hiç göremiyorsunuz.

Râkım – Estağfurullah Madam! Vallahi dediğiniz şey hatırıma bile gelmiyor. Siz beni biliyorsunuz ya?

Yozefino – İşte bildiğim için söylüyorum ya! Sizi paylamakta pek haklıyım. Zira haftada iki defa Beyoğlu'na geldiğiniz ve gelmeye mecbur da olduğunuz halde Yozefino dostunuzun evine de bir selam bırakmak nezaket gereği iken...

Râkım – İşte şimdi bir büyük kabahatimi de hissettim. O da henüz evinizin semtini araştırmadığımdır. Vallahi Madam azarlamakta hakkınız var, ediniz. Hatta pek de ister iseniz bir baston vereyim de beni dövünüz. Lakin ne ceza edecekseniz, şimdi ediniz de yine şimdi kendimi affedilmiş göreyim.

Yozefino – Ne ceza edeceksem edeyim mi?

Râkım – Evet efendim!

Yozefino – Edeceğim cezayı kararlaştırdım. Zamanını bulur da ederim.

Râkım – Ben dahi yarın akşamdan başlayıp her Beyoğlu'na çıkışımda ayağınızın tozuna sevgi ve saygımı iletmek vazifesini aksatmam.

Şu laflar edilip bittikten sonra Yozefino orada hazır olup emrini bekleyen Canan'a hitaben:

- Vojons ma petite! As tu appris ta leçon? (Bakalım mini miniciğim! Dersini öğrendin mi?)

- Oui madame! (Evet hanımım)

Râkım – O ne? Bizim Canan Fransızca da mı öğreniyor?

Yozefino – Fransızca öğrenmezse bir kendisiyle nasıl konuşabiliriz ya? O Fransızca öğrenmesin de ben mi Türkçe öğrenmeye mecbur olayım?

Canan (utanarak) – Evet efendim! Madam beni zorluyor da...

Râkım – Ne kızarıp bozariyorsun ya? Sanki bir kabahat mi ediyorsun? İşte pek güzel! Fakat öyle ağızdan Fransızca öğrenilmez. Onu...

Canan – Ben de ağızdan öğrenmiyorum efendim. Yazıyorum.

Râkım – Nasıl yazıyorsun bakayım?

Canan gidip bir defter getirdi. O defterde, Türkçe yazı ile birçok Fransızca kelimeler yazılmış olduğunu gördü ise de böylelikle Fransızca öğrenmek mümkün olamayacağından ona bir de Fransızca ders vereceğini vaat etti. Garibi şunda ki, Canan Fransızca lisanını öğreneceğine sevinmedi. Bu karara Canan'dan ziyade Yozefino memnun oldu.

Evet! Canan Fransızca öğrenmekten memnun değildi. Ancak zaten yaratılışında çok zeki olmakla beraber o zamana kadar arka planda kalan bu olağanüstü zekâ için sevmediği bir şeyi de sevip yapılanlardan daha çabuk öğrenmek Canan için iş midir? Kızın zekâsı o kadardı ki Yozefino'nun bir kere anlattığı dersi bir daha anlatmasına lüzum kalmayarak kızın tam anlamıyla kavradığını adeta şaşırıp kalırdı. Dolayısıyla da zavallı kızcağıza muhabbetini arttırdıkça arttırırdı. Yani demek isteriz ki Râkım'ın o akşamdan başlayarak vermeye başladığı Fransızca dersi de Türkçe ve çalgı dersleri gibi sürat ve becerikli bir şekilde kavrayıp öğrenirdi.

Ha! Canan'ın Türkçesinden bir hayli zamandan beri malumat vermedik. Canan, olur olmaz şeyleri kendisi kaleme almaya ve hemen her yeni kitabı okuyup anlamaya başladı. Hatta Râkım kendisine kestirme bir yoldan Arapça ve Farsça bile göstermeye başlamıştı.

Ertesi gün, Râkım hem Yozefino'ya hem de Ziklaslara gideceği için erkence yani saat on birde Beyoğlu'nda vardı. Yozefino'nun Posta Sokağı'nda olduğunu haber almış olduğu evine vardı.

Yozefino evinde Râkım'ı bekliyordu. Bonjur madam ve bonjur mösyöden ve hal hatırlardan sonra dereden tepeden konuşmaya başladılar. Özellikle Canan hakkında pek çok sözler söylediler. Yozefino, kızın parlak zekasına hayran olup, güzelliğini de zararsız bulur ve yanı başında bir kız yattığı hem de kendi malı olduğu halde Râkım'ın bundan etkilenmemesine şaşardı.

Lakin neydi o Yozefino'daki iç sıkıntısı? Evet! Güzel güzel konuşursa da güya zihninde başka bir şey varmış da onu bir türlü söyleyemiyormuş gibi davranırdı. Derken yeni bir konu da açıldı:

Yozefino – Mastika²⁶ içer misiniz Râkım?

Râkım – Vallahi madam ne içerim diyebilirim ne de içmem. Bazı bazı içtiğim vardır. Fakat düşkünü de değilim.

Yozefino – Vallahi efendim, sizin memleketinizin en güzel şeylerinden birisi de mastikadır. Ben pek seviyorum. Hem size bu sırrımı daha açayım ki neredeyse her akşam Türkler gibi ben de mastika içiyorum ama az! Üç dört kadeh kadar...

Râkım – Fena etmiyorsunuz efendim. Az içilirse güzel şeydir.

Yozefino – İsmarlayayım mı?

Râkım – Siz bilirsiniz efendim.

Yozefino, hizmetçisi Mari'yi çağırdı. Rakıyı ismarladı. Zaten hazır bulunduğu için Mari derhâl getirip odanın orta yerindeki masa üzerine koydu. Madam, iki kadehe birer parça şey koyup “sıhhatinize” diye Râkım ile toka ederek içtiler. Odanın bir tarafında piyano bulunduğu Râkım gözlerini piyanodan ayırmamakta olduğuna Yozefino dikkat eder:

²⁶ Mastika: Sakızla tatlandırılmış Yunan rakısı.

Yozefino – Size biraz kitara²⁷ çalsam birkaç da romans²⁸ denilen şarkılardan söylesem memnun olur musunuz?

Râkım – Sevincimden çıldırırım bile.

Bu ara birer daha çakılıp, Yozefino kitaresini ele aldı. İlk önce bir girişle başladı ise de ondan sonra birer daha teklif etmişti. Râkım kendisi bu kadar çabuk gidemeyeceğini belirtti. Yozefino, tam aksine mastikanın buharını birdenbire buharlaştırmak arzusuna düştüğünden ve böyle bir yerde herkesin daha serbest olacağından bahsedip; bir daha hem de doluca yürümüş olduğu için çalgının ve şarkının sonlarını pek güzel ve hazin icra etmiştir.

Tam faslı bitirdiği zaman, Râkım içki alemine alışık olmadığı halde, kadehi yarıdan aşağı doldurup Yozefino’nun isteği üzerine onunkini eksiksiz doldurarak bir daha uyuşturdular. Artık Yozefino’da gözler başkalaşmış ve fakat iç sıkıntısı daha ziyade artıp içi içine sığmamaya başlamıştı. Bir de bu aralık Râkım:

- Sohbetinize devam etmemiş olduğum ne kadar büyük kabahat ve belki de ahmaklık olduğunu şimdi anlıyorum. Lakin bundan sonrası için devamda kusur şöyle dursun rahatsız bile cesaret edeceğim.

deyince, Yozefino ayağa kalkarak:

- Gerçek bak, siz aklıma getirdiniz, hani ya ben size ceza verecektim!

diyerek Râkım’a yaklaştı.

Râkım - Artık cezaya mahal kaldı mı efendim? Bu kadar iltifatınıza beni mazhar ettikten sonra nasıl ceza vereceksiniz?

Yozefino – Elbette vereceğim. Eski kabahatinizin cezasından mümkün değil vazgeçmem!

diyerek, Râkım’dan içten bir buse almaya cesaret eyledi.

Bu ani hareket Râkım’ı şaşırtmadı. Zira o zamana kadar Râkım madamın hallerinden işin nereye varacağını anlamıştı.

²⁷ Kitara: Gitar.

²⁸ Romans: Piyano ve şarkı için hazırlanmış, kıtalar halindeki beste.

Bir saat kadar daha sohbet ettikten sonra, saat yarımaya yaklaştığı için Yozefino'ya veda ederek Ziklas'ın evine yöneldiyse de talih ve nasibinin bu kalemin gibi böyle her yerde başka bir renk göstermekte olduğuna şaşırırdı.

İhtimal ki, okuyuculardan bazıları, az önceki olay üzerinden geçen eden bir saat zaman zarfında nasıl sohbet edilmiş olduğunu sorarlar. Lakin hikâyeye usulünden meselelerin şu yönleri söylenmez yazılmaz da. O işler sezgiyle tahmin edilir. Biz yalnız şu kadarını haber verelim ki, Râkım Yozefino'dan ayrılırken Yozefino kendisine:

- Sana bu şekilde sırrımı ve sevgimi ortaya koyuşum gerçekten sevicecek bir adam olduğun gibi her anlamda iyi ahlak, ırz ve edeple şöhret buluşundan kaynaklanmıştır. Benim de familyalar arasında bu yoldaki şöhretimin korunması gerekliliği lüzumunu da bilirsin. Artık bu sırrı ne kadar saklamak lazım geleceğini anlamalı.

demmişti. Râkım böyle bir ricayı kendisi edeceği halde, onun tarafından edilmiş olmasına başkaca teşekkür ederek çıkmış gitmişti.

Vay! Öyle ise bizim Râkım Efendi, Felâtun Bey'in dediği gibi saman altından su yürütendi!

Evet efendim! Biz burada bir meleğin hayatını anlatmıyoruz dedik. Namusunu korumayı bilir, insan gibi yaşar, gerçekten alafranga ve de zamanımızda yaşayan bir genç adamın gerçek hayatını anlatıyoruz. O akşam, Râkım'ın bulunduğu konumda bulunup da istememezlik edecek bir delikanlıyı bize de gösterebilirseniz bu hikâyeye onu katarız. Saman altından su yürütmek ve karda gezip de izini belli etmemek, Râkım kadar akıllı başında delikanlıların işi olup bu hallerin aksi bir hal ararsanız, onun örneğini de Felâtun Bey'de bulacaksınız.

Canım hani ya şu ahlak açısından bakıldıkça...

İyi ya! Zamanımız gençlerinin genel halleriyle alakalı işte size iki ahlak örneği! Fikriniz hangisini tercih etmekteyse onu onaylamakta hürdür. Hiç birisini beğenmemekte yine hürdür ya!

Bizim Râkım Efendi, geç kalmak endişesiyle hızlıca yürüyerek Asmalı Mescit'e vardı. Gerek telaşlıca gelmiş olmasından ve gerek kendi özel durumuna yine kendisi ziyadece şaşırmakta olmasından dolayı, Mister Ziklas'ın kapısını ziyadece kuvvetle vurdu. Saat bayağı

yarıma gelmiş ve ortalık -o akşam havanın da kapanık bulunmasından dolayı- kararmıştı. Kapı açılıp da içeriye girdiği zaman Râkım'ın nasıl bir hale tesadüf etmiş olmasını düşünür müsünüz? Bakınız nasıl bir hal:

İçeriye girer girmez iri bir karı, Râkım'ın boynuna sarılıp kolları arasında sıkıştırarak Fransızca:

- Zalim ne geç kaldın? Gözlerim yollarda kaldı. Bu akşam da mayonezi üstüne başına dökecek misin?, demişti!

Bu karının, aşçı bir karı olduğunu ve mayonez meselesinin nasıl meydana geldiğini anladınız mı?

Râkım hiç ses çıkarmadı. Çıkarmadı ama karı işi anladı. Derhâl Râkım'a özürler dilemeye başladıysa da Râkım mayonez meselesini kariya dahi itiraf ettirmek için biraz nazlıca davranıp nihayet söyletti.

Bu karı, iri yapılı, dev anası gibi bir Fransızdı. Meğer Felâtun Bey, aşçı hanımdan hoşlanmış ve o da onun gibi kendisinden ve gerek parasından hoşlanıp hemen hemen mercimeği fırına vermek derecesine gelmişler. İki akşam evvel, Felâtun Bey mutfağı ziyaret ve aşçı hanımla aşk kazanını kaynatmaya başladıklarında, raf üzerinde bulunan mayonez çanağını devirip şu hal ile yukarıya çıkmak ihtimali kalmadığını görünce soyunup gitmişmiş.

Aşçı, bu malumatı vermekle beraber Râkım'a bu sırrı ortaya dökmemesini pek ziyade rica etmiş olduğundan, o da kendisinden emin olabileceğine güvence vererek yukarıya çıktı.

Felâtun Bey henüz gelmemişti. Ziklas familyasından başka, ahbaptan birkaç kadın ile bir iki erkek de Râkım ile Felâtun Bey'i bekliyordu.

Aradan on dakika kadar ancak vakit geçip Felâtun Bey de geldi. Bu akşam da ahbabı bekletmiş olduğuna dair Ziklas birkaç söz söyleyecek oldu ise de Felâtun Bey babasının pek ziyadece hasta olmasının buna sebep olduğunu anlatarak özrünü kabul ettirebildi. Hep beraber sofraya oturuldu. Çorba içildi.

Ziklas (aşçıya) – İnşallah bu akşam mayonez dökülmemiştir.

Bu sözü işittiği anda, Felâtun Bey telaşla kâh Ziklas'ın, kâh Râkım'ın ve kâh aşçının yüzüne baktıysa da aşçıdan başka hiçbirinin yüzünde kendi şüphelerini tasdik eder belirti bulamayınca içi rahatladı.

Râkım – Artık bir daha dikkat ederler de efendim mayonezi dökmezler.

Felâtun (utanmasını bastırmak için) – Ne olmuş efendim? Bir akşam mayonez mi dökülmüş?

Ziklas – Evet! Geçen akşam geç vakit mayonezi dökmüş de balığımızı yalnız haşlama olarak yedik.

İşte mayonez hakkında söylenilen sözler bu kadar oldu. Araya başka sözler girerek halkça o bahse son verildi ise de Felâtun Bey aşçıyı gördükçe mayonez aklına gelerek utanması yinelerdi.

Sofrada edilen lakırdılar içinde oradan izaha lüzum görülecek gibi bir şey yoktur. Yalnız Osmanlıca'nın ne kadar ince ve hoş bir lisan olduğu; ancak Osmanlıca öğretimini kolaylaştıracak bir yol bulunamadığına dair bahis açıldığı sırada, Can ile Margiret “Ey saba esme nigârım” şarkısının Râkım tarafından edilen çevirisini oradakilere naklederek herkesin beğenisini kazandılar. Burada, Felâtun Bey herkesin içinde Râkım'ın cehaletini bir daha ispat ederek mayonez meselesinden dolayı kendisinin düştüğü utançtan daha büyük bir utanca Râkım'ı düşürmek isteyerek; şarkının ilk mısrasının “Ey saba esme nigârım” diye başlamadığını ve “Ey saba esmer nigârım” diye başladığını iddia etti. Hatta “esmer”in Fransızca “blonde” demek olduğunu da söyledi.

Râkım bu itiraza hiç ses çıkarmayıp, yalnız garip bir tebessüm ile yetinmişti. Ancak o toplulukta, bir Baron T. var idi ki Osmanlıca bilgisi yeterli olduğundan, Felâtun Bey'e o cevap verdi. Şarkının evvelki mısrasının “Ey saba esme nigârım uykuda” diye başlamak lazım geleceğini ispat etti.

Margiret – Bir de efendim Fransızca “blonde” demek, esmer demek midir ya? Bu kelimeyi bize hocamız “kumral” diye çevirmişti. Sakın bunda da bir hata olmasın?

Baron T. – Hayır kızım! Pek güzel tercüme eylemiş. “Blonde” demek, Türkçe kumral ve sarışın demektir. “Esmer” de “ebrun” sözünün tercümesi olabilir.

İşte bu söz de ortaya çıkınca, Felâtun Bey'in utancı katmerleştiyse de Râkım araya başka sözler sıkıştırarak kendisini yine tutmaya gayret etti.

Sofradan kalkıldığında, oradakilerin ricası üzerine Margiret ile Can piyano başına oturup, dört elle piyano çalarak, ikisi birden “Ey saba” söylemeye başladılar. Şarkıyı üç günden beri beş-on kere meşk etmiş oldukları için o kadar güzel çağırdılar ki Felâtun Bey bile ister istemez beğendi.

Bir aralık, polka havaları da çalmaya başladıklarından oradakilerin bazıları kadınlı erkekli çift çift kalkıp polka yaparlardı. Zira böyle özel toplulukların zevkinin böyle çıkacağı alafranga çevresinde yaşayanların malumudur. Mistres Ziklas, niçin dans etmediğini Râkım'a sorduğunda kadril, lansiye gibi oyunları yapabilmekteyse de polka ve vals oyunlarında başı döndüğünü ifade ederek özür diledi. Felâtun ise beş dakikadan beri Margiret'e bir defacık oynamak için yalvarırdı. Nasılsa Margiret, Bey'in hatırını kıramayarak kalktı. Piyano başında yalnız Can kaldığı halde yine tempoları idare edebiliyordu. Açıkçası, Felâtun'un dans edişine söz yoktur. Zaten ayağında bumbar gibi bir pantolon olup, pantolonun darlığından dolayı asla eğilmeyerek mum gibi dans ederdi. Ancak oyun arasında nasılsa Margiret'in ayağına basmakla beraber derhâl kendisini toplamak için bir hareket etmesinin arkasından arka tarafında bir çatırtı duyuldu.

Yanlış anlamayınız! Başka bir şey değildi. Gayet dar ve siyah olmasından dolayı çürük bulunan pantolonun kıcı boylu boyuna ayrılmış olmaktan başka bir şey değildi. Arkasındaki gayet kısa ceket, arka kısmını kapatmak için yeterli olmadığından pantolonun sakatı meydandaydı. Bereket versin ki, o akşam ayağında iç donu vardı. Zira Felâtun Bey, pantolonunun düzlüğünü bozmamak için böyle bir büyücek yere geldikleri zaman pantolonu donsuz giymek -zira alafrangalığın gereği budur inancındaydı- alışkanlığı olduğundan eğer yine bu âdete uymuş olsaydı, işin içindeki en büyük sakatlık o zaman meydana çıkardı.

Gerçi hoş bir şey yapmadılar, ama orada bulunanlar bu hali görünce kahkahalarını bir türlü menedemediler. Felâtun ise “adiyo” demeye de vakit bulamayarak hemen payandayı çözdü, savuştu.

Bu akşamın olaylarına dair haber verecek başka bir şey yoktur. Şu kadar var ki bir aralık Râkım öğrencileri Can ve Margiret ile bir kenarda yalnız kalınca kendileri tarafından alınıp olduğu pusulada Felâtun Bey hakkında göstermiş oldukları hoşnutsuzluğu bu akşam

Margiret'in onunla oynamaya naz etmesi de daha çok kuvvetlendirmiş olduğundan bahsederek, hoşnutsuzluğunun kaynağını sormuştu.

Can – Felâtun Bey salon adamı değildir.

Margiret – Kahvehanede bulunacak olsa karakter olarak en uygunu kendisi olurdu.

Râkım – Niçin böyle söylüyorsunuz efendim? Gençtir, zekidir, bilgilidir.

Margiret – Amma yaptınız ha! Ana dilinin hecesi harfleri üzerinde bilgisi olmayan, bir şarkının girişinde yanlış meydana çıkmış adam, genç olmuş, güzel olmuş ne fayda?

Can – Asıl mesele o değil efendim. Ben salon adamı değildir dedim. Onu ispat etmek için şunu ilave edeyim ki kendisi Margiret'in dediği gibi kahve adamı olduğundan bir salon içinde gördüğü kızı de kahvehanede gördüğü kızlar gibi zannediyor...

Râkım – Çocuktur...

Margiret – Sizden daha yaşlı bir çocuktur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Koca Râkım! Felâtun Bey'in, kendisini mutlaka bir yönden mahcup etmeye çalıştığını gördüğü halde çevirmek istediği fırlıdak üzerine yine kendisinin mahcup kaldığına memnun olmak lazım geldiği halde; tam tersine teessüf ede ede evine kadar hayvanla geldi. Felâtun'un mahcup düşmüş halini düşünmekten ibaret bulunan dalgınlıktan kendisini uyandıran şey, tam evinin penceresi altına geldiği zaman Canan'ın piyanosu tıngırtısını işitmesiydi.

- O zavallı kızcağz! Hâlâ bekliyor! Şimdi yüzünü gördüm mü yine his damarlarım açılacak! Canım bu kızın bana olan etkisi nedir? Kendisini nasıl seviyorum bilmem ki! Yozefino'nun dediği gibi değil. Benim dediğim gibi de değil; yani ne kardeşim gibi ne de sevgilim gibi! Bu da bir âlemdir. Sevginin bir şekli de bu olsun, diye beygirciyi savarak kapıyı çaldı.

Derhâl piyanonun tıngırtısı kesilip, koşa koşa yürümekte olan Canan'ın ayakları patırtısı işitildi. Kapı açıldı.

Râkım – Daha yatmadın ha Canan!

Canan – Sizi bekledim efendim. Dadı kalfa yattı.

Râkım – Ya kendisini niçin piyano ile rahatsız ettin?

Canan – Kendisi izin verdi efendim. Kendisi istedi.

Râkım – Sana hocandan selam var. Bu akşam kendisini gördüm.

Canan – Oh! Ne kadar memnun oldum! Size güceniyordu.

Râkım – Artık gücenmez!

Bu sözü söylerken, Râkım'ı bir utanma, bir pişmanlık, bir şevk, bir muhabbet, bir korku, bir dehşet, kısacası birbirine uymaz nice bin şeyler bürümüşü. Yine de hepsini yüreği içinde sıkıştırıp odasına çıktı. Canan kendisini soyundurdu.

Râkım – Ey! Hocanı seviyor musun Canan?

Canan – Vallahi efendim pek seviyorum. Ne kadar akıllı, marifetli karıdır.

Râkım – O da seni pek seviyor. Hatta bu dersi benden ziyade senin hatırın için veriyor.

Canan – Allah’a emanet olsunlar.

O gün vaktini nasıl geçirmiş olduğuna vesaireye dair Canan’a birkaç söz daha söyledikten sonra söz şöyle devam etti!

Râkım – İçin sıkılıyor mu Canan?

Canan – Hayır efendim hayır! Niçin sıkılsın?

Râkım – Yok! Hani gezmek istiyor musun diyorum?

Canan – Ben ne bilirim efendim? Siz bilirsiniz, dadı kalfa bilir.

Râkım – Eğer senin canın istemiş olsa da dadı kalfaya söylesen götürmez mi?

Canan – Götürür efendim. Niçin götürmesin? Ama benim canım da istemiyor. Hatta dadı kalfa götürmek teklif ettiği zaman bile ben istemiyorum. Neme lazım? Eğlenecek bin şeyim var. Kitaplarım var, piyanom var. Ben pek rahatım beyim. Bahçem de var. Bana dadı kalfa, Salıpazarı’ndan küçücek kazma aldı. Küçük bir teneke bahçe kovası aldı. Bahçeyi kazıyorum, eğleniyorum.

Râkım – Aferin Canan.

diye eliyle kızın arkasını sıvamıştı.

Ne dersiniz? Kız elektriklenmiş gibi bir şeyler hissetmesin mi? Bunun belirtisi yalnız yüzünde bir kırmızılık olarak görüldü. Görünüyordu ki Râkım, kızı odasına göndermek istemezdi. İhtimal ki kız da gitmek istemezdi. Ancak artık vakit geçmiş olduğundan mecbur herkes yerli yerine çekilip yattılar. İhtimal ki ikisi de pek geç vakte kadar ancak uyuyabildiler.

Hikâyemizden de anlaşılmış olacağı üzere, ta bu zamanlara kadar Râkım’ın zihnini hiçbir manevi his gıcıkلامamıştı. Bu kere, bir taraftan Yozefino’nun en şiddetli ve bir taraftan Canan’ın ikinci mertebede bir tesiriyle ve diğer taraftan da İngiliz kızlarının neredeyse his olunamayacak bir derecede hevesini uyandırmaya başlamış olmaları kendisini çalışmaktan menetmeye başlamış zannedilmemelidir. Râkım, evvelki çalışma ve gayretini asla azaltmadı. Yine yazılarını yazdığı büyücek yerlere devam eder. Cenab-ı Hak’ın takdir ettiği kadar kazancını kazanırdı. Şu kadar var ki, pntilik ve cimrilik dedikleri şey Râkım’ın zihninden bile

geçmemiş olduğundan her ne kazanırsa evine, dadısına ve Canan'a harcardı. Fakat geliri pek fazla olduğu zaman, israfı dahi tasvip etmediğinden, tabi ki artan miktarını dadı kalfa kendi sandığında tutardı.

Râkım'ın geçiminin ne durumda olduğunu anlamak ister iseniz Canan'ın yaşamına bakınız.

Bundan evvel de demiş olduğumuz üzere, İstanbul'da moda olarak ne çıkarsa en evvel yapanların birisi Canan olurdu. Bundan başka, Canan'ın dolabında en kaliteli yapma çiçekler mevcut olup çekmecesinde bir iki elmas iğnesi, küpesi, yüzüğü de eksik değildi. Hafta geçmezdi ki Râkım Canan'ın bizzat kendisine en güzel çil paralardan altın, gümüş, seksen yüz kuruş vermesin. Ancak Canan parayı ne yapacak? Sokağa çıkmaz, hiçbir şeye ihtiyaç duymaz ki harcasın. Hepsini dadı kalfasına verip kalfa da bunları ayrıca biriktirirdi. Biraz kümelandikten sonra, yine Râkım Efendi vasıtasıyla kıza bir yüzük veya bir saat bir kordon yani süsten püsten bir şey aldırırdı. Sözü uzatmak ne lazım? Bir soylu karısı diyemeyiz ama - çünkü Canan'ın kocası yoktu- bir soylu kızından daha iyi yaşamak zavallı Canan'a nasip olmuştu.

Buna karşılık, Râkım'ın geçim kaynağını sormak lazım gelmez. Zira bir aralık Râkım'ı bunu layıkıyla tanıdık.

Haftada iki defa Beyoğlu'na ders vermeye gittiği zaman, Yozefino'yu da ziyaret (!) ederdi. Ardından bütün ırz ve edebiyle gider, derslerini verirdi. Haftada bir defa Yozefino kendi evine gelip de şayet Râkım'ı da orada bulursa dereden tepeden sözler, nükteler, şakalarla vakit geçirilirdi. İşte ta ilkbahara kadar her şey hep böyle devam etti. Ancak diğer açılardan hikâyesi lazım gelen bazı şeyler vardır ki burada onları hikâyeye mecburuz.

Örnek olarak:

Felâtun Bey'in pederi Mustafa Merâkî Efendi, oğlunun haber vermiş olduğu hastalığı on beş gün kadar çektikten sonra eceliyle öbür dünyaya göç eyledi. Mevla rahmet eylesin.

Oğlu Felâtun Bey, ne kadar olsa erkek olduğundan başının çaresini görebilirse de kızı Mihribân Hanım kısa ayaklı olduğu için işte o zavallıya acınır.

Adam sen de! Şehri yirmi beş bin kuruş geliri olan bir ailenin öksüzleri öksüz mü sayılır?

Böyle demeyiniz efendim, ne kadar olsa acınır.

Diğer bir gelişme ise:

Felâtun Bey, Mister Ziklas'ın evinde görünmez oldu. Hatta aşçı Fransız karısı da işten çıkarılmış.

Sebebi?

Sebebini Râkım Efendi kızlardan öğrendi.

Şöyle ki:

Bir gece dersten sonra, kızların anne ve babası da hazır olduğu halde konuşuluyordu. Nasılsa Râkım, sözü Felâtun Bey'e getirip bir hayli vakittir kendisini görememekte olduğunu söyledi.

Mistres Ziklas – Râkım Efendi! Burada o şahsın artık ismini anmaktan sizi ve çocuklarımı menetmek isterim. Çocuklar zaten yasaklandılar ya!

Râkım (fena halde bozularak) – Sebebini sorabilir miyim efendim?

Kocası Ziklas – Hayır efendim! Soramazsınız, hatta bu yakında kendisini görmemekte olduğunuzu söylemenize de teşekkür ederim. Demek oluyor ki siz kendisini yalnız burada görürmüşsünüz.

Râkım – Evet efendim!

Mister Ziklas – Tamam! Allah için sizin ırzınızdan, edebinizden ve ahlakınızdan pek memnunuz. İlminizden memnun olduğumuz kadar memnunuz.

Râkım – Hüsnü teveccühünüze teşekkürler ederim efendim.

Anne, baba ve hoca arasında bu söz geçerken, kızlar önlerine bakıp gözlerinin kuyruğunu bile kaldırmazlardı. Söz bitti. Vakit geldi. Râkım da evine döndü. Meselenin mutlaka meşhur mayonez meselesiyle bir alakası olduğunu Râkım aşçının da kovulmasından anlamışsa da işin iç yüzünü öğrenmek için ilerideki ders gününü bir an evvel getirmeye gayretten başka çare kalmamıştı.

Nihayet o gün geldi. Râkım vaktinden daha evvelce Ziklas'ın evine gelip derse başlamazdan evvel kızlara merakını gidermeye çalıştı. Hem de bu konuşmayı Türkçe ettilerdi. Zira kızların Türkçesi artık böyle bir sohbete müsaade edecek seviyeye gelmişti.

Râkım – Allah aşkına hanımlar, meraktan çatlayacağım. Felâtun Bey'e ne oldu?

Can – Ben size salon adamı değildir demedim miydi?

Margiret – Ben de size kahvehane adamıdır demedim miydi?

Râkım – Canım ne ise! Bu defaki durumu öğrenmek isterim.

Margiret – O kadar ayıp bir şey ki söylemeye benim dilim varmayacak.

Can – Benim de.

Râkım – Hayır efendim! Mümkün değil, bu meseleyi anlatıp beni aydınlatacaksınız. Sizin bu kadar sırdaşınız olmadıysa teessüf ederim.

Margiret – Terbiyeli bir ağızdan çıkacak söz değil ama ricanızı kıramayacağımdan, utanarak söyleyeceğim. Geçenlerde bir gece yine burada yemeğe kalmıştı. Burada misafir olmayıp biz de kendisiyle eğlenemediğimizden dersimizle iştigal ederdik. Nasıl olmuş bilmem, bir aralık dışarıdan içeriye girerken koridor üzerinde anneme tesadüf etmiş. Kendisini tanımayarak, sözün daha doğrusu annemi bizim aşçı karı zannederek kucaklayıp “A tatlım! Mayonezi bir daha o semte dökcek misin? Az kalmıştı ki beni Râkım vesaire huzurunda rezil edecektin” demiş. Annem bu hali görünce “Hay!” diye haykırmış ve o da işi anlayınca salona gelip fesini ve paltosunu almaya vakit bulamayarak utancından kalkmış kaçmış. Annem derhâl salona girdi. Hiddetle onun fesini ve paltosunu alıp pencereden sokağa attı. Hikâyeyi babama da anlattı. Meğer mayonezin dökülmüş olduğu akşam...

Râkım – Anladım efendim anladım! Gerçekten ayıp etmiş, artık lafı keselim. Zira şayet anneniz ve yahut babanız hakkımızda bir şüpheye düşer...

Can – Hayır efendim! Sizin hakkınızda hiçbir şüpheye düşmezler. Size güvenleri tastamamdır.

İşte mayonez meselesinin asıl tam anlamıyla sona ermesi bu şekilde olmuştur.

Gerçi, Can'ın dediği gibi gerek Mister ve gerek Mistres Ziklas, Râkım'a tam anlamıyla güveniyordu. İkisi de Râkım'ı oğulları ve yahut kardeşleri gibi severlerdi. Çünkü Râkım; o evde her nevi kadın, her nevi erkek görmüş ve hatta gördüğü kadınlar arasında pek serbest Fransız karılarına da tesadüf eylemiş olduğu halde hiçbirisi huzurunda edebin zerre kadar haricinde bir hal ve hareketi görülmemiştir.

Delikanlıların hali genellikle tiyatroda ortaya çıkar. Felâtun Bey'i tiyatroda görenler, familyadan sayılan kadınlar locasına girip de bir kimseye "Merhaba!" dediğine tesadüf etmemişlerdi. Daima sahipsiz ve yahut herkesi kendisine sahip tanıyan karıların localarında kahkahalarla filan meşgul bulmuşlardı. Baba Râkım ise, yalnız bir giriş bileti alarak tiyatrodan içeri girerdi. Ondan sonra localarda locaları gözden geçirirdi. Mesela G. Bey ve onun gibi itibarlı şahısların localarına uğrayarak hangisine selam verecek olsa:

- Maşallah Râkım Efendi oğlumuz, buyurunuz bakalım! Sizin için de yerimiz vardır.

diye kendisine yer gösterirlerdi. Koca Râkım, ilk girdiği locaya yerleştikten sonra, perde aralarında diğer localarda bulunan familyalara da merhaba demek için müsaade isteyerek gittiği zaman kendi loca halkı, gıyabında:

- Lakin şu çocuk ne kadar kendi halinde bir şeydir! İşreti yok, kumarı yok, bir vukuatı yok. Allah için kız gibi bir delikanlıdır!

derlerdi.

Hatta tiyatrodan çıkıldıktan sonra, ertesi ve daha ertesi günler familyalar yeri geldiğinde Râkım'ın o gece kendi localarında bulunduğu bahsedilince, oralarda da yine hakkında bu gibi sözler söylenirdi. Hani ya demek isteriz ki gerek Mister Ziklas ve gerek karısı Mistres Ziklas, Râkım hakkında böyle pek çok sözleri işitmiş ve söylemiş olan takımdandır.

Bahar mevsimine kadar meydana gelen olaylarından birisi de şudur ki:

Tam artık kışın da sonu denilebilecek bir zamanda, Râkım yine bir ders akşamı Yozefino'yu ziyarete gitmişti! Artık aralarında hiçbir teklif ve resmiyet kalmamış olduğundan, Yozefino Râkım'ı görünce sevincinden sıçramaya başladı. Keyiflerin nasıl gelip nasıl gittiği vesaire gibi sorulardan sonra, Yozefino mahzun bir çehre ile şöyle bir söz açtı:

Yozefino – Mösyö Râkım! Ben senin dostun olduğuma şüphen var mıdır?

Râkım – O nasıl olur ki şüphem olur?

Yozefino – Yok; ama şaka etmiyorum. Beni kendine adeta bir metres gibi mi tanıyacaksın?

Râkım – Canım bu sözler neden icap ediyor?

Yozefino – Neden icap eylediğini anlarsın. Evvela temin etmeli ki biz öyle yalnız bir aşkla birbirimizi sevmiyoruz. Gerçekten dost olarak sevişiyoruz. Yani senin menfaatin benim ve benim menfaatim de senin olarak.

Râkım – Anladık ya a canım. Şu meseleyi anlayalım bakalım. Ben kendimi sana öyle bir dost addediyorum. Sen de bana öyle bir dost olursan ne devlet.

Yozefino – Pekâlâ söyleyeyim, söyleyeyim. Ama dur bakayım şu yüzden söyleyeyim de senin nasıl davranacağını göreyim. Mesela şimdi Canan’a bir müşteri çıksa...

Râkım – Çıkabilir ya!

Yozefino – Hem de nasıl müşteri bilsen?

Râkım – Yağlı demek istersin öyle değil mi?

Yozefino – Hepten bin beş yüz Osmanlı lirası vermeyi göze aldırılmış. Biliyorsun ki bu para otuz dört bin beş yüz Frank eder. Haylice paradır.

Râkım – Evet! Bin beş yüz ile yirmi üçü çarpacak kadar matematik bilgim vardır. Fakat şu müşteri kimmiş bakayım?

Yozefino – İşte bizim ... Bey. Nasıl bu paraya heves edecek misin?

Râkım – Bey bizim cariyeyi nereden haber almış?

Yozefino – Benden. Kendi cariyelerine de Canan’la beraber yedi sekiz aydır ders verdiğim halde hiçbir şey öğrenemediler. Geçen gün bey, beni neredeyse azarlamaya başladı. Ben de Canan’dan bahsettim. “Sekiz ay içinde öğrendiği Türkçeyi, Fransızca’yı, çalgıyı, okumayı yazmayı sizinkiler sekiz senede öğrenirlerse memnun olunuz.” dedim. O da ertesi sabah kendi hazinedarını göndermiş. Canan’ı el altından imtihan ettirmiş. Dediğimden fazla bile bulmuş. Dün akşam gittiğimde beni tasdikle beraber özellikle Fransızcası ile çalgısı için

pek ziyade heves eyledi. Yani bin beş yüz liraya kadar almak için senin ağzını yoklamayı bana sipariş eyledi.

Râkım – Fena alışveriş değil ha? Yüz altına aldığın bir cariyeyi senesi geçmeden bin beş yüze sat.

Yozefino – En ziyade güzelliğini beğenmiş. Hatta hazinedar kalfası demiş ki “Efendim o cariyeye değil. O adeta kerli ferli bir hanım.” Ne ise, Canan’ı satmayı göze aldırıyor musun?

Râkım – Onu ben bilemem.

Yozefino – Ya kim bilir?

Râkım – Canan kendisi bilir.

Yozefino – O nasıl söz?

Râkım – O şöyle bir sözdür ki, Canan, bana odalık²⁹ veyahut karı olmak için benden hâlâ bir ümit almadı. Karı değil mi? Elbet kendisine bir koca da ister. Eğer ileride kendisini benden başka bir efendiye odalık olarak kabul ettirebilmek emeline ise satarım. Zaten kendisinin takımı filanı olarak bir hayli serveti olmalıdır. Bir de üzerine bin beş yüz lirayı ilave eder de Canan’ı iki bin liralık bir hanım edebilir isek fena mı olur?

Yozefino – Ay! Bin beş yüz lirayı yine Canan’a mı vereceksin?

Râkım – Ya kendi cebime mi koyacağım? Sen beni o kadar açgözlü, o kadar gaddar mı zannedersin? Ben bir adamın özgürlüğünün bedeli olan parayı nasıl yiyebilirim?

Yozefino – Demek oluyor ki sen kendin satmak fikrinde değilsin?

Râkım – İşte fikrimi söyledim a?

Yozefino – Yani bin beş yüz lira seni Canan’dan ayıracak kadar heves edilecek bir şey değil mi demek istersin?

Râkım – Beni Canan’dan ayıracak kadar heves edilecek bir şey değildir. Eğer Canan’ı benden ayıracak hevesli ise ona diyeceğim yoktur.

²⁹ Odalık: Bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı kadın.

Yozefino – Aferin Râkım! Aferin delikanlı! Vallahi ben bu kadar da ümit etmezdim (diye kalkıp Râkım'ın boynuna sarılarak gözlerinden, alnından, yanaklarından öptü). Ben de seni temin ederim ki bu para Canan'ı da senden ayıracak kadar heves edilecek bir şey olamaz. Çünkü kııda senin için büyük bir muhabbet görmekteyim. O kadar büyük muhabbet ki ben böyle bir muhabbeti hiç kimsede görmedim. Arada bir ağzını ararım, bakarım kızcağzın göğüsçüğü senin muhabbetinle doludur.

Râkım – Sen beni böyle ummuyor muydun?

Yozefino – Doğrusu ya! Ummazdım.

Râkım – Öyle ise doğrusu ya! Ben de senin böyle düşünceğini beklemiyordum.

Yozefino – Niçin?

Râkım – Çünkü senin Canan'la rekabet ettiğini düşünürdüm.

Yozefino (şaka yollu) – Ahmak seni de!

Râkım – Niçin? Sen beni sevmiyor musun diye mi inanayım?

Yozefino – Bari yine tekrar edeyim. Ahmak!

Râkım – Niçin? Allah'ını seversin, vallahi mahzun oluyorum. Ben seni, beni sever inancıyla...

Yozefino – Seni kim sevmez a deli! Ben sana kendimi sevdirmekle kendimi mutlu addetmeliyim. Fakat ben senin ömrüne ortak olmaya layık karı mıyım? Ben kırkıma giriyorum, sen henüz yirmi beş yaşında bir delikanlı çocuksun. Sizin memleketinizde olup da on beş yaşında kocaya varmış olsaydım şimdi senin kadar oğlum vardı.

Râkım – Hayır, ben seni kendi hak ettiğimden fazla bile...

Yozefino – Sus! Ben öyle olmayacak lakırdıları dinlemem. Olacaksan benim dostum ol, ahabım ol. Sana layık karı bu dünyada Canan'dan başkası olamaz. Zavallı kızcağzı! Ne kadar da sevimli! O mahzun çehre! O hazin tavrı! Râkım Râkım! Sen beni gerçekten tiyatro kaltaklarından mı zannettin. Bende yürek vardır yürek. İçerisi de his doludur. Ben Canan'ı senin sevdiğinde fazla severim. Sevmesem bile Allah için doğru sözü söylemekten çekinmem. Bu kızı eğer mahzun bırakırsan seni vallahi adam yerine koymam.

Râkım (garipseyerek) Vallahi tuhaf be! Hiç de senin gibi kadın görmedim.

Yozefino – İşte şimdi gör. Önümüzdeki defa ... beye gidince olumsuz cevap götüreceğim öyle değil mi?

Râkım – Bencesi öyle.

Yozefino – Canancası dahi öyledir. Ben sevgili Canancığımı mesut görür isem kendi mutluluğum kadar memnun olurum.

Râkım, Yozefino’da gördüğü hal ve tavra hiçbir mana veremeyerek şaşkın şaşkın Posta Sokağı’ndan çıktı. Asmalı Mescit’e kadar geldi. Her ne kadar hiçbir mana verememesine rağmen, Yozefino’nun muamelesi içinde bir büyük insanlık ve hakkaniyetle birlikte gerek kendisine ve gerek Canan’a samimi muhabbet görmüştü. Kısacası, Asmalı Mescit’e ve Ziklas’ın evine vardı. Kapıyı çalıp içeriye girdiğinde, kendisini iki kız kardeş karşıladı. Meydanda anne ve babalarını göremeyince Râkım sormaya mecbur oldu:

Râkım – Anneniz Mistres ile babanız Mister’i göremiyorum.

Margiret – Onlar bu akşam yokturlar.

Râkım – Acayip! Siz yalnızsınız ha. Gittikleri yere sizi niçin götürmediler?

Margiret ve Can – Siz geleceksiniz diye götürmediler.

Râkım – İşte ben buna üzüldüm. Ben yarın akşam gelir, dersinizi verebilirdim. Niçin kendinizi mahrum ettiniz.

Can – Biz sizinle de pek âlâ eğlenebiliriz.

Râkım – Eğlenebiliriz ama annenizin yanında bulunsanız daha başka olurdu.

Margiret – Onlar burada Mösyö ...’nin suaresindedirler. İsterseniz yemekten sonra gidebiliriz de. Lakin burada kalsak daha iyi olur.

Râkım – Siz bilirsiniz.

Can (manalı bir tavırla) – Yok siz bizden hoşlanmazsanız, o halde...

Râkım – Ben mi? Maşallah! Ben sizi kız kardeşim gibi severim.

Margiret – Vallahi biz de sizi kardeşimiz gibi severiz.

Râkım – Teşekkürler ederim hanımlarım. Ben sizinle bir gece bir yıl değil, bir ömür müddet birlikte yaşasam doyamam. Siz beni daha tanımadınız mı?

Can – Bizim ikimiz de sizin hakkınızda öyle düşünmekteyiz!

Bunlar oturdular, yemeklerini yediler. Yemekten kalktıktan sonra bir saatten fazla hep dersle meşgul oldularsa da o geceki ders, yalnız şarkılar tercümesiyle aşka dair bazı şiirlerle sınırlı kaldı.

Bu kızların Osmanlı şiirlerinde aldıkları lezzete Râkım şaşardı. Hele bir şiiri güzelce ezberledikten sonra o kadar şiirsel ve hatta aşık bir tavırla okurlardı ki dinleyenlere de tesiri apaçık görülürdü. Şiir hakkında o gece de söz açıldı.

Can – İngilizce şiirler insana hiçbir ateş vermez. Ben Fransızca şiirleri daha fazla severdim. Ama artık Türkçe öğrendikten sonra artık Fransızca şiirlerden de vazgeçtim.

Margiret – Ben de öyle. Şiir insanı yakmadıktan sonra ne işe yarar?

Râkım – O ne ya? Ben bu akşam sizden hiç işitmediğim lafları işitiyorum.

Margiret – Hangi işitmediğiniz lafları?

Râkım – Şu şiirlerin insanı yakması filanı! Size bu hisleri kim verdi?

Can – Tuhaf söylüyorsunuz Râkım Efendi! Ya biz odundan mı yaratıldık?

Râkım – İyi ama her şeyin bir vakti vardır kuzum. Ben sizin hocanız olduğum için, sizin için bu gibi fikirlerin daha vakti değildir diye uyarmaya hakkım vardır zannederim.

Can – Evet! Böyle bir hakkınız olduğunu kabul ediyoruz.

Margiret – Hem bunu rica ederiz hem de bu müsaadeyi asla suistimal etmeyeceğimizi size güvence verebiliriz.

Râkım (biraz düşündükten sonra hafif bir tebessümle) - Suistimal etmeyeceğinizi mi?

Can – Niçin güldünüz Allah'ı severseniz?

Râkım – Hiç!

Can – Hiç değil! Mutlaka bir fikirle güldünüz. Ama bizden fikrinizi saklamayınız. Kardeş gibi görüşmüyor muyuz biz ya?

Râkım – Ben de öyle kıyas edebilirim. Fakat...

Margiret – Ey fakat?

Râkım – Mademki şiire fazla meraklısınız, size bazı Farsça şiirleri de verirdim ve Osmanlıca şiirlerin daha parlaklarını da tercüme ederdim. Ama bu kadar serbestliği suistimal etmenizden pek çekinirim.

Kızlar Râkım’dan şu müsaadeyi görünce hocalarını kucaklayacak kadar sevinç tavırları gösterip ardından:

Can – Bizim iyi ahlakımıza güveniniz yok mudur?

Râkım – Yerden göğe kadar!

Margiret – Size yeniden teminat vermeye mecbur mu olacağız?

Râkım – Hayır! Ben sizin iyi ahlakınızdan eminim. Lakin şiire ziyadece hevesli olan kızlar, şiirsel duygulara pek de karşı koyamazlar.

Can – Biz halimizden bir kişiye bile renk vermemeyi size temin edebiliriz.

Râkım – Öyle ise dinleyiniz.

diye Hafız’ın şu:

Ey ez-furûg-ı rüyet rûşen çerâg-ı dîde

Mânend-i çeşm-i mestet çeşm-i cihan ne dîde

Hem çün tu nâzenîni ser-tâ-be-pâ letâfet

Gitî-nişân ne dîde ez-dünya aferîde

Ber kasd-ı hûn-ı uşşâk ebrû vü çeşm-i mested

Gâh in kemin-güşâde gâh an kemân-keşide

Ez-sûz-ı sîne her dem dûdem be-ser berâyed

Çun ûd çend-başem der-âteş âremide

Ger ber lebem nehi yâbem hayât-ı bakî

Hoca Hafız'ın bu gazeli ezberinde olanlar anlarlar ki, Râkım gazelin birkaç beytini eksik okumuştur. Bunda amacının ne olduğunu bilemeyiz. İhtimal ki beyitler ezberinde kalmamış ve yahut ihtimal ki onları hal ve duruma göre o kadar güzel bulmamıştır. Ancak gazelden bu kadarını tam Şiraz şivesiyle³⁰, Farsça'yı adeta şeker çiğner gibi çiğneyerek bir okuyuş okudu ki, kızlar manasını henüz anlamadıkları halde yalnız telaffuzunda olan ve şekerlere de benzemeyen tatlılığına hayran oldular. Ardından, Râkım bunu çevirmeye başlayıp da manasını da anladıktan sonra aşka dair hisleri zaten yeni uyanmaya başlamış olan kızlar gerçekten mest oldular.

Bizim Râkım'ın bu gazele ne gibi bir mana vermiş olduğunu sonradan anladığımızdan, bu bağlamda okuyucuya da bir nebze fikir olması için çevirisi aşağıda verilmiştir.

[Görmüyor musunuz ki, gözlerim ferah, sevinç ve mutluluk ile parıl parıl parlamaktadır. Ama bunun sebebini başka bir şeye bağlama. Gözlerinin parıltısının bu kadar parlak olması ancak senin parlak yüzünün yansımasından kaynaklanan bir aydınlıktır. Hiç aynayı eline alıp da kendi güzelliğini kendin seyredip, özellikle gözlerinin güzelliğine dikkat ettiğin var mıdır? Senin mest edici gözlerin gibi gözleri cihanın gözleri görmemiştir. Kendi gözlerin kendinde olan güzelliği görmekten aciz ise sana ben haber vereyim. Senin gibi baştan ayağa kadar güzel bir nazlı güzeli dünyanın hiçbir tarafında haber vermediler. Zira Allah da öyle bir vücut henüz yaratmadı. Bizim seni görünce nasıl etkilendiğimizi sormuyor musun? Biz senin kaşların ve gözlerin karşısında tir tir titremekteyiz. Zira âşğın kanına ve canına kastla, kâh senin mest edici bakışların pusu kurmuş ve kâh gaddar kaşların yay çekmiştir. Gerçi sen bizim böyle mahzun mahzun ah edişlerimizden ve ağlayarak yalvarmamızdan keyif alıyorsun. Ancak cayır cayır yanan yanık bağrımızın dumanı her an başımızı bürümekte olup; bu misk³¹ kokulu dumanın doğal kokusu için bir öd ağacı³² gibi nice bir ateşler üzerinde yanıp kalalım. Senin aşkının derdiyle hasta oldum, döşeklere döşendim. İşte hayatımdan ümit kalmadı. Eğer tatlı canımın dudaklarıma kadar gelmiş olduğu şu anda sen dudaklarını dudaklarım üzerine koyar isen sonsuz hayat bulurum. Yoksa böyle kıvrana kıvrana can verir giderim...]

³⁰ İran'ın Şiraz şehrine konuşulan Farsça.

³¹ Misk: Güzel kokulu madde.

³² Öd ağacı: Yakılınca güzel koku veren bir tür ağaç.

Tam Râkım bu manayı bitirmiş ve kızlar da Fransızca söylenen bu çeviriyi kâğıda aktarmışlardı ki anne babaları çıkageldi. Mister Ziklas, bunları yazı masası başında görünce pek memnun olarak:

Ziklas – İşte oğlum, kadri bilen terbiyeli adamların davranışı böyledir. Demek oluyor ki akşamdan beri üç dört saat vaktinizi hep bu yolda geçirdiniz.

Can ile Margiret – Evet babacığımız.

Mistres Ziklas – Doğrusu Râkım Efendi aramakla bulunur şahıslardan değildir.

Râkım – Hüsnü teveccühünüzle beni onurlandırıyor sunuz efendim!

Ziklas – Ey! Birer punç içelim mi?

Râkım - Artık bana müsaade buyursanız fena olmaz efendim. Zira gideceğim yer biraz uzaktır. Salıpazarı malum ya efendim!

Ziklas – Evet Salıpazarı’ndasınız. Gerçekten biraz uzakçadır canım Râkım Efendi! Siz bizi evinize hiç davet etmediniz. Biz henüz alaturka bir ev görmedik.

Kızlar – Vallahi babacığımız! Râkım Efendi’nin evini biz de görmeyi pek arzu ederdik. Kim bilir ne kadar kitapları vardır.

Mistres Ziklas – Bu kızların da merakları kitap!

Ziklas – Öyle ya karıcığım öyle ya! Onlara bu fikir de Râkım Efendi’den geldi. Sahi Râkım Efendi, bizi bir gün evinize götürünüz.

Râkım – Baş üstüne efendim! Şeref verirsiniz. Ne zaman isterseniz. Lakin birkaç vakit daha sabretseniz de bari bahar gelse. Bir küçük bahçem var, onun da güzel mevsimini görmüş olursunuz.

Kızlar – Bak bak bahçesi de var imiş.

Mistres Ziklas – Siz ne zaman uygun görürseniz o zaman olsun.

Ziklas – Râkım Efendi’nin dediği uygundur. Orada da bir sandal seyahati yaparız.

Hepsi birden – Münasip!

Bu söze de son verildikten sonra Râkım kalktı. Herkese veda etti. O akşam mehtap olduğundan, bu hoşluktan istifade için evine kadar yaya yürümeye karar verdi. Ve Kumbaracı Yokuşu’nu inmeye başladı.

ALTINCI BÖLÜM

Beşinci bölümün sonunda, bahar mevsimine kadar meydana geldiği haber verilen bazı olaylar bitti mi?

Ne gezer? Hatta Râkım için bu garip gecenin bile olanı biteni henüz bitmedi. Yozefino'dan gördüğü garip muamele, kızlarda gördüğü âşıkça birtakım tavırlarla birleşip yolda Râkım'ı o kadar meşgul ederdi ki Tophane'den doğru gele gele kendi evini değil, hatta Fındıklı'yı bile geçip neredeyse Kabataş'a yaklaşmış olduğu halde aklını güç bela başına almıştı.

Acayip! Bu kadar dalgınlığa sebep?

Söyledik ya işte! Yozefino'nun haliyle İngiliz kızlarının tavırları arasına bir de Canan meselesinin eklenmesiydi. Râkım aslında Yozefino'yu pek insaniyetli, terbiyeli, nazik bir kadın olmak üzere tanımıştı. Ancak aralarındaki aşk ilişkisi gereğince, Yozefino'nun Canan hakkında söylediği fikirde bulunmaması lazım geleceğini hesap ederdi. Gerçi bir aralık "Adam karının hakkı var ya? Bizim ilişkimiz, bir nevi ihtiyaç gidermekten ibaretti" demişse de "Yok ama bu karı beni severdi. Ben de onu severdim! İdi, idim değil; beni hâlâ sever. Ben de onu severim. Yozefino kırklık bir karı olmakla beraber atılacak güzellere değil. O boy posunun güzelliği, o terbiyesi, o kibar tavrıyla herkes kendisini sevebilir. İyi ama... yok... mutlaka..." diye bu karının davranışına tam bir mana veremezdi.

İngiliz kızlarına gelince, o baygın mavi gözleri gittikçe başka bir hal alıyordu. Hele bu akşam Hafız'ın adı geçen gazelini okurken kızlarda gözlerin bütün bütün süzülüp gittiğini, göğüsleri şişip nefeslerinin bağırklarına sığmayarak birbirini takip etmekte olduğunu görmüştü.

- Şüphe yok ki bu kızlarda aşka dair hisler uyanmış. Bunlar sevmek sevilme ihtiyacını duymaya başlamış. Ama acaba o göğüs geçirişler kimin içindi? Ah bunların sırdaşı olmayı pek isterim! Bilemem kimin için göğüs geçiriyorlar! Ah! O sevdikleri adamlarla bunları bir yerde görsem! Sevenle sevileni flört ederken görmek ne büyük lezzet ne saadettir?

diyerek, mesele içindeki bu sırrı da keşfetmeye zihnini zorlardı.

Hele aklına Canan geldikçe var ya!..

Kabataş yanında aklını başına alarak geri döndükten sonra evine varıp kapıyı çaldı. Canan'ın biraz gecikmiş olmasına bakılırsa, zavallı kızcağızın uyumuş olduğu anlaşılır. Her ne kadar kız gecikmiş de olsa kapıyı bir daha çaldırmaya meydan bırakmayıp koştu, geldi ve kapıyı açtı. Elindeki şamdanın ışığı gözlerini hâlâ kamaştırmakta olduğu gibi uyku mahmurluğu da gözlerinde olduğundan o kadar hoş ve etkileyici bir haldeydi ki tarif edilemez. Râkım neredeyse kendisini kaybederek, yatak haliyle açık saçık bulunan göğsüne başını sokup bir şeyler koklamak hevesine kadar varmıştı. Yine derhâl aklını başına toplayıp temkinini ele aldı.

Yukarıya çıktılar. Râkım soyunup kanepesi üzerine uzandı. Kız da üstünü başını düzeltmekle meşguldü. Derken Râkım titrek bir sesle söze başladı:

Râkım – Ey! Koca Canan! Senin galiba hiç haberin yok!

Canan (heyecanından yüreği oynayarak) – Neyden efendim?

Râkım – Neyden mi? Sana müşteri çıktı a kuzum!

Vah zavallı kızcağız! İnsan böyle güzelleri ne kadar hem de nasıl sever biliyor musunuz? Yüreği acıya acıya sever.

İşte bir adamı tatlı tatlı ağlatan bu tarz kızların şefkatle karışık olan muhabbetleridir. Zavallı Canan, efendisinden bu sözü işitince elindeki elbise elinde kalıp şaşırarak kesik kesik:

Canan – Müş... teri... mi çıktı efendim?

Râkım – Evet! Hem de müşterinin yağlısı! Senin için bin beş yüz altın veriyorlar.

Bu sözü söylerken Râkım'ın gözleri sulandı; ama şiddetle kırparak yaşlarını kuruttu.

Canan (heyecanından dayanamayarak) – Çok para değil mi efendim?

Râkım – Çok para zahir!

Canan (büyük bir üzüntüyle) – Satacak mısınız efendim?

Râkım – Sen ne dersin?

Canan (mosmor kesilerek) – Ben sizin malınızım efendim. Siz bilirsiniz!

Râkım (içinden doğru kabarıp gelen feci bir hissi yutmaya çalışarak) – Yok, sen ne dersin ben onu bilmek isterim.

Canan (gözleri dolup burnu kızarak ve dudakları titreyerek) – Ben ne diyebilirim efendim! Size para lazım! Bin beş yüz altınınız olursa, benim gibi tam on beş tane Canan satın alabilirsiniz.

Kızın bu sözü üzerine, Râkım içinden kabarıp gelen hisleri yutayım derken başaramayıp gözlerinden boşalttı. Kız, bu hali görünce o da artık şiddetli bir gözyaşı selini göz pınarlarında zapt edemeyip taşırdı. Durumun, zavallı Canan için pek acıklı bir hal olduğu her halinden görülürdü. Gerçi Râkım için de acıklıydı; ama bu acının içinde bir de büyük lezzet vardı. Bu lezzeti herkes takdir edemez. Ancak yaşayanlar takdir eder. Ömrünü odun gibi geçirmeyip de beş on defalar tatlı tatlı ağlamış ve hem de ağlayışının lezzetine doyamaya doyamaya ağlamış olanlar, o halde Râkım'ın tattığı tadı takdir edebilirler. Bununla beraber, Râkım yine söze devam etti:

Râkım – Hayır! Sen beni yanlış tanımışsın Canan!

Canan (yüzünde birdenbire birçok sevinç belirtileri görünerek) – Beni satmayacak mısınız efendim?

Râkım – Satacağım. Satmak istiyorum.

Canan (evvelkinden besbeter bir ıstıraba düşerek) – Siz bilirsiniz efendim!

Râkım – Ama nasıl satacağım? Senin için verecekleri bin beş yüz altını ve burada ne kadar elbisen, elmasın filanın varsa hepsini sana vereceğim. Sen bunlarla zengin bir hanım olacaksın. Nasıl, razı mısın?

Canan bu sözü işitir işitmez daha sözün başındayken, elinde bulunup şaşkınlıktan dolayı hâlâ elinde bulunan elbiseyi fırlatıp, kendisini de efendisinin kolları arasına atar:

- Ben ne bin beş yüz altın isterim ne elbise isterim ne elmas isterim! Ben sizi isterim efendim, sizi isterim. Sizin isterseniz esiriniz, kulunuz olayım. Bana o mutluluk yetişir.

diyerek, ayaklarını öpmeye başladı.

Râkım (kendisini tutarak) – Öyle ama Canancığım, sen hep böyle kalacak değilsin ya. Genceciksin, güzelsin, zekisin, marifetlisin! Gidecek yerde mutlaka seni odalık ederler. Hazır zengin olacaksın. Sana benden ne fayda...

Canan (hüngür hüngür ve hıçkır hıçkır ağlamaya başlayıp) – İstemem efendim, istemem! Bana ne odalık olmak lazım ne de zengin olmak. Ben sizin kapınızda kul olayım, ocağınızda kül olayım. Esiriniz olayım.

Râkım – Hayır... Sen benim kız kardeşim ol. Lakin...

Canan – Ben şimdiye kadar sizin kapınızda sürdüğüm saadetimin şükrünü yerine getirmekten acizim. Başka bir şey istemem.

Râkım – Ama sen benim sözüme dikkat etmedin... Yine tekrar edeyim, kız kardeşim ol diyorum...

Canan – Dikkat ettim efendim. Derdinizi de anladım. Ne yalan söyleyeyim kız kardeşiniz olmam!

Râkım – Kız kardeşim olmaz mısın?

Canan – Olmam efendim.

Râkım – Kız niçin?

Canan (rengi ne al ne mor ne siyah; yani hiçbir şeye benzemeyerek) – Olmam efendim! Kız kardeşiniz olmam. Kız kardeşiniz olmak, bana esiriniz olmak kadar lezzet vermez. Ben şimdiye kadar devam eden halimden memnunum diyorum. İyilik edecek ve maddi çıkarınız için beni satmayacaksınız, ayaklarınızı öpeyim, kurbanınız olayım efendim, beni yine eski halimde bırakınız. Siz bana “Canan” dedikçe, dünyalar benim oluyor; “kardeşim” diyecek olsanız ben yüreğimde hissettiğim lezzeti bulamam. Artık beni daha fazla söyletmeyiniz efendim! İşte dedim ya? Eğer satacaksanız sizi bir sene içinde bin dört yüz altın gelirden etmeye yüreğim razı olmaz.

Artık söz bu dereceye geldikten sonra, Râkım her taraftan beynine hücum eden hayal ve düşüncelerin hiçbirisini engelleyemeyerek, tam bir mağlubiyetle kıza sarılıp:

Râkım – Satmam seni Canan’ım, satmam! Sen bana dünya varından daha kıymetlisin. Onların milyonlarca altınları yine onların olsun. Sen bana yetersin. Lakin teklif ettiğim kardeşliği kabul etmediğine canım sıkıldı!

Canan (efendisinin kolları arasında olduğu halde bile edep ve ağırbaşlılığını asla bozmayarak ve bir süre sonra yavaşça kendisini sıyırıp çıkararak) – Kardeşliğinizi kabul etmem dedim. Şimdiye kadar geçirdiğim ömürden memnunum dedim. Bu teminatı verirseniz, daha fazla memnun oldum. Ben bir saat evvel sizin için nasıl bir Canan’sam, şimdi yine o Canan’ım. Her zaman için vereceğiniz her türlü emriniz bana en büyük şereftir. Var olunuz efendiciğim, sağ olunuz da ben sizi uyurken olsun yüzünü görmekle yetinirim. Hem artık bana müsaade buyurunuz, odama çekilip kapanayım!

Kız bu sözleri söyledi ve efendisinde cevap olarak bir derin sessizlik gördüğü için yavaşça odasına çekilip kendisini yatağına attı.

Ey! Râkım o geceyi nasıl geçirdi? İşte burası düşünmeye değer. Kâh yarım saat kadar çığlıncasına düşüncelere daldıktan sonra fırlayıp:

- Acayip! Bana kim mâni olabilir? Malım olması lazım değil, işte kız benim kardeşim olmasını kabul etmeyip...

diye bir derin bir kavuşma azmine düşerse de bu hal ve tavır üzerindeyken bile kendisini diğer bir düşünceye kaptırarak:

- Hayır! Sağduyulu olmak lazım, sağduyulu! Acelem ne? İşte yanımda yatıyor! Ne vakit olsa benim değil mi? Acele işin pişmanlığı sonra tamir kabul etmeyecek kadar büyüktür.

diye garip bir kederle yatağına girerdi. İşte bu ıstırap hali içinde adeta sabahı buldu.

Siz bu hale cinnet mi dersiniz ahmaklık mı?

Hele biz ikisinden hiçbirisine ihtimal veremeyiz. Aşkın bir de böyle birliktelik içinde ayrılık köşesi vardır. Bunu tecrübe edenler biraz nadirce bulunursa da o nadir tecrübeyi yaşayanlar bunun zevkini de benzeri pek nadir zevklerden bulur.

Size kendisini teslim ve hatta mal eden bir kızı, yanı başınıza almış olduğunuz halde kendinize yasak getirerek o mahrumiyetin, hicranın lezzetini tattığınız var mıdır? Varsa,

Râkım'a ne divane dersiniz ne de ahmak. Yoksa divane demekte de mazursunuz, ahmak demekte de.

O şehvet denilen şey yok mu? Pek murdardır. Ama gerçekten murdardır. Aşkın ruhu denilen hayali şahsın, eteğine murdar şehvet bulaşınca zevki kaçar. Lakin o an hırs insanın gözlerine perde çektiği için insan o lekeyi göremez. Efendim! Hicran ve nasipsizlik hem de birliktelikteki ayrılık ve mahrumiyetteki hayallerin lezzetinde görülen o devam ne devamdır? Kendinden geçme ve sarhoşluktan ibaret olan, devamı da birkaç saniyeden ibaret olan bir nevi hastalıktan başka uygun bir tanımı olmayan şehvet düşkünlüğündeki hızlı sona erme hesaba katılacak bir şeydir. İnsan kırk yıl hasret kalsa, aşktan beklenen lezzet kırk yıl devam eder. Adam kırk yıl genç, şuh ve coşkun bir halde devam eder. Eğer sevgilisiyle kırk yıl beraber olsa, meydana gelecek bıkkınlık insanı soğutur, söndürür, ihtiyar eder.

Güzel ama dört saat evvel Yozefino ile göğüs göğüse, kucak kucağa olan molla³³ Râkım hakkında da bu ince kararların geçerliliği olacak mı?

Onun hakkında geçerli olmayacak olsa ya kimin hakkında geçerli olacak? Dört saat evvelini güzel düşünmelisiniz. O zaman Râkım'da aşk sultanının dört saat sonraki göstergeleri var mıydı?

Bir de ertesi gününe bakalım.

Vay ertesi günü ne olmuş?

Ne olacak? Sabahleyin erkenden koca Râkım kalktı. Soluğu Beyoğlu'nda alıp Yozefino'yu yatağından henüz kalkmamış buldu. Daha selam vermeden:

Râkım – Madam! Siz bu akşam bana ne diyor idiniz?

Yozefino – Ne diyordum ne bileyim ben? Sana bin lakırdı söyledim.

Râkım – Beni metres gibi tanıma, dost gibi tanı demediniz miydi?

Yozefino – Evet öyle demiştim.

Râkım – Öyleyse işte emin olunuz ki bundan sonra sizi dost gibi, kız kardeş gibi, ana gibi, ne gibi ister iseniz o gibi tanıyacağım.

³³ Molla: Dini yönü ağır basan kişi.

Yozefino (sevinci kedere katarak) – Korkarım dediğim oldu.

Râkım – Bu akşam Canan beni cayır cayır yaktı!

diyerek durumu hikâye etmeye başladı. Ancak meseleyi o kadar yanık bir yolda anlattı ki Yozefino’nun bile yüreği kabardı.

Yozefino – Pek memnun oldum. Ama demek oluyor ki kendi istifademi kendim baltaladım.

Râkım (karının dizlerine kapanarak) – Seninle sürdürdüğüm ömrün lezzetini mezara kadar değil, mezarda da unutmayaçağıma yemin ederim. Hele dostluğum ta kıyamete kadar devam edecektir. Rica ederim beni bu gece almaya başladığım lezzetten de mahrum etme.

Yozefino – Delisin! Divanesin, zalimsin! Hainsin!

Râkım – Bu kadar azarlamaya sebep?

Yozefino – İki başlı faydalanmayı beceremediğin için.

Râkım – Ama Yozefino! Bana merhamet et! Bu kadarına gücüm yetmeyecek!

Yozefino – Şimdi üzerine varmam. Ateşini pek keskin, pek şiddetli görüyorum. Sonra sen yine Yozefino’nun kolları arasında ezilirsin. Bununla beraber sana müjdeleyeyim ki, zavallı Canan’a bu gece adeta bir hayat bağışladın. Onun da gözlerinden akan yaşların her birinin özel bir lezzetle çıkmış olduğuna inan. Zavallı kızcağız! Sen benim elimden Râkım’ı değil, canımı alsan acımam. Hele de Râkım senin hakkındır. Sana benden ziyade layıktır.

Şu aşağıdaki vakayı da zikredersek, bahar mevsimine kadar geçen olayları bitirmiş oluruz.

Şöyle ki:

Canan’ın satılmak istenilişi meselesi üzerinden ancak bir hafta kadar zaman geçmişti ki bir gün Râkım Taksim önlerinde Felâtun Bey’e tesadüf etti. Eski tanışıklık kaybolur mu hiç?

Râkım (safça) – Vay beyim, keyifler?

Felâtun – Hiç sorma birader. Hele şu “devil”, yani yastan kurtulduğuma bir teşekkür ediyorum ki! Malum a? Pederin ölümü üzerine yas tutmak alafrangada vardır. Her tarafım gece karanlığı gibi simsiyah kesilmişti.

Râkım – Evet! Alafrangada vardır. Ama biz yani Türkler bu kurala uymak zorunda değiliz. Cuma geceleri bir Yasin-i Şerif ile ölülerimizi anmak...

Felâtun – Öyle ya. Ama beni kendi halime bırakıyorlar mı ya?

Râkım – Size kim karışır?

Felâtun – Kim mi karışır? Hey birader hey! Hiç sorma! Başım bir belaya çattı ki!

Râkım – Aman!

Felâtun – Bela ama tatlı bela! Gönlüm mini mini bir aktrisin (tiyatro oyuncusu)³⁴ aşkıyla meşguldür.

Râkım – Yası da bu mini mini aktris mi mecbur etti?

Felâtun – Evet! Zavallı kızcağız! Babamın vefatına benden ziyade yandı tutuştu.

Râkım – Acayip!

Felâtun – Evet! Pek acayip kızdır. Ama ne yas! Yemek tabaklarına varıncaya kadar siyahlanmış tabak aldırıldı. Kendisi tiyatrodan bile siyahtan başka bir şey giymez. Elinden gelse güneşin ve gökteki yıldızların dahi üzerine bir siyah tül çekecekti.

Râkım – Doğrusu ya, şaşılacak bir durum.

Felâtun – Kendisini görmek istemez misiniz?

Râkım – Müsaade ederseniz niçin istemem? Fakat bu kadar muhabbetiniz olan bir kızı başkasına...

Felâtun – Bak! Adam, sen de hâlâ kaba Türklük ediyorsun be! Alafrangada öyle şeyler var mıdır?

Râkım – Ben nasılsa alafrangaya kendimi bir türlü alıştıramadım da.

Bunlar, şu lakırdı üzerine aktrisi görmek için aşağıya dört yol ağzına doğru büküldüler. Fakat Râkım, böyle sevdiğinin babasının vefatına bu kadar teessüf eden ve ta yemek tabaklarına varıncaya kadar özel yas tabakları aldirtan karının pek usta ve maharetli bir aktris olacağını düşünürdü.

³⁴ [Y.N.]

Felâtun – Yine ne daldın be? Sen hep böyle dalgın gezersin.

Râkım – Hayır birader, bir şey yok. Birisinin bir işi vardı da...

Felâtun (Küçümseyici bir tavırla) – İş iş iş! Bu kadar iş ne? Ne vakit bitireceksin be adam. Elverir artık kazandığın para! Biraz da kazandıklarını yemeye bak!

Râkım – Ne yapalım birader! Bizim bağımız yok, tarlamız yok, gelirimiz yok. Giderimiz yok. Çalışmazsak ne yeriz?

Felâtun – Bu gençlik ele girmez yahu! Yarın sakalına kır düştükten sonra paran olsa bile karılar yüzüne bakmaz. Biraz da gençliğinde yaşamaya bakmalı! Sen de bizim peder gibi olacaksın galiba. Biçare adamcağız kazandı, biriktirdi; rahat rahat yemeye ömrü yetmedi. Bunlardan ibret almalı değil mi?

Râkım – Allah rahmet eylesin!

Lakin Felâtun Bey’in düşüncelerindeki hikmet, Râkım tarafından onaylanmaya değer görülmedi. Biraz daha sessiz sessiz gittiler.

Râkım – Haberiniz var mı birader? Bizim Reyhan Efendi Anadolu’da bir yere kaymakam olmuş. Bir memnun oldum ki geçen gün birisi bana söylemişti.

Felâtun – Vallahi haberim yok! Pederin vefatından beri büroya ayak atmadım ki. Efendim bu acayip karı bizi fena sardı. Gündüz akşama kadar yanından bir an ayırmaz. Gece de mutlaka tiyatroya kadar “a kompanye” etmeli³⁵. Belası nerede? Sonra da bekleyip evine kadar götürmeli. Artık evine kadar gelince bırakıp girmek de olamaz ya? Geceyi de orada geçirmeli. Bir dert ki!

Râkım – Dert ama tatlı dert, değil mi?

Felâtun – Sorar mısın ya? Ses bülbül! Piyano eşsiz! Hele o “elökans”³⁶! Ağzından ballar akar. Rasin, Bualo, Molyer³⁷ gibi ünlü şairlerin eserlerinden birisini eline aldı mı, insanı mest eder. Ben böyle okuyuş da görmedim ki! Hiç Fransızca bilmemiş olsan yine anlarsın. Karı okuduğunu vücuduyla “deklame”³⁸ ediyor. Tiyatrocu bu! Malum a? Bana en fazla tesir eden

³⁵ A kompanye: (Fr. accompagner) Eşlik etme, refakat etme.

³⁶ Elökans: (Fr. éloquence) Güzel konuşma, belagat.

³⁷ Fransız şair ve yazarlar Racine, Boileau, Moliere.

³⁸ Deklamer: (Fr. déclamer) Anlatmak, açıklamak.

şey karının kendi okuyuşundan kendisi de etkilenererek hüngür hüngür ağlaması ve o halde boynuma sarılıp ve beni kucaklayıp gözyaşlarına boğması. Bu kadar “santimantal”³⁹ karı görmedim ki!

Şu sözleri hem söyleyerek hem giderek varacakları yere de vardılar. Lakin Râkım bir tiyatrocı karıda ağlamak istediği zaman ağlayabilmek becerisi de olduğunu bilirdi. Vardıkları yer, C. Hoteli’ydi. Bu otelde herkes yaşamayarak oraya kesesine güvenenler gidebilir. Orada, bir sütlü kahve beş Frank yani yirmi beş guruştur. Hele orada kuruşun adı bile geçmez a! Gide gide özel dairesine girdiler ki, yan yana iki oda bir de küçük salondan ibarettir. Felâtun’u deli divane eden madmazel, Fransızların cilveli kadınlarına has bir tavırla sıçrayarak geldi, boynuna sarıldı ve öptü!:

- Je te presente mon... [Sana takdim ederim, benim...]

diye Felâtun, Râkım’ı tanıştırmak istemişti.

- Pas besoin. Je ne suis pas une inbecile on conçoit tout de suite que monsieur est un des les amis. [Lüzumu yok! Ben eşek değilim a! Derhâl anlaşılabilir ki bu efendi senin dostlarından birisidir.]

diye karşılık verdi. Bunun üzerine Râkım:

- J’ai l’honneur ma... [İftihar ederim ki benim...]

diye alafrangadan olduğu üzere “Sizinle müşerref olduğuma iftihar ederim.” yollu bir söz söylemek istemiş idiyse de, karı ona da meydan bırakmayarak:

- Assez monsieur, assez, ici entre jennes gens on ne fait pas ces bêtises la. On y tutoir tout bonnement. [Elverir efendim, elverir. Burada gençler arasında bu hayvanlıkları etmezler. Burada doğrudan doğruya senli benli konuşurlar]

diye Râkım’ın da layık olmadığı bir karşılık vermişti.

Felâtun (Râkım’a) – Görüyor musun ya birader? Ne serbesttir. Hiç böyle bir karı insanı sıkır mı? Efendim! Nedir o seramoniler, fasonlar! (Yani resmi nezaket gösterileri)

Râkım – Öyle efendim, öyle! Allah için pek hoş!

³⁹ Santimantal: (Fr. sentimental) Duygusal.

Bu sohbetin bundan sonrası hep Fransızcadır.

Karı – Hey! Bana bak Felâtun! Bir dostunu buraya getirirler de hiçbir şey ikram etmezler mi?

Felâtun – Gerçek be! İyi söyledin Polini! (karının adı Polini imiş)

Polini – Bir şampanya filan!

Râkım – Hayır dostum! Ben o kadar içki düşkünü değilim. Bir kahve içerim.

Polini – Oh! Ne hayvanlık!

Bu konuşmanın şekli, okuyucuya belki garip gelirse de alafranga dünyayı gezmiş tozmuş olanlar kabul ederler ki konuşmayı naklederken asla abartmıyoruz. Fransız aşüftelerinin en işveli muhabbeti böyle olur. Hele tiyatro mallarının...

Râkım (Polini'ye cevaben) – Hakkınız var dostum. Lakin ben “bonvivor”⁴⁰ yaşayan biri değilim. İşimle gücümle yaşarım. Şimdi buradan çıkınca yine işime gideceğim.

Polini – Demek olur ki “ovriye”⁴¹.

Felâtun – Evet! Kalemle iş yapan ameledir.

Polini – Bravo! Gazeteci misin efendi?

Râkım – Her şey! Ufak tefek roman yazar, tiyatro yapar, gazete yazar bir işçiyim.

Polini – Ne âlâ! Demek oluyor ki neredeyse bizden. Yani güzel sanatlar icra edenlerden.

Felâtun – Şairdir de!

Râkım – Estağfurullah!

Politini – Elbette öyle olacak. Öyle ama efendi birkaç şampanyacık senin gibi fikir adamlarının fikrini ateşler. (Felâtun'a) Bizim âşığın da aşkını kızdırır. Öyle değil mi maymun! Şebek! Tavşan!

Felâtun (Yılışarak) – Vallahi bence öyle.

Râkım – Herkes fikrini serbestçe söyleyecek mi?

⁴⁰ Bonvivor: (Fr. bon viveur) İyi yaşayan, hazır geliriyle rahat yaşayan.

⁴¹ Ovriye: (Fr. ouvrier) İşçi.

Polini – Şüphesiz!

Râkım – Öyle ise bence öyle değil. Şarapla kızışan şiirsel fikirleri nereme sokayım. Şarapla kızışan aşk ve muhabbet ne işe yarar?

Polini – O la la. O la la! Bu efendi saf feylosof⁴² imiş ya! Felâtun adını buna vermeliydi. (Felâtun’a) Ey suda haşlanmış sümsük hindi! Bak bu efendi senin gibi değil. Sana dünyada kaç şey lazımdı? Ha ne diyordun? Şarap! Karı! Bir de müzik! Öyle mi?

Felâtun – Bana bu fikri senin aşkın verdi.

Polini – Hele bak şu sarı tahta bitine. Hâlâ yerinden kımılmayı canı istemiyor. İşte misafirin geldi. Şimdi gidip...

Felâtun – Ha! Pardon. Bu çingırağın ipini de henüz yapmadılar ki. Şimdi ta “apartman” daire kapısına kadar gidip büyük çingırağı çekmeli (diye çıkar).

Polini – Efendi! Sana memnuniyetlerimi arz ederim. Yalnız bir eksiğin var. Yazar kısmı biraz serbest olur. Sense benden ziyade mahcup bulunuyorsun.

Râkım – Her şeyde orta karar bulunmak iyi değil midir?

Polini – Bizim bu ıstakoz Felâtun pek yılışık şey. Ne dümeni var ne pusulası! Aşk okyanusunda yolunu şaşırmış çalkalanıp gidiyor. Anlıyorsun a? Yine tınmamalı. Severim de külhaniyi be!

Felâtun (emirlerini vermiş işini bitirmiş gelir) – Bir âlâ çay ısmarladım. Rom da beraber, canı isteyen...

Polini – Gördün mü bir kere! İşte ömründe bir iş becerdiyse o da budur. Canı isteyen punç içer, canı isteyen çay içer.

Hep beraber oturup punçlarını içtiler. Dereden tepeden bin lakırdı söylendi. Felâtun Bey, şöyle bir yaşayış şeklinin bir alaturka dünyada mümkün olamayacağını ifade ederek, alafranga dünyanın nice akıllara gelmedik güzelliklerinden dem vururdu. Mesela derdi ki:

- Ne yarar o Türk karısı ki tavrından, burnu büyüklüğünden geçilmez. Güya yarı gülümsemesiyle insanı ihya edecekmiş gibi bunu da saklayıp esirgeyerek çehresinden

⁴² Feylesof: Filozof.

düşmüş bin parça olur. Hanıma kendini yarandırma mümkün olamaz. Nazı çekilmez, şakası lezzetsiz. Bilirsin ya arkadaş! Bilirsin ya!.. Ama bir cariye al. Artık bizim gibi serbest, özgür adamlar bir esirden ne lezzet alabilir? Kim bilir gönlü kimdedir? Esirin olduğu için sana boyun eğmeye mecburdur.

Râkım, bu sözleri işittikçe Felâtun'un almış olduğu fikre nasıl şaşacağını da bilemez. O da zihninde bir Osmanlı hanımının ağırbaşlılık ve azameti yerinde olduğu halde, insana tattırdığı lezzetlere karşılık Fransız'ın kahrını çekmekte ne hikmet olduğunu düşünüyordu. Bir adam, bu karıdan işittiği hakaret varan sözleri başka birisinden işitse kafasını kıracağı açıkken, buna niçin katlanmaya mecbur olduğunu bulamazdı. Hele Felâtun bahsi esirden açınca, az kalmıştı ki Râkım bir kahkaha koparsın! Ama hazırlanmış olan kahkahayı yine engelleyerek:

- Şaşkın! Esirde yürek yok mudur? Beş on kuruşa bir kızın özgürlüğünü satın almak işten bile değildir. Onun yüreğini satın al da bak sana ne kadar yar olur. Ah benim Canancığım! Zavallı kızcağız!..

diye kendi içinden pazarlığı kurarak açıktan açığa Felâtun'a tek bir şey söylememişti.

Uzun lafın kisası, bir saatten fazla bu iki alafranga sevgilinin yanında kaldıktan sonra kalktı. İkisine de veda ederek kapıdan çıktıysa da Felâtun uğurlama merasimini yapmaktan geri durmadı.

Otelin büyük salonuna vardıklarında Felâtun, Râkım'ın fikrini anlamak için:

Felâtun – Ey, nasıl buldun bizimkini bakayım?

Râkım – Âlâ! (Tebessümle) Hiç olmazsa insanın üstüne başına mayonez dökmüyor ya?

Felâtun – Bırak Allah'ı seversen şu eşek İngilizleri! Ayda dört lira için senin onların kahrını çektiğine şaşarım!

Râkım – Ne yapalım a birader! Para da lazım.

Felâtun – Aman bu oğlanın paraya olan aşkından, aman! Gel be! Gel sana ayda dört lirayı ben vereyim!

Râkım – Teşekkür ederim birader. Benim yaşayışım pek iyidir.

Felâtun – Kibrine dokunmasın. Vallahi gerçek söylüyorum. Sanki sana ayda dört İngiliz lirası vermeye gücüm yok mudur?

Râkım – Estağfurullah birader. Sana öyle bir söz söyleyen mi var? Lakin ben Ziklas familyasından memnun olduğum için söylüyorum.

Felâtun – Şu havuç gibi İngiliz kızlarından ne lezzet alıyorsun? Oğlan, vallahi yaşamının yolunu bilmezsin be! Gücün de yok değildir. Bir ayağın da daima Beyoğlu'nda. Şöyle haline göre bir apartmanın olsa da mini mini bir metresçik edinmiş olsan fena mı olur?

Râkım (Aklına derhâl Yozefino gelmişse de, bu konuda ağzına tek bir kelime almak sır saklamak kuralına aykırı olduğundan) - İyi olur. Ama birader ben kendim için değil, sizin için bile israfın bu derecesini hayırlı göremiyorum.

Felâtun (aşâğılayıcı bir tavırla) – Ne? İsraf mı? Pir ol be! Sen Felâtun'u o kadar eşek mi zannediyorsun? Hesap edecek olsam şu üç ay zarfında kazandığım, harcadığımdan fazla olmasa bile başa baş gelir.

Râkım (memnuniyetle) – Bak öyle ise söyleyecek söz bulamam. Bu yaşayış kazançla ise süperdir kardeşim! Bir adam kazandığı kadar yaşayabilir. Elbette kız kardeşiniz de rahattadır. Zira birinci derecede düşünülecek şey malum a?

Felâtun – Bizim feylosof Râkım, yine hikmetten dem vurmaya başladı. Rahat ol birader, rahat ol. Kazancım yolunda ve talihim pek yerindedir.

Râkım – Ne yola yöneldiniz bakalım. Ticaret filan mı?

Felâtun – Bizim gibi adamlar nasıl olur bilmez misin?

Râkım – Ne bileyim ben!

Felâtun – Akşam oldu mu cebine kırk elli lira koyarsın. Oyun salonuna gidersin.

Râkım (Somurtarak) – Vay!

Felâtun – Dur ama acele etme. Başlarsın oynamaya. Eğer zar işlerse, kırk elli liracık bükür kalkarsın.

Râkım – Oynamaya başlayalı mutlaka ancak bir ay olmuştur.

Felâtun – Nereden bildin?

Râkım – Çünkü böyle zarar etmeye başlayınca, kalkmak ve kırk elli liracık büktükten sonra yine kalkmak henüz bir aylık kumarbazların ihtiyatıdır. Birkaç ay sonra eskidikçe bu ihtiyat kalkar.

Felâtun – Sen benim için korkma.

Râkım – Ben sizin için korkmam. Çünkü kumarda sizi esir almazlar. Ayda on beş yirmi bin kuruşluk gelir için korkarım. Siz pek âlâ biliyorsunuz ki yirmi-otuz bin lira birkaç ay içinde kumara verilebilir servetlerdendir.

Felâtun – Ey, artık bana hikmet dersi mi vereceksin?

Râkım – Hayır! Şimdilik adiyo!

Felâtun – Adiyo mon şer!

Size şaşırtacak bir şey söyleyelim mi?

Bu iki arkadaş birbirinden ayrıldıktan sonra, ikisi de birbirinin aleyhinde olumsuz bir fikirle ayrıldılar. Felâtun, Râkım için:

- Kendisinde bir servet yok. Böyle metres ile C. hoteli gibi hotelde ömür sürdüğü yok da kıskandığından böyle söylüyor. Eğer onun da elinde on beş bin lira bulunsa, o zaman benim yaşayışımın tam bir insan ve soylu gibi bir yaşayış olduğunu kabul ederdi.

demişti. Râkım da Felâtun için:

- Kendisi Ziklas'ın evinden kovuldu ya! Şimdi ayda dört lirayı kendisi vermek üzere beni de oradan mahrum etmek istiyor. Kaça alırım ben böyle dört liraları! Kendim kazanamıyor muyum? Bir mirasyedinin istikrarsız servetine ancak dalkavuklar itibar ederler. Varsın beyim yaşasın! Biz bunların çoğunu da işittik ki işittiklerimizden de gördüklerimiz kadar ibret aldık, demişti.

Siz bu iki fikrin hangisini onaylarsınız?

Hele biz Râkım'ınkini beğeniriz. Zira mirasyedinin ve hele de Felâtun Bey gibi bir mirasyedinin servetinin, istikrarsız bir servet olduğunu bin kadar tecrübeyle adeta ispatlanma derecesine varmış bir gerçektir.

İşte bahar mevsimine kadar olan biten şunlardan ibaret idi ki aktardık ve bitirdik.

YEDİNCİ BÖLÜM

Kısacası, bahar mevsimi küçük büyük herkesin gönlüne neşe getirdi. Bu mevsimin bizce anlatılmaya değer ilk olayı, Râkım'ın düzenlediği bir Kâğıthane gezintisidir. Şöyle ki:

Yine haftanın ders günlerinden birisinde Râkım halen ama temiz kalpli ve dostça bir şekilde irtibatta olduğu Yozefino'yu ziyarete gitmişti. O günkü sohbet Kâğıthane gezintileri hakkındaydı. Yozefino geçen gün, ... Bey'in haremiyle Kağıthane'ye gitmişti. Ama pazar gününe tesadüf etmiş olduğundan, arabalar içinde mahpus kalınıp kıra çıkılmasına rağmen kırım görülmediğini söyledi. Araba etrafında, hırsız gibi dolaşan zamparalarla herkes eğlenmişse de kendisi bunların hiçbir zevkini çıkaramadığını söyledi.

Râkım – Kâğıthane doğrusu dünyanın en güzel yerlerinden birisidir. Lakin oranın zevki cuma ve pazar günleri çıkmaz. Oraya başka türlü gidilir.

Yozefino – Nasıl gidilir?

Râkım – Gider misin?

Yozefino – Yalnız mı gideceğim?

Râkım – Yok! Benimle beraber.

Yozefino (sevinerek) – Seninle mi? Elbet giderim. Hem pek ziyade eğleneceğimizi de peşinen kabul ederim.

Râkım – Canan'ı da alırsın. İstersen dadı kalfayı da.

Yozefino – Vallahi pek güzel olur.

Râkım – Bir salı yahut çarşamba günü gideriz. O güzel sahralar, çayırlar tenhadır. Bize her güzelliklerini sunarlar. Başka günler ise, oraları at ve araba panayırına döner.

Yozefino – Aman ne kadar eğleniriz.

Râkım – Hem Kâğıthane'ye böyle bizim gibi gidenler, yiyeceklerini içeceklerini beraber götürüp öyle eğlenirler.

Yozefino (gayet memnun olarak) – Gördün mü bir kere eğlenenin asıl alaturkasını! İşte insanın kıra, sahraya çıktığına da değer.

Râkım – Karar verdinse söyle de ben hazırlıklara bakayım.

Yozefino – Ne gün gidilecekse, yalnız akşamdan bana bir haber uçurt ki ertesi sabah için ben de başka bir işe başlamayayım.

Râkım – Başüstüne.

Yozefino yanında şu karar verildikten ve Râkım gidip derslerini de verdikten sonra gece saat üç sıraları evine döndü.

Kendisini artık kim karşılar?

Elbet Canan.

Hem artık Râkım kendisini Canan'ın karşılamasına darılmıyor da. Dadı kalfa ise Râkım'ın bu darılmayışına ziyadesiyle memnun oluyor. Lakin şurasını layıkıyla biliniz ki bundan önce Canan'a müşteri çıkması meselesinden dolayı kızcağızın takındığı tavır, olsa olsa Râkım'ın yanındaki şenlik ve neşesini biraz daha arttırmaya vesile olabilmşti. Yoksa aralarındaki saf sevgi, sırma gümüşü gibi safi olarak devam edip dışarıdan bunları birisi göreceksin olsa kendilerini neredeyse kardeş zannederdi.

Dadı kalfa da henüz yatmamış olduğundan, üçü birden salonda oturdular. Canan, efendisine, hem de canı gibi sevdiği efendisine, bir kahve pişirip getirdi. Râkım kahveyi içerken:

Râkım – Dadı! Niçin arada bir gezmeye gitmezsiniz?

Fedayi – Gidiyoruz ya işte efendim!

Râkım – Nereye gittiğiniz var ya?

Fedayi – Canan nereye isterse gidiyoruz.

Canan (Fedayi için özel bir sevgi beslediğini ima eder bir tavırla) Dadı kalfa beni her yere götürüyor efendim!

Râkım – Nereye götürüyor bakalım?

Canan – Salıpazarı’na...

Râkım – Salıpazarı işte kapımızın önüdür.

Fedayi – Tophane’ye kadar bile gidiyoruz efendim.

Râkım – Yok a dadıcığım. Şöyle bir gezinti yerine, mesela İhlamur’a filana?

Fedayi – Oraya geçen yaz götürmüştüm. Ama Canan öyle yerleri pek sevmedi.

Râkım – Belki şimdi sever?

Canan – Oraları fena efendim. Kadınlar erkekler! Çok fena! İnsan rahatsız oluyor. Evimiz daha iyi.

Fedayi – Bir kere de Küçük Çiftlik’e götürmüştüm. O gün tatil günü olduğu için sakindi de güzel eğlenmiştik.

Canan – Sahi dadı kalfacığım! O gün ne kadar eğlenmiştik! Kırlar ne güzeldi. Ağaçlar, o havuz... Aman ne kadar güzeldi!

Râkım (kız sevindikçe memnun olarak) – İyi ya, yine gitmeli değil mi?

Fedayi – Yaz gelsin de yine gideriz. Ben kızımı, Canan’ımı sıkmak istemem.

Râkım – Bilmez miyim a dadıcığım!

Canan – Dadı kalfacığım beni kızı gibi sever. Ben de onu validem gibi severim (diye koşup Fedayi’nin o sadık, o merhametli, o kadın Fedayi’nin boynuna sarılıp öpmeye başlar)

Râkım (bu manzaradan tarifi mümkün olamayacak kadar hoşlanıp) – Yok ama! Benim dadıcığımı böyle karşımda öpmeyeceksin, ben adeta kıskanırım.

Diyerek o da kalkar; kendisini dadısının kucağına atıp öpmeye başlar. Zavallı Fedayi, bir kucağında Canan, birisinde Râkım kendisini kucaklamakta olduklarını görünce gözlerinden yaş boşanarak:

Fedayi – Ah hanımcığım, iki gözümün nuru hanımcığım! Mezarından bizim şu halimizi görüyor musun?

Râkım (gözleri dolarak) – İşte dadıcığım, seni anamız yerine koyduk. Anacığımın yanakları çürümüşse, senin yanakların hamdolsun sapasağlam...

Bu söz, Canan'ı hassaslaştırdı. Ama bu manzara çok sürmeyip yine herkes yerli yerine geldiler.

Râkım – Ey dadıcığım! Bizi önümüzdeki çarşamba günü Kâğıthane'ye götürür müsün?

Fedayi – Sen de mi?

Râkım – İsterim ya!

Canan (sevincinden çıldırısıya) – Siz de mi bizimle beraber mi gideceksiniz efendim?

Râkım – Hay hay!

Canan – Öyle ya! Ama kalabalıktan siz bizimle beraber oturamazsınız ki!

Râkım – Çarşamba günü orada kimse yoktur. Koca çayırda biz yalnız kalacağız.

Canan (Daha ziyade sevinerek) – Ya! Öyle mi? Aman canım dadıcığım, bizi götür!

Fedayi – Götürürüm kızım, niçin götürmeyeyim?

Râkım – Hatta ustan Yozefino da gelecek!

Canan (sonsuz sevinerek) – O da mı? Aman yarabbi! Dadı kalfacığım, Yozefino da gelecek imiş!

Fedayi – Daha iyi ya! İşte hep biz bizyiz demek.

Râkım – Çarşamba günü sabahleyin erkenden gideceğiz. Ama pek erken ha!

Fedayi – Yozefino o kadar erken gelebilir mi?

Râkım – Yozefino daha akşamdan buraya gelip gece burada kalacak.

Fedayi – Öyle mi karar verdiniz?

Râkım – Hayır! Biz değil, ben kendim öyle karar verdim. Yozefino ile söylediğimiz söz yalnız bir gün birlikte Kâğıthane'ye gitmekten ibarettir.

Fedayi – İyi ama beyim, burada biz Yozefino'yu nerede yatırırız?

Râkım – Ben yolunu buldum da onun için ben karar verdim. Sen beni bir gece odanda misafir alırsın. Yozefino benim odamda yatar. Canan da kendi odasında yatar.

Fedayi – Sen bilirsın oğlum!

Râkım – Yok dadıcığım sen bilirsın. İşte yatak içinse...

Fedayi – Niçin münasip olmasın? İşte yatak için çare bulduk ya?

Artık bu gece Canan'ın sevincini mümkün değil tarif edemeyiz. Zavallı kızcağız, dadı kalfa ile efendisinin kendisine evlat gibi, kardeş gibi, her ne gibi olur ise olsun gösterdikleri sevgiye mi sevinir? Çarşamba günü Kâğıthane'ye gidilecek ona mı sevinir? Yozefino beraber gidecek ona mı memnun olsun? Hele Yozefino bir gece kendi evlerinde yatacak ona mı çıldırır? Zira Yozefino Canan'ı ne kadar severse, Canan da Yozefino'yu o kadar severdi.

Kahveyi içtikten ve verilecek kararı verdikten sonra, Râkım yazacak bir miktar yazısı olduğundan bahsederek odasına çekildi. Dadı kalfa da uykusu geldiğini söyleyerek yatağına girdi. Canan ne yapsın? Uykusu yok ki yatsın! Zihni yerinde değil ki, sevincinden vakit yok ki gitsin o da bir kitap filan okusun. O da kalktı efendisinin yanına gidip karşısına oturdu. Râkım yazı yazar, o da önüne tütün teknesini almış efendisi için hazır sigara yapardı.

Râkım – Niçin yatmıyorsun Canan?

Canan – Uyku yok efendim! Sizi rahatsız ediyorsam odama gideyim de orada sigaraları yapayım.

Râkım (bir tatlı sıtma kırgınlıkları hissederek) – Yok kuzum yok! Hiç sen bana sıkıntı verir misin? Hiç sen beni rahatsız eder misin?

Canan – Ben sizi rahatsız etmez miyim efendim?

Râkım – Etmezsin ya? Ben seni ne kadar görsem göre göre doyamam. Şayet sen rahatsız olursan diye söyledim.

Canan (şükran dolu gözlerini semaya dikerek) – Ne saadet!

Kızın hal ve tavrı Râkım'ın hislerini bir kat daha kuvvetlendirerek:

Râkım – Canan!

Canan – Efendim!

Râkım - ...Bir şey yok!

Canan – Bir şey söyleyecektiniz ama efendim... Siz bilirsiniz.

Râkım (kalemi elinden bırakıp) – Diyecek idim ki... Canan!

Canan – Efendim!

Râkım – Benim seni sevdiğimi bilir misin kuzum Canan?

Canan – Nasıl bilmem efendim! Biliyorum ya! Hem siz kendiniz söylemediniz mi, “Seni kız kardeşim gibi severim” demediniz mi?

Râkım (ayağına kalkarak) – Of! Canan of! Ben seni kız kardeşim gibi sevmiyorum. Canan gibi seviyorum.

Canan (gayet hoş bir pembelik çehresini ta memeleri üzerine kadar istila ederek) Malınız değil miyim efendim?

Râkım (hiddetle) – Öyle deme ya! Sen kimsenin malı değilsin! Kendi kendine sahipsin... Of! Kuzum Canan! Allah aşkına! Sen de beni seviyor musun? Doğru söyle!

Canan (o da ayağa kalkmış bulunduğu efendisi ona, o efendisine yaklaşıp birbiriyle kucaklaşarak) – Nasıl söyleyeyim efendiciğim. Halimi bilmiyor gibi söylüyorsunuz.

Râkım – Of a Canan! Sen benim halimi bilmiyor gibi söylüyorsun. Beni seviyor isen “Seni seviyorum” de. Ağzından bu lakırdının çıktığını kulağım işitsin. Bu söz beni ihya eder. Dünyada bana en lezzetli söz bu sözdür.

Canan – Seviyorum efendiciğim. Vallahi seviyorum. Ah! Ben sizi sevmez de ne yaparım? Nasıl sevmezlik edebilirim. Sevmemek elde mi?

Kızın bu sözleri söylemesi değil söylerken gösterdiği âşıkça tavır, Râkım’ın hislerini kabarttıkça kabarttı. Sanki aşkın sonunda olan cennet daha aşkının başında baş göstermişçesine bir hal ile:

Râkım – Ah! Canan’ım, Canan’ım! Beni sevdiğine vallahi gönlüm inanıyor. Lakin sabaha kadar bana bu sözü söylesen dinleyeceğim...

Râkım’ın sözleri, Canan’ı da eritmek derecesinde etkileyerek kız zaten kolları arasında bulunan efendisinin gözleri üzerine ateş gibi hararetle dudakları ile bir buse bıraktı. Râkım da buna karşılık bir buse almaya davrandı ise de o anda bir ürkeklik göstererek:

Râkım – Canan! Ah Canan! Seni vallahi kendimden kıskanıyorum! Aman yarabbi! Çıldırarak mıyım ne olacağım?

Gerçekten Râkım çıldırarak mı idi ne olacak idi, anlaşılmayacak bir hale geldi. O kadar ki Canan da korkarak, nasılsa efendisi kanepenin üzerine oturup kendisi de yanı başında oturdu. Aradan bir müddet sessizlikle geçip yalnız ikisi birbirinin yüzüne bakarlar idi. İkisinin de yürekleri taş gibi kaskatı kesilmiş olduğundan tıkanıp boğulacaklar zannolunurdu.

Bu aralık, Râkım'ın aklına Felâtun'un esirler hakkındaki fikri gelip, ancak uzun uzadıya düşünüp taşınmaya zihninde kuvvet kalmamış olduğundan:

- Haydi oradan hey çılgın! Sen dünyanın lezzetinin nerede olduğunu, nasıl istifa edilebileceğini ne bilirsin? Var bir çapkın tiyatrocu kız yanında kendin esirmişsin gibi ömür sür, diye o hatırayı derhâl uzaklaştırmıştı.

Koca Râkım, kanepenin üzerinde Canan'ın yüzüne baka baka bir iki saatten sonra daldı gitti! Canan bir aralık kendisini yatağa kaldırmak istemişti. Ancak, tam henüz dalabildiği halde uyandırmaya bir türlü kıyamadığından ve kanepenin üzeri de oldukça rahat edilebilecek yer olduğundan bu kere de kendisi bir müddet efendisi, kardeşi, âşığı, sevdiği artık hatırına ne gelir ise osu olan şahsın yüzünü doya doya ve yahut doyamaya doyamaya seyretti. Sonra o da kalktı. Yüreğinde bin hislerle dolu olduğu halde yatağına gitti.

Ertesi sabah, Râkım gözlerini açtığı anda kendisini kanepenin üzerinde ve Canan'ı karşısında buldu. Kızın vakar ve ağırbaşlılığında asla bir değişim yok! Koca Canan hâlâ o Canan. Hâlâ o ağırbaşlılık, hâlâ o vakar!

Ne zannettiniz ya?

Rica ederiz Canan'ı öyle bir yılışık aşüfte zannetmeyiniz! Canan sapına kadar iffetli, edepli, terbiyeli, nazik ve akıllı bir kızdır. Şu kadar var ki, dadı kalfa Râkım'ın yanına geldiği zaman pek güleç bir yüzle gelmiş olduğundan Râkım geceki maceradan dadının haberi olmuş olduğunu anlamıştı.

Evet, dadının haberi olmuştur. Lakin zannetmeyiniz ki dadı bunları gözetlemiş yahut dinlemiş. Hayır efendim hayır! Dadı kalfa böyle bir alçaklığı kabul eder bir karı değildir. Canan kendisi haber verdi. Zira dünyada Canan'ın annesi, sırdaşı her şeyi dadı kalfa idi. Efendisiyle olan maceraların hepsini dadı kalfaya haber verip efendisi karşısında ne hal ve harekette

bulunacağına dair ondan aldığı talimata harfiyen uyardı. Zaten Râkım'ı bu kadar deli divane edecek terbiye ve tavrın kaynağı neydi ya? Dadı kalfa, elinde büyüttmüş olduğu çocuğun her halini, her ahlakını layıkıyla bildiği için Canan için öyle bir hareket tarzı tayin ederdi ki Râkım kızı hiç sevmeyecek olsa bile ister istemez sevmeye mecbur olacaktı.

Râkım, geceki vakadan dadı kalfanın haberi olmuş olduğunu anlamasına rağmen, dadı kalfa ona dair tek kelime etmedi ki Râkım da bir şey söyleyebilirdi. Yalnız, o gün pazartesi olup eğer Kağıthane'ye gidilecekse daha o günden hazırlıklara bakılmak lazım geldiğini ihtar etmiş olduğundan Râkım dahi tasdik eylemekle dadı kalfa işine gitti.

O gün, Râkım yine işleriyle meşgul olarak akşam evine geldiği zaman da bazı tercüme işleriyle ziyadece meşgul olarak gece evvelki iltihap gibi bir ateşe kendisini bütün bütün kaptırmadan geceyi geçirebildi.

Ertesi salı günü Yozefino'nun geleceği akşamın günü olduğundan Râkım kendisince de bazı hazırlıkları gördükten sonra, saat dokuz sıraları Beyoğlu'na gidip Yozefino'yu evinde buldu. Çünkü Yozefino yalnız ders günleri öğrencilerine gidip ders günü olmayan günler ise evinden dışarı çıkmazdı.

Râkım – Bonjour dostum!

Yozefino – Bonjour Râkım!

Râkım – Haydi bakalım.

Yozefino – Nereye?

Râkım – Bize! Kâğıthane'ye gitmeyecek miydik ya?

Yozefino – Ey Kağıthane'ye sizden mi gidilir?

Râkım – Bu akşamı bizde geçireceğiz, bizde kalacağız. Yarın sabah erkenden, hatta güneş doğmadan evvel deniz üzerinde bulunacağız. Bir şey olduktan sonra bari tam olsun. Güneşin doğuş ve batışını görmeyince eksik kalmaz mı? Mevsim ikisini birden görmeye müsait!

Yozefino – Vallahi fena değil; ama senin beni yatıracak yerin yoktur a deli çocuk.

Râkım – Canım, senin nene lazım? Ben her şeyi hazırladım.

Yozefino – Pek âlâ! Pek âlâ. Sen biraz otur, ben kalkıp giyineyim.

Yozefino kalktı, bir diğer odaya gidip giyinmeye başladı. Râkım ise piyanoyu bilir bilmez tıngırdatıp Yozefino giyindikten sonra kalktılar. Posta Sokağı'ndan aşağı Postalbaşı'ya inip; ardından Tophane Caddesi yoluyla yavaş yavaş Salıpazarı'na vardılar. Kapıdan içeriye girdikleri zaman Canan, Yozefino'yu görünce kollarını açarak üzerine koştu. Öpüştüler. Yozefino, dadı kalfa ile dahi merhabalaşıp Râkım, Yozefino ve Canan salonda oturdular. Dadı kalfa ise malzemeleri hazırlamakla meşgul olurdu.

Saat on bire vardığında, Canan o zamana kadar Râkım'ın evinde ilk defa olmak üzere rakı takımını salondaki konsolun üzerine koydu. Râkım ilk kadehi Yozefino'ya takdim eylediği zaman, karı yine İstanbul'un rakısı dünyada en sevilecek içkilerden olduğuna ve kendisinin bunu şaraptan daha çok sevdiğine dair bir hayli söz söyleyip içti. Râkım da Yozefino'ya eşlik etti.

Bunlar içmeye başladıkları esnada, Canan piyano başına geçip en iyi bildiği havaları büyük bir beceriklilikle çalmaya başladı. Râkım, o zamana kadar Canan'ın enikonu piyano çaldığına tesadüf etmemiş olduğu için, bu sanattaki becerisini pek iyi buldu. Hatta Râkım, Canan'ın enikonu Fransızca konuştuğunu da ders verdiği sırada anlayamamışken, bu akşam kızın Yozefino ile konuşmalarında gösterdiği ustalığa da şaşırırdı ya! Kızın piyanosunu bir müddet dinledikten sonra Yozefino'nun da neşesi artmış bulunmakla bu kere çalgı başına kendisi geçti. Aman yarabbi! Bu akşam karının piyanoda gösterdiği hüneri akıllara durgunluk verecek derecedeydi. İnsan hesap edecek olsa, iki ellerinden on parmak olan bir adamın bir anda seksen, yüz kadar sese dokunabilmesine ihtimal vermediği halde, karı bu ihtimali icra eylediğinden sanki dört eli olup da her birinde de onar parmağı bulunduğu zannolunmak istenilirdi.

Koca Canan! Sanki kırk yıldan beri sarhoş meclisinde sakilik edermiş gibi içki sofrası adabından anladığını da ispat ederek sakilik hizmetinde kusur etmezdi. Yozefino'nun birkaç damladan ibaret olan gıdasını daima piyanosu yanına götürür ve bu hizmeti efendisine de eda eder ve efendisi ise Canan elinden aldığı kadehi adeta ateş içi gibi içerdi.

Bir bizim içki sofrasının şekline dikkat ettiğiniz var mıdır? Varsa görmüşsünüzdür ki bu meclislerde kafalar yeterince tütsülendikten sonra içki içenler daima birbirine sevgilerini göstermeye ve ifade etmeye başlar.

Şu hal, bu gece Râkım'ın sofrasında da olmuşsa da Râkım ile Yozefino'nun birbirlerine olan muhabbetleri zaten onay külfetinden azade ve Canan ise sarhoş edici buhardan zaten hiç etkilenmediğinden yalnız Yozefino, Canan hakkında olan muhabbetini bir türlü anlatıp tüketemezdi.

Sonunda yemek vakti geldi. Yine bu salonda sofraya kuruldu. Hazırlanan yemekleri masa üzerine koyarak hep beraber sofraya oturdular. Dadı kalfa, evlerinde böyle bir grubun toplanmasından pek ziyade memnun olursa da yalnız arada içki bulunması biraz canını sıkardı. Lakin hiç gözü gibi sevdiği oğlu, efendisi, beyi, paşası yani Râkım'ı kendisinin bu hoşnutsuzluğundan haberdar eder mi? Dadı kalfa zaten büyücek yerlere ziyafetler savmış bir kadın olduğundan pişirmiş olduğu yemekler Yozefino'nun beğenisini kazanmıştı. Büyük bir iştahla yenildi içildi. Yemekten sonra, Canan kahveyi de sofraya getirmekle kahveler de orada içildi. Nihayet bir saat kadar zaman da sofraya başında tek tük yemiş yemek ve dereden tepeden söylenmiş meşguliyetlerle geçirildikten sonra, Yozefino kendisi için hazırlanmış olan Râkım'ın yatağına ve Râkım da dadısının odasında serilmiş olan yatağına gitti.

Elbette Canan kendi odasına gitmişti.

İşte burası kesin değil.

Vay ne oldu?

İşte şöyle oldu:

Canan Yozefino'yu soyundurup yatağına yatırıncaya kadar yanından ayrılmayacağı belli değil midir ya? Yozefino gibi bir kadın, Râkım'la olan eski macerası göz ardı edilecek olursa, Canan'ı da canı gibi seven bir karı böyle bir zamanda ona bir şey sormadan rahat edebilir mi? O yüzden hem soyunuyor hem de kızın ağzını arıyordu:

Yozefino – Kız Canan!

Canan – Efendim!

Yozefino – Sen efendiyi de böyle soyunduruyorsun değil mi?

Canan – Efendim değil mi? Elbet soyunduracağım.

Yozefino – Bari uslu uslu soyunur mu?

Canan – A! Çocuk mu ki uslu uslu soyunmasın?

Yozefino – Onlar çocuktan beterdir. Çocuklar soyunurken ter ter tepinir. Böyle bıyıklı çocuklar da insanın boynuna sarılır.

Canan (utanarak) – Aman ustacığım! Söylediğin şu lakırdıya bak!

Yozefino – Ne söylüyorum? Ayıp bir şey mi söylüyorum?

Canan – Ayıp ya!

Yozefino – Vay! Demek oluyor ki kesinlikle uslu uslu soyunmuyor! Soyunsa sen bu sözde hiçbir ayıp görmezdin.

Canan – Canım ustacığım, bana öyle laflar söyleme.

Yozefino – A deli! Kız ne utanıyorsun? O senin efendin değil mi? Ayıp mı zannediyorsun? Siz ikiniz de gençsiniz, güzelsiniz! Eğer uslu uslu soyunmuş olsa o zaman ayıp sayılır.

Canan – Hayır! Bizim efendi pek usludur, mahcuptur.

Yozefino – De bakayım beni aldatabilir misin? Sanki benim haberim yoktur. Vah çocuk vah! Efendi bana hepsini söyledi. O benden hiçbir sırrını saklamaz. Geçen gece de ne kadar ağlamışsınız?

Canan, Yozefino’nun şu son lakırdısı üzerine bir kere işe ehemmiyet vererek az kalmıştı ki sırrını ortaya döksün. Lakin efendisiyle Yozefino arasındaki maceraları bilmediğinden ve kendisi efendisiyle olan ilişkisinin, dadı kalfadan başka birisine açılmasının pek büyük bir ayıp olduğuna inandığından, Yozefino’nun kendi ağzını arıyor olduğunu düşünerek sırrını saklamak konusunda yine kararlı davrandı. Evet! Bizim Canan bu kadar ketum bir kızdı. Dedi ki:

Canan – Efendi beni kız kardeşi gibi seviyor. Bana hiç sataştığı yoktur. Sana ne demişse demiş. Ben sana ne dediğini ne bilirim?

Yozefino – Ah! Halinden kimseyi haberdar etmemek gayretinde bulunan âşık Canancığım! Zararı yok, kızım zararı yok! Aşkın kuralını bilmeyen sizin gibi çocukların hali hep böyledir. Bununla beraber hem seni hem Râkım'ı tebrik ederim. Allah için ikiniz de birbirinize pek layık çocuklarsınız. Allah yine ikinizi birbirinize bağışlasın. Anladın mı kızım beni! Râkım içli bir çocuktur. Onu sen idare etmelisin! Güzel idare edersen, kendine pek kolay bağlayabilirsin.

İşte Yozefino, bu şekilde Canan'ı sorguladıktan sonra yatağına girip biraz da yatak içinde konuştuktan sonra kızı yerine gönderdi. Gönderdi ama, biçare Canan'ı yine iki gece evvelki hisleri iyice uyanmış olduğu halde göndermiş oldu.

Herkes uykuya dalmış, uykusunu gereği gibi almıştı. Bir de bir aralık sokak kapısı “Çat! Çat!” çalmasın mı? En evvel dadı kalfa uyandı. Râkım'ı da uyandırdı. Meğer Kayıkçı Osman Amca gelmiş. Saatlerine baktılar. Saat on. Râkım:

- Tamam, vaktidir. Yavaş yavaş hazırlanmalı.

dedi. Kalkıp dadısıyla beraber aşağıya inerek kayığa yerleştirilecek eşyayı Osman Amca'ya verdikten sonra Canan'ı uyandırmaya gitti. Ah! Bu aşk insana nasıl hayat bahşeder bir histir? Serpilip yatmış olan Canan'ı bir hayli seyrettikten sonra, sağ elini kızın yüreği üzerine koyarak seslendi. Kendisinden evvel yüreğinin uyanmış olduğuna dikkat eyledi.

Hiç dikkat ettiğiniz var mıdır?

Ah! Bizim ettiğimiz vardır. Onun için biliriz ki pek lezzetli bir gözlemdir. Zira kalp, uyku halindeyken pek muntazam ve hafif vurmakta olup uyandığı anda evvelki düzenli ritminin aksine heyecanla uyanmaya başlar. Tecrübe ediniz bakınız! Hele Canan'ın kalbi gibi bir âşık kalbi vurursa var ya!

Canan uyanıp da gece vakti hafif hafif yatmakta bulunan kandilin baygın ışıkları arasında efendisini görünce birdenbire ürktü.

- Nedir efendim? Ne istersiniz?..

diyebildi.

Râkım – Kâğıthane'ye gideceğimizi unuttun mu? Kalk bakalım, ateşi filanı yak. Yozefino'yu da kaldır da bir sabah keyfi yapalım, yavaş yavaş da hazırlanınız.

demesiyle Canan fırladı kalktı.

Ne yalan söyleyelim. Doğrusunu söylemek herhâlde daha iyidir. Ayıp değil a! Biçare kızcağız kalkar iken efendisinin boynuna sarılıp da öyle kalktı. Siz isterseniz bu hareketi küstahlığa veriniz. Efendisi kendisini mazur görmüştü!

Yarım saat geçti, evin içinde herkes kalktı. Henüz ateş sevildiği için Canan'ın hazırlayıp salona getirmiş olduğu koca bir mangal uzaktan bakanlara keyif verirdi.

Mangalın bir tarafında kahve güğümü, bir tarafına çay güğümü, bir tarafına akşam gelmiş olan taze inek sütü tenceresi sürüldü. Sigaralar yandı.

Yozefino, her ne kadar giyinmeden bir erkek huzuruna çıkmanın alafrangada olmadığını dikkate almışsa da Râkım da giyinmeden yalnız arkasında ince tayyun kürk olduğu halde salona çıkmıştı. Bu konuda, Yozefino'ya söylenmesi lazım gelen sözleri de söylemiş olduğundan, herkes gecelik haliyle mahmur bir haldeydi. Kahve pişti. Evvela birer şekerli kahve içilmek ve ardından her kimin canı sütlü ve sütsüz kahve ve çay isterse, canının istediğini tercih etmesine karar verildi ve öyle de yapıldı.

Yozefino (Osmanlılarda sabah sefasını pek beğenip) – Lakin ne güzel şey!

Râkım – Ne?

Yozefino – Böyle sabahleyin erken kalkıp şu keyfi yetiştirmek!

Râkım – Hoşunuza mı gitti madam?

Yozefino – Vallahi pek güzel! Ben hemen diyebilirim ki ömrüm boyunca güneşin doğmasından önce kalkmamışımdır. Ne hoş! Biz biliriz ki şimdi bir saat sonra sabah açılacak ve biz de onu göreceğiz öyle değil mi?

Râkım – Hem de deniz üzerinde göreceğiz.

Yozefino – Üşümez miyiz ya?

Râkım – Kürkler var, ihramlar var, şallar var, paltolar var. Ne üşüyeceğiz? Hatta ki rom da var.

Yozefino – Vallahi pek hoşuma gidiyor. Râkım sana doğrusunu söyleyeyim mi? Türklerin her hali Avrupa'nın her halinden iyi!

Râkım – Yok madam, pek de öyle değil a? Gerçi biz de kış mevsiminde her sabah böyle bir zevk etmek olur, ama Avrupa’nın da zevkleri fena mıdır ya?

Yozefino – Yalan söylemiyorum Râkım. Vallahi ciddi söylüyorum. Gerçi Avrupa’nın dahi eğlencesi çoktur. Ama “monoton”, daima aynı şekildedir. Bir kere kış geceleri uzun olduğu zaman alafranga saat on ikinden yani gece yarısından evvel yatılmaz. Hele saat ikiye kadar da oturulduğu olur ya! Bu halde uyandığımız zaman yine ortalığı gündüz olmuş buluruz. Yani demek isterim ki biz tabiatın yalnız akşam güzelliklerinden faydalanmış oluruz. Sabahı, o sabahı ki tabiatın uykudan uyanması demektir. O güzel sabahı seyretmekten neredeyse daima mahrum kalırız.

Râkım – Orası öyledir.

Yozefino – Ben hakkımı bilirim de iddia ederim. Ben sözümü bilirim de söylerim. Bir kere Türklerdeki şu misafirperverlik Avrupa’da bulunmaz. Muradım onlar birbirine gitmezler demek değildir. Lakin sofraları, baloları hep resmi şeylerdir. Herkes evine geldi mi yine kendi familyası halkıyla kalır. Arada bir, familya içine misafir gelmiş görülmesi ve yahut insanın kendisini başka bir familya içinde görmesi büyük bir yenilik demektir.

Yozefino, dünyasından hakkıyla istifadeyi sever bir kadın olduğu için, tabiatı gereği zevk veren şeylere pek ziyade dikkat ederdi. Bu yüzden, Avrupa’nın kötü yanlarına dair ne söylediyse hakkını ispat eyledi. Ve Osmanlılar için o kadar çok eleştiriye değer o kadar çok ve çeşitli şeyler bulamadı.

Bu mangal başı alemi yarım saatten fazla sürmüştü.

Gün doğmasından evvel, deniz üzerinde bulunulmaya karar verilmiş olduğundan herkes giyinmeye kalktı. Mevsim mart sonları olup, sabah on ikiden evvelce olmakta bulunmasıyla alelacele giyinilip iskele başına varıldı.

Osman Amca’nın kayığı iki çifte yeni geniş güzel bir kayıktı. Yozefino ile dadı kalfa arkaya oturtuldu. Râkım da Canan’la beraber ön tarafa oturdular. Herkes arkasına birer kürk giymiş ve dizleri üzerine da örtü almış olduklarından sabahın serinliğinden bir şekilde şikâyet edilecek bir durum yoktu.

Salıpazarı iskelesinden açıldılar. Ortalık yere açıldıkları zaman Üsküdar üzerinden şafak yeri de ağarmaya başlamıştı. Bunlar yavaş yavaş kürek çekerken güneşin ilk ışıkları henüz

ufuk altından göğe doğru fırlardı. Onlar da köprüyü de geçip kendilerini Tersane Körfezi'nde buldular. Hele güneşin ilk ışığı bu saadet ve mutlulukla yüklü kayığı ta Sütlüce önlerinde yakalayabilmişti.

Vay o sabahın güzelliği ne güzeldi! Vay o güzellik, Yozefino'yu ne memnun eylemişti. Ya Canan'ı, ya Canan'ı! Koca Râkım! Salıpazarı'ndan çıktı çıkalı belki Canan kendisine birkaç yüz sual sormuş olduğu halde her sorusuna cevap vermekten geri durmayarak kızı hoşnut ederdi. Her cevabını da "Canım!.. Yavrum!.. Kuzum!.." gibi sevgi dolu kelimeler karıştırarak verdikçe yalnız Canan'ı değil, dadı kalfayı ve Yozefino'yu da ihya etmiş olurdu.

Yozefino – Vallahi Râkım zevkli bir çocuksun! İnsansın! Bahtiyarsın! Mesutsun!

Râkım – Hamdolsun bahtiyarım, mesudum. Lakin insanlığımı böyle iftiharla ortaya koyacak kadar bulamıyorum.

Yozefino – Saadetinden, insanlığın daha büyüktür ve daha çoktur! Ve de saadet insan içindir. Tabiat sahibi olan içindir.

Râkım – İltifat yine çoğaldı. Lakin sebebi?

Yozefino – Sebebi şu ki: böyle bir gezintideki lezzetinin Avrupa'nın hiçbir tarafında tanınmamış olduğunu iddia edebilirim. İstanbul ahalisi içinde de yüzde birisi bu seyahati düşünmektedir zannederim.

Râkım – Pek doğrudur. Lakin bunda bizi bu kadar övgüye bir değer şey göremiyorum. Sabahı Allah yaratıyor; bu denizi, bu yeri de o yaratmış. İnsan medeniyetindeki gelişmeler, gezintimiz için şöyle bir de kayık yapılmasını sağlamış. Bunların hepsi kadri bilinecek nimetlerdir. Bundan sonra kendimizi düşünelim. Bana senin gibi bir dost, Canan gibi bir arkadaş, dadı kalfa gibi bir de anne vermiş. Bu nimetlere de ilave olarak şu seyahati, şu zevki gerçekleştirmek ne lazımsa onu iki saatte kazanabilecek kuvvet de verdi. Artık bu kadar nimetler elde edip zevkini çıkarmazsam beni adam yerine bile koymamak gerekir.

Yozefino – İşte bu başarılarından dolayı seni tebrik ederim ya! Hele bu şekilde düşünme şeklin yok mu? Vallahi Râkım kayıkçılardan utanmamış olsam kalkıp seni ağzından öper idim.

Canan, Yozefino'dan bu sözü işitince birdenbire karının yüzüne baktıysa da yine derhâl kendisini toplayıp renk vermedi. Lakin Râkım'ın düşünce şekli üzerine onun da efendisine

sevgisi birkaç kat daha artmış ve muhabbetinden ötürü Râkım’a sokula sokula kucağına çıkmak mertebesine gelmişti. Bu yüzden, kayığın dengi bozulmuş olduğundan Osman Amca “Küçük Hanım! Küçük Hanım! Sen biraz arkana dayanır mısın?” diye Canan’ın dengesini doğrulmuştu.

Sabahleyin esen rüzgâr, etrafın misk gibi kokusunu getirdiği esnada bizim küçük topluluk da Çoban Çeşmesi’ne varmışlardı. Orada Râkım’ın aklına ne gelse iyi? Bakınız ne geldi.

Yozefino’ya:

Râkım – Hey! Bana bak! Sabahleyin gezintiye çıkmamış, İstanbul’un zevkini tatmamış hanım! Aklıma ne geldi biliyor musun?

Yozefino – Mutlaka yine iyi bir şey gelmiştir.

Râkım – Bence iyi ama sizcesini bilmem.

Yozefino – Ne geldi bakalım?

Râkım – Benim canım henüz sağılmış koyun sütü içmek istiyor. Yapar mısınız?

Yozefino – Mümkün mü ya?

Râkım – Niye mümkün olmayacak? Senin canın da istiyor mu sen onu söyle?

Yozefino – Niye istemez?

Râkım (kayıkçıya) – Osman Amca! Benim aklıma ne geldi biliyor musun?

Osman Amca – Ne geldi efendim?

Râkım – Şu civarda, hani ya demek isterim ki ötede Alibey Deresi boyunda mı olur nerede olur, bir mandıra bulsak da taze süt içsek.

Şu teklif, kayıkçının canını sıkmış zannedersiniz ya? Artık Çoban Çeşmesi’ne geldikten sonra geriye dönmek aslında can sıkıcı bir şeydir. Ancak Osman Amca’nın canını sıkamaz. Zaten Râkım’ın komşusu olup çocuğun her halini iyi bilir. O yüzden, Osman Amca tereddütsüz:

Osman Amca – Pekiyi olur efendim! Niçin olmasın? Kayık elimizde değil mi? Kolda da kuvvet çok! Dolaşır, dolaşır da canımız sıkılır ise Eyüp Sultan’a kadar gideriz.

Râkım – Aferin Osman Amca!

Osman Amca – Sen Osman Amca’nın sakalında kır görüp de ihtiyar olmuş mu zannediyorsun? Buradan başlasam soluğu Beykoz’da alırım.

Râkım – Koluna kuvvet Osman Amca!

Herif hem şu lakırdıyı söylemeye hem de sol kürekleri tersine çekerek sağ küreklerle üstüne alarga başlayıp kayığı çevirdi. Alibey Köyü’nün deresi ağzında bir mandıraya rast geldiler ki koyunları henüz sağılmış olduklarından sürü de hâlâ oradaydı.

Canan ile Yozefino koyunları ve kuzuları uzaktan seve seve bir kaldılar. Râkım mandıracıyı çağırıp birkaç çamçak taze süt getirdi. Kana kana içtiler. Kayıkçıların her biri iki üç adamın içeceği kadar içtiğinin altını çizmek gerekir.

İşte ondan sonra tekrar böyle düzülüp bu kere Çoban Çeşmesi’ne da geçerek adeta çağlayanlar yanına kadar sokuldular. Eşyayı karaya çıkarıp bir ağacın altına şilteleri yaydılar.

Şimdi Kâğıthane sefasının bundan ötesini “Akşama kadar pek iyi eğlenip döndüler” diyerek kısa kesebiliriz. Lakin nemize lazım? Her şeyi kısa kesecek olduktan sonra koca bir ciltten ibaret hikâyeyi bir sayfada da zikredebildik. Hele ki böyle sabahtan gidip de akşama kadar Kâğıthane’de oturanlar öyle akşama kadar zevk edivermekle ömür geçiremezler.

Osman Amca biraz tiryakice olduğu için hemen bir ateş şiddetlendirmişti. Bu ateş zaten bizim cemaate de lazımdı ya. Kahveler sürüldü pişti, içildi. Ardından Râkım ve Yozefino, koca Canan’ı yanlarına alarak sıra ağaçlar altından çayırı yukarıya doğru gezmeye çıktılar.

Zavallı Canan ne kadar olsa çocuk değil mi? Kendisini bir şairin hayali kadar geniş bir çayır içinde görünce şevk ve neşesi de o nispette artarak sıçramak, koşmak hevesine düşmüştü. Hatta bazı bahaneler ile arada bir çocukluk gereğini yapardı. Yozefino kızda olan bu hevesin farkına vararak:

Yozefino – Canan! Sen beni tutabilir misin?

Canan (sevinerek) – Tutarım zahir!

Râkım (işin farkına varıp) – Hayır tutamazsın. Haydi, bakalım koşunuz.

Yozefino koşmaya başladı. Canan arkasından koştu. Dolambaçlı yanıltmacalar şaşırtmacalar ile kızı bir hayli koşturdu. O kadar ki ikisinin de nefes nefesini takip etmeye başlayıp yüzleri kıpkırmızı oldu. Ardından, Râkım'ın yanına gelip üçü birleştiği zaman Yozefino yavaşça “Çocuğu eğlendirdim ama kendimi de yordum.” dedi.

Şu çayır gezintisi şüphesiz bir saat kadar devam eyledi. Ondan sonra yerlerine geldiler. Saat ikiyi bulmuştu. Zaten erkence kalktıkları için içleri bayıldığından birer miktar kahvaltı ettiler. Kağıthane semtinin güzelliğine ve sabahı denizde etmelerinin isabet olduğuna dair sözleri kahvaltıdan sonraya kadar devam ettiği gibi ondan sonra da Canan'ın memnuniyetini ifade eden sözleri dinlenmiştir.

O gün Kâğıthane'de hemen hiç kimse yoktu. Saat beşe vardığı halde yalnız bir Ermeni familyası gelmiş olup bu da ta çayırın üst başında yerleşmişti. Yozefino gitaresini beraber getirmediğine pişman olduğunu söyledi. Bazı şarkılar okuduysa da gitare olmadıktan sonra bir zevkini çıkaramadılar. Öyle yerde ise semtin güzelliği belli olduğu ve insan etrafını iyice seyretmeye çabalayacak olsa kendisini akşama kadar değil, bir hafta bile işgal edecek güzellikler bulacağı aşikârdır. İnsanın tekrar eğlence araması insanın yaratılışı gereği olduğundan, bizim grup da eğlence aramaya başladı. İlk eğlence, artık oldukları yeri istila eden güneş kızdırmaya başlamış olduğundan ağacın öbür tarafına gelmek oldu. Dadı kalfanın uyarısı üzerine bir şeyin ucuna yanaşarak aşağı naklettiler. Gölge altına geldikten sonra bulunan eğlence ise, Canan'a bazı Fransızca şarkıların güftelerini ezberletmek oldu. Ne zekâ! On beş yirmi beyitlik bir şarkıyı kız on beş yirmi dakikada hem de bir daha unutmamak üzere ezber ederdi.

Bu eğlence de bir saat kadar devam edip saat altı buçukta kuşluk yemeğini yemeye davrandılar. Râkım'ın teklifi ve Yozefino'nun kabulü üzerine yemekten önce ikişer kadeh rakı çekildi. Ardından, dadı kalfanın hazırlamış olduğu söğüş, yalancı dolma, helva ve kuru köfte ortaya çıkıp kayıkçıların hissesi de ayrıldı. Güle oynaya yenilen yemek bir saat kadar sürdü.

Bunlar yemek yemekten, bir kayık halkı daha önlerinden geçip çağlayanların yanında kayıktan çıkarak çayırın ta ortalık yerine kadar gittiler. Orada yerleştiler.

Yemekten sonra, havanın da ısınmasıyla üzerlerine çöken uyku sonunda galip gelerek dadı kalfa dışında üçü oldukları yeri de basmış olan güneşten kaçıp ağacın diğer tarafındaki gölgesine geçtikten sonra şilteler üzerine uzandılar, uyudular.

Koca dadı kalfa! Onun için dünyada Râkım Efendi'nin eğlenebilmesinden büyük zevk mi olur? Çocukların sabahtan beri sürmüş oldukları ömür canına da can katmıştı.

Uykudan kalktıkları zaman saati on olmuş buldular. Çayır içine doğru bir gezinti daha yaptılar. Beri tarafta dadı kalfa eşyayı kayığa yerleştirmişti. On birde döndükleri zaman kayığı da hazır buldular.

Bindiler. Gayet ağır kürek çekerek on bir buçukta Azap Kapısı'na yanaşıp Yozefino'yu oraya çıkardılar. Zira Râkım o gece dahi kendilerinde kalmasını rica etmişse de Yozefino ertesi gün için işi olduğundan söyleyerek mazeretini bildirmişti. Onlarsa ezana on dakika kala tam Tophane önlerinde bulunup, güneşin son ışıkları Üsküdar'ın ne kadar cami varsa, hepsini altın bir nurla boğmuş olmasının güzelliğini de seyrederek tam ezanı çeyrek geçiyor iken ki bunlar evlerine ulaştılar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Râkım'ın icra ettiği Kâğıthane sefasını beğendiniz mi?

Şu sualimizi ayıp görür müsünüz?

Zira bu şekilde yapılan gezintileri çok kimseler beğenmez. İnsanoğlunun bazı hallerini araştırıp incelemişseniz, sözümüzü tasdik ve kabul edersiniz. İnsanoğlu, yaratılışı gereği kendi mutluluğundan yalnız kendisi haberdar olmasıyla kanaat etmez. Herkesi de haberdar etmek ister. Hatta bir adam gerçekte mutlu değilse bile halka mutlu olduğuna inandırmak için hilekârlık ve yalancılığa da yönelir. İnsanoğlunun bu tabiatı, neredeyse genel gibi bir şey olduğundan o kadar önem verilmezse de beş liralık bir saate yirmi beş liralık ve yahut daha ziyade bir fiyatlı elmaslı kordon takmak gibi gösterişler bu yaratılışının en adi mertebesinin gereklerindedir.

Haydi, bakalım düşünelim:

Aslında saat insan için lüzumlu bir alettir.

Köstek neye lazımdır?

Saati tutmaya lazım olduğuna göre, bu işi bir ip de görmelidir. Hayır! İş öyle değil.

İnsanoğlu ister ki kendisinde yalnız saatini muhafaza için imal edeceği ipin yirmi beş altın kıymeti olacak kadar servet bulunduğunu dünya görsün.

Ya bu gösterişten meram?

İşte dedik ya! Lezzeti o yolda aldığı içindir. Şimdi siz şu en aşağı dereceden başlayınız da kendisini Karun oğlu göstermek için hiç gerekmediği halde türlü türlü yalan dolanlara mecburiyet göstermek derecelerine kadar hep birer birer gözünüze getiriniz.

Biz işin şu yönüne de bir göz atalım. Şu insanoğlunun yaratışının bir gereği demek değil midir ki toplum içinde gezinti yerlerine gitmekten maksat kırı, sahrayı, açıklığı, çimenleri ve çiçekleri görmekten ziyade halkı görmek; yahut daha doğrusu halka kendisini göstermek istenir. Bu yüzden, bir gezinti yerinde en az yirmi bin nüfus bulunur. Beş altı, belki bin arabanın tozu toprağı içinde boğulmak yerine bir ağaç altında oturulmaktansa on adım

mesafeyle etrafındakilere kendisini teşhir etmekten ne zevk alınacağı etrafıca düşünülecek olsa insanın gezinti yerlerinden nefret edesi gelir.

Lakin bu şekilde gezinti yerlerine gidenler öyle değildir. Onlar gezinti yerlerine gittikleri zaman semtin güzelliğın filanı düşünmezler ve birbirleriyle orayı konuştukları zaman da bunu söylemezler. Yalnız kalabalık var mıydı yok muydu onu düşünüp onu söylerler. Gezinti yerlerini pek ziyade beğendikleri gün “Aman geçen gün Kağıthane’yi görmeliydi maşallah! Kum, kum! Kimler yok! Kimler yok!” diyerek şaşkınlık gösterirler.

İşte genel durum şundan ibaret olduğu için, Râkım’ın düzenlediği Kağıthane gezintisinin beğenilip beğenilmediğini sorduk. Eğer onu beğenmediğinizse şu şekilde yapılan bir Kağıthane gezintisini olsun bakalım beğenir misiniz?

Bir cuma günü hem de Kâğıthane’nin en kalabalık olduğu cuma günlerinden birisiydi. Kâğıthane çayırı üzerinde birkaç bin gözün, dikkati bir nokta üzerinde toplanmıştı.

O noktada ne vardı?

Gayet güzel, donanımlı iki atlı bir kupa içinde gayet süslü püslü bir madam. Ama süslü püslü dediğimize dikkat lazımdır. Öyle diğer madamlar gibi süslü değil. Diğer madamlarda elmas, inci gibi mücevherler biraz seyrekçe görülür. Bu madam, elmas ve inci içinde boğulmuştu. Arabanın önünde birisi Polonyalı çalgıcılar, diğeri de yerli ince çalgı olmak üzere iki takım çalgı ki her biri ikişer üçer takımın birleşmesinden oluşmuş olduğu, her birinin on beşer yirmişer kişiden oluşmuş olmasıyla anlaşılırdı.

Bu gezinti yerinin bir tarafında da beş altı kadar efendi iskemlelere oturmuş; dondurmalar, kurabiyeler neler neler! Tepsi tepsi gelir ve en önce arabaya uğrayıp oranın hissesini bıraktıktan sonra beylere sunulurdu. Çalgıların çalacakları makamı alaturkaysa, beyler tarafından ve alafranga ise arabadaki tarafından kumanda edilip emredilirdi. Çalgıcıların performansı beğenilirse, havadan bir lira uçar ve tam çalgıların ortasına düşerdi. Etrafta bulunan gözler de liranın havada çevirdiği kavisi ister istemez takip ederdi.

Arabadan etrafa saçılan şaşalı ve hoş gülücüklere karşılık beyler tarafından da hoş ahlar yükselirdi. Ve işte şu şekilde insanlar arasında nam ve şan bırakılırdı. Bu hal bir buçuk, iki saat kadar devam ettikten sonra madam arabasını yürüttü. Arkası sıra da gayet güzel, genç, süslü bir bey iyi bir ata binerek yürüdü. Herkesin bakışları bunları bir hayli mesafeye kadar

uğurladıktan sonra beylerin geri kalanı “Aşk olsun! Herif üç-üç buçuk lira saçıyor ama prensler gibi eğleniyor a.” dediler.

Nasıl, bu eğlence istenilen gibi miydi mi?

İşte bunu yapan da bizim Felâtun Bey idi.

Bu gezintinin sebebini de size haber verelim mi?

Bir gece nasılsa Felâtun Bey’in oyunda zarı yaver gitmez. Zaten beş, on gün vardı ki zarı hep kötü gelirdi. Sevgilisi matmazel Polini ısrar edip zorlamamış olsaydı belki birkaç gün oyuna ara verirdi. Lakin matmazel Polini mutlaka oyun salonunda bulunup -söylediğine göre- Felâtun Bey’in metresi olmakla gurur duyduğunu herkese göstermek istiyordu. Onun ısrarı üzerine devamı mecburiyet görürdü. Zarın yaver gitmediğini haber verdiğimiz gece ise gerçekten asla yaver gitmeyip, ancak Polini tarafından edilen teşvik üzerine avuç avuç altın basmaktan yine geri durmazdı.

Uzun lafın kısı, o gece yedi yüz lira kadar zarara uğradı. Bu zararın acısı burnunu sızlatmış olduğundan özel dairelerine geldikleri zaman Felâtun, sevgilisine bayağı surat astı. Bu zarara kendisi sebep olduğunu ima eder sözler de söyledi.

Polini – Bak şu maymuna bir kere! Suratsız bebek! Kazandığın geceler kendi hünerinle kazanıyordun! Kaybettiğin gecelerin zararını da yine kendi talihsizliğine niçin vermiyorsun?

Felâtun – İyi ama hanım, bir haftadan beri ziyan iki bin liraya vardı.

Polini – Bak şu para canlı, ağgözlü musibete! Vardıysa benim cebime girmedi ya? Sen Baden Baden’de (Almanya’da pek çok kumar oynamakla meşhur bir yerdir)⁴³ olsan ne yapacaksın? Zarar, kârın öz kardeşidir. Bugün kaybettinse yarın kazanırsın.

Felâtun – Ben sana kazanamam demiyorum. Fakat benim tedbirimi bozan sensin. Sen beni kendi halime bırak. Ben oyunun zamanını ve şeklini bilirim.

Polini (gayet hiddetle) – Ya! Seni ben mi kandırıyorum? Pek âlâ! Pek âlâ! Bundan sonra benim gibi üçkâğıtçı bir karı seni kandırmasın. Kendine şimdi bir eş ara efendim. Ben de kendisini kandırmayacağım derecede kendime bir eş bulabilirim!

⁴³ [Y.N.]

Karı, bu sözü söyleyip başını pencere tarafına çevirmiş ve kendi aşkıyla çıldırmak derecesine gelen Felâtun, derhâl ettiğine pişman olmuşsa da kabahatini, kusurunu, küstahlığını, edepsizliğini, nihayet eşekliğini itiraf eylediği halde bile Matmazel Polini hazretlerinin merhamet ve şefkatlerini kazanamamıştı.

Acayip! Bu kadar ha!

Evet! Eğer alafranga aleminin bu gibi durumlarla ilgili malumatınız yoksa size o malumatı verelim:

Efendim, alafranga bir adam bir Frenk kıızıyla aşkı kızıştırıp karı, herifi kendisine iyice bağladığını görünce araya böyle bir dargınlık sokar. Zira aşkı bir kat daha kızıştırmak ve bu şekilde edilecek istifadeyi hakkıyla elde etmek için yol budur. Matmazel Polini de Felâtun’u bu dereceye getirmiş bulunduğundan eğer oyunda zarar meselesi meydana çıkmamış olsaydı bile, Polini başka türlü sebep ve vesileler araştırıp, bulup bu dargınlığı gerçekleştirecekti.

Ya hiçbir vesile bulamazsa ne yapacaktı?

Amma soruyorsunuz ha! Bir vesile bulamaz ise uydurmak da imkânsız mıdır?

Hiç olmaz ise “Sen bir kariyı seviyormuşsun. Bana bizzat haber verdiler. Var bundan sonra o karı ile yaşa! Beni kendi hürriyetime terk et.” diye bir dargınlık çıkarmanın yolu yok mudur? Biz biliriz, biz tanırız bir biçare alafranga beyi ki işte aynı böyle bir vesile ile yalnız kovulmak değil fazla olarak bir sille yemişti.

Zavallı Felâtun, kariyı razı etmek mümkün olamayacağını anladıktan sonra boynunu bükerek, dışarı çıkıp başka bir oda kiraladı. O geceyi geçirdikten sonra, ertesi günü karının merhametine sığınarak ayaklarına kapanmak için yine dairesine gitmişti. Karının kendisini odasına kabul etmediğini görünce bu kere daha ziyade bir üzüntü ve ümitsizlikle geri dönmüştü.

Bir aralık “Adam! Şu kaltağa ne yalvarıp duruyorum? Paramla değil mi? Hinzırı ihya ettim. Elmaslara boğdum da onun için yaranamıyorum. Bin tanesi daha var.” diye, doğru yolun gözleri önünde açılmış olduğunu görmüşse de derhâl zihnine bir değişim daha gelerek: “Ah! O gözleri başka nerede bulmalı! O güzellik, o şakalar, o cilveler! Olmayacak! Ne yapmalı yapmalı, mutlaka barışmalı! Hem insanlar duysa ne der? Dosta düşmana karşı rezil mi

olmalı?” endişesi, olanca aklını da başından aldı. Kavganın ikinci günü idi ki köpek gibi yalvara yalvara adeta karının dizlerine kapanarak bir hayli elmas daha vermek şartıyla barışabildi.

İşte yukarıda bahsettiğimiz şanlı şarkılı Kâğıthane sefası, bu dargınlıktan sonra barışmanın bir şükran gösterisi olarak yapılmıştı!..

Mihribân Hanım’ı hiç hatırlınıza getirdiğiniz var mı?

Ne dersiniz yahu! Mihribân Hanım kadın bir karı çıktı be! Babasını vefatından sonra Felâtun Bey artık eve barka uğramamaya başlayınca, konu komşu kıza nasihat vermeye başlayarak otuz yaşında, akli başında mektebinden çıkmış, dünyanın her köşe ve bucağını öğrenmiş bir asker yüzbaşısına vardı. Kocasını, kızcağızı önceleri pek hoppa bularak sevmemiş ve beğenmemişti. Ancak eğitime istekli ve kabiliyetli olduğunu görünce, bu biçare kıza terk etmenin terbiyesine gayret etmek kadar mertlik olmadığına karar verdi. Kıza nice baba nasihatleri, nice kardeş tavsiyeleri, ne kadar sadık bir koca uyarmaları sunarak hoppalığını bütün bütün ortadan kaldırdı. Hatta kendisini de bir sadık bir sevgili olmak üzere kıza sevdirmiştir. Şimdi Mihribân Hanım babasından kendi hissesine düşen ve kocasının kontrolü altında bulunan servete tamamen sahip olarak kadın kadıncık yaşamaktadır.

Evet! Kızların karıların hali daima başkadır! Hoppa karılar, genelde kocalarının verdikleri terbiyeyi kabul ederek akıllarını başlarına alabilirler. Dert şunda ki hoppa kocalar, akıllı kadınlarının nasihatlerini çoğunlukla kabul edemeyerek ta hanımlarını berbat edinceye kadar varırlar.

Şimdi kıyas ediniz Felâtun Bey’in halini ki hem kendisi düpedüz hoppadır hem de Polini gibi kendisinin çöküntüye uğramasından çıkar sağlayacak bir karının eline düşmüştür. Ama bir dost çıkıp Felâtun Bey’e nasihat verecek olsa faydası görülecek mi dersiniz? Ne mümkün! Pederinden kalan serveti bu yolda çürütüp bitirmiş ne kadar delikanlı istersiniz? Bunların her birine az nasihatler mi verilmiştir? Hiç birisinin faydası görülmüş müdür? Hatta daha ziyade sefahatlarını arttırmaya hizmet etmiştir.

Ne hacet! Bizim Felâtun Bey de nasihatsiz kalmadı. Polini ile olan macera, o Kağıthane sefası koca Râkım’ın malumu olunca:

- Hah! İşte dediğimiz çıkmaya başladı! Gerçi o bizi çok aşağıladı. Pek çok defalar benim mahcubiyetimle gururlanmaya çalıştı! Ancak biz bu gibi ufak tefek şeylere ehemmiyet

verecek olursak, herhalde merhaba demiş olduğumuz bir adamın yok olmasına razı olmuş olacağız. Bu ise namertliktir. Şuna yol göstermeli.

diyerek, bir gün özel olarak kendisini bulup görüştü:

- Birader zevkine, eğlencene mâni olmaya gönlüm razı olmaz. Sana nasihat vermeye de hacet yoktur. Bu alafranga denilen dünyanın bataak köşelerini sen benden iyi bilirsin. Bu kadar Fransız romanları okumuşsundur. Bir tiyatro aktrisini sevip de iyiye yönelmiş bir kimsenin hikâyesini okudun mu? Bu hikâyelerin gerçekte yaşanmış olması lazım değildir. Yazarlar, daima ihtimallerden bahsederler. Onları okuyarak hem lezzet almalı hem de ders çıkarmalı! Hiç yabanın bir kaltağı sana yâr olur mu?

diye, gayet dostane ve delikanlıca hatta hovardaca bile sayılabilecek bir girişle söze başlamış ve söylemediği söz kalmamışsa da Felâtun bu lakırdıların bir dost ağzından çıktığına bir türlü inanmamıştı. “Râkım kesinlikle benim mutluluğumu kıskanıyor.” fikriyle hiçbirisine kulak asmamıştı. Yalnız bu kadarla mı kalmıştır ya? Râkım’ın babacan sözlerini birer birer çürütmek için deliller, senetler de bulup göstermişti. Polini, onun için tiyatrosunu ticaretini terk etmiş! Kendi ifadesine göre, her gece otuz kırk lira kazanırken bu sanatı sırf Felâtun’un muhabbeti uğrunda feda etmiş! Râkım, bu aşk ve sevda denilen alemin köşesini bucağını tanımaz imiş! Dünyada küskütük yaşadktan sonra dünyanın ne zevki olabilmemiş?! Gençlik her zaman ele girmezmiş! Bilmem ne imiş! Bilmem ne imiş!..

Ah! İnsan kısmı böyledir! Hele de genç kısmı böyledir. İnsan, diğerlerinin tecrübelerine güvenmez. Güvenmek içinse tecrübeleri bizzat tecrübe etmek ister. Hâlbuki bu tecrübeden pişmanlıktan başka bir şey kazanılmaz.

Ömrümüz o kadar azdır ki, bu dünyada en şiddetli ihtiyaçla muhtaç olduğumuz tecrübelerin hepsini bizzat yaşayarak öğrenmek mümkün değildir. Başkalarının yaşamış olduğu tecrübeleri dikkate alıp önem verirsek, belki rahatça, serbestçe ve namusluca yaşayabilmeyi başarırız.

Ne ise. Murat, okuyucuya hikmet dersi vermek değildir a? Biz zevkimize bakalım. Hele ki bir hayli vakit oldu ki Ziklas familyasına dair malumat alamadık.

Râkım’ın, haftada iki defa ders vermek için İngiliz kızlarına gitmeyi aksatmadığını söylemeye bile gerek yoktur a! Kızların Türkçe’de kuvvetleri arttıkça kendi ağızlarına ve kendi

şivelerine yakışık aldırarak söyledikleri sözler zaten Canan'ın aşkıyla tüm şiirsel ve âşıkça duyguları iyice kabarmış olan Râkım'ın kulağına akla fikre sığmaz, tarif kabil olmaz bir hoşluk vermekteydi. Râkım haftada iki defa değil, elinden gelse her gün Ziklas'ın evinden çıkmazdı. Mister ve Mistres Ziklas ise, Râkım'ın kadrini günden güne daha ziyade takdir etmeye başladılar. Zirâ kızları bir dereceye gelmişlerdi ki, artık balo ve tiyatro gibi eğlencelerden de bir lezzet alamayarak, hemen sokak kapılarından dışarı çıkmaz oldular. Babaları anaları bazı cemaatlara davet edilseler, kızlar mazeret uydurarak gitmezlerdi. Cemiyet yerlerinde Can ile Margiret'ten haber sordukları zaman anne ve baba "Onlar hocalarından başka hiçbir şeyle meşgul değildirler. Ellerine Türkçe ve yahut Farsça bir kitap veriniz de yemek içmek de istemezler." derlerdi. Şu hali takdir edenler, sanki buna hiçbir mana vermeyenlerden fazla olurdu.

Bu hale hiçbir anlam veremeyenlerden birisi bir defasında Mister Ziklas'a dedi ki:

- Canım şu kızları Müslüman mı edeceksiniz?

- Yok!

- Ey bu kadar Türkçe öğrenmeye zorlamanın manası ne?

- Onları zorlayan yok. Kendileri mecbur oluyorlar.

- Güzel ama, bu kızlar hiçbir cemiyette görünmez oldular. Bunları yarın bir Acem'e yahut Türk'e verecekseniz başka...

- Vallahi ben size bir şey söyleyeyim mi? Korkarım ki bizim kızlar Katolik rahibeler gibi kocasız kalırlar.

- Gördünüz mü bir kere!

- Ama zararı yok. Kendileri daha gençtirler. Zaten birkaç tane amca, hala çocukları vardır ki elbette bunların birisine de varacaklardır. Onların da kimisi Hindistan'da kimisi Arabistan'da yani her biri doğunun bir memleketindedir. Bizim kızların Türkçe öğrenmeleri onların mutlaka işine yarar ve memnun olurlar.

- Bir endişem de, siz böyle toplantılarda bulundukça iki genç kızın bir genç hoca ile bir evde yalnız kalmalarıdır.

- Yok!! İşte bu yanlış fikre katılamam. Allah için, Râkım Efendi bizim kızlardan daha mahcup çocuktur. Kendisine yalnız benim değil, bütün Beyoğlu'nun yerden göğe kadar kefaletleri vardır.

İşin buralarını hikâye etmekten amacım, Râkım hakkında Ziklas familyasınca hâlâ günden güne artmakta bulunan muhabbet ve güvenin derecesini göstermektir.

Hele kızlar, Râkım'dan başka kimseyi düşünmeyip Türkçe kitapları ellerinden gerçekten düşmezdi. Hafız'ın daha evvel bahsettiğimiz gazelini kendilerine verdikten sonra, her ders bitiminde rica minnet Hafız Divânı'ndan birkaç gazel daha okuturlar ve en beğendikleri beyitleri tercümeleriyle beraber defterlerine geçirirlerdi. Nihayet, Râkım bunların bir ricaları üzerine Hafız'ın Divânı'nı kendilerine baştan aşağıya kadar okutmayı vaat etti. Bu vaadin nasıl yerine getirildiğini okuyucuya anlatmak istersek de amacımız burada Hafız'ın Divânı'nı kopya etmek olmadığından yalnız ilk defa olarak Hafız Divânı'nın nasıl okunduğunu göstermek isteriz. Bunu ifade edersek ve okuyucu da kızların hangi beyitleri seçtiğine ve Râkım'ın beyitleri nasıl ve ne şekilde tercüme eylemiş olduğuna dikkat ederse, bunlar arasındaki bağlantı da iyice belirginleşir. Şöyle ki:

Râkım, *İllâ-Eyyühe's-Sâki'*den başlayarak ilk gazeli tamamen okuyup tercüme eylediğinde, kızlar bunda seçmeye değer bir beyit bile bulamadılar. Zira kendilerinde tasavvufa dair hiçbir maya bulunmadığından, manevi anlamda alınacak lezzetlerden bunların dimağı yoksundu. İkinci gazele geldikleri zaman

Key dihed dest î'n arz yarab ki hem destan şevend

Hâtır-ı mecmua-ı mâ zülf-i perişan-ı şümâ

Beytini Râkım:

“Gönlüm ister ki, ben seni zülûflerinin⁴⁴ hoş bir dağınıklığı içinde göreyim. Ancak ah, ne fayda ki ne zaman senin zülûflerin dağınık olursa benim de zihnim darmadağın olur. Yarab, bu emel ne zaman el verip gerçekleşecek ki dağınık zülûflerinizle benim zihnimin derli toplu oluşu aynı anda olalar?”

diye tercüme etmiş olduğundan Can ile Margiret hemen kaleme sarılarak bu beyti ve manasını not ettiler.

⁴⁴ Zülûf: Saç.

Ondan sonra:

Azm-i dîdâr-ı tû dâred cân-ı ber leb âmede

Bâz gerded yâ ber âyed cîst fermân-ı şümâ

Beytini büyük bir ilgi ve hevesle dinleyip, çevirisiyle yazdılar. Râkım bu beyti de şu şekilde tercüme etmişti:

“Aşkının derdiyle eridim, hayatımın geri kalanından ümidim kalmadı. Şimdi ise dudaklarım üzerine gelmiş olan şirin canım seni görmek ister. Fırlayıp çıksın mı yoksa geri mi dönsün, fermanınız nedir?”

Bu mana, kızların o kadar ilgisini çekmişti ki az kaldı evvelki beytin kaydını sileceklerdi. Lakin aşağıdaki beyit ondan daha ziyade beğenilerini kazanmış olduğundan, tam bir şaşkınlıkla onu da yazdılar. Bu beyit ve çevirisi şudur:

Dûr dâr ez-hâk ü hûn dâmen çû ber mâ be güzêrî

K'enderîn reh geşte bisyârend kurbân-ı şümâ

“Yüzünün güzelliği, kusursuz olgunluğun dünyayı karıştırdı. Herkes senin uğurunda can vermeyi nimet bildi. Şimdi âşğın halini görmek için bizim semtimizden geçtiğin vakit eteğini kandan, topraktan; daha doğrusu kanla yoğrulmuş bu korkunç çamurdan korumak için yukarıya kaldır. Zira yol üzerinde sana kurban olarak kanını akıtmış canını teslim etmiş olanlar çoktur.”

Bu gazelden başka bir beyit seçemediler. *Saki Benur Bâde* gazeliyle *Sufi Beya* gazelinden ve *Sâkiya Ber Hayz*'dan hiçbir beyit seçemediler. Hele, *Dil Mîrûzûdezd-i Sitem* gazelini adeta anlaşılmaz bir mana zannedip *Revnâk-ı Ahd-i Şebâbest* gazelinde kayda değer bir iki şiir buldularsa da yukarıdaki beyitler derecesinde olmadığı için yazmadılar. *Eğer Ân Türk-i Şîrazî* gazeline geldiklerinde:

Bedem gofti vü horsendem efâkallâh nîkû goftî

Cevab-ı telh-i mey zibed leb-i la'l-i şeker hâra

beytini pek zengin ve renkli bulmuşlardı. Zira bunu Râkım da aşağıdaki gibi pek incelikli bir şekilde tercüme etmişti:

“Heva⁴⁵ ve hevesinin sebep olduğu perişanlık bende ne zihin bıraktı ne şuur. O yüzden, her hal ve sözde bin küstahlık etmekteyim. Nihayet sözlerimin perişanlığından bıkararak olarak bana fena söz söyledin, beni azarladın. Lakin ben bu azarı pek beğendim. O kırmızı dudaklara şeker çiğneyip, şeker akıtan ağza acı söz yakışır mı? Elbette o gül dudaktan çıkan her söz benim için tatlıdır.”

Ardından, *Saba Be-Lutf Be-Gû* ve *Dûş ez-Mescid* gazelleri okunup; bunlar içinde kaydetmeye ve yazmaya değer bir şey bulunamadı. *Be-Mûlazinân-ı Sultan* gazeliyle *Salâh-ı Kâr Kücâ* gazeli de öyle geçti. Yalnız *Mâ-Bereftîm* gazelinde şu beyit beğeni kazandı:

Beseret ger heme âlem beserem tîğ-i zenend

Ne tevân berd hevâ-ı tû birûn ez ser-i mâ

Râkım bu cüretli beyti, yine cüretli bir şekilde tercüme eylemişti:

“Sen ne zannediyorsun Allah’ı seversen? Halkın ayıplayan ve kınayan diline düştüm diye beni korkak, senin muhabbetinden vazgeçer mi zannediyorsun? Senin başına yemin ederim ki, cümle alem aleyhimde birleşerek başıma kılıç vursalar bile senin heva ve hevesini benim başımdan dışarıya çıkaramazlar. Kanımı akıtsalar kanımdan buharlaşan şey, hep senin heva ve aşkının buharıdır.”

Kızlar, o gece yazabilmiş oldukları şu beş beyti bir büyük ganimet bilerek not ettiler ki sonra birkaç günler hep bunları tekrar etmeye uğraşmışlardı. Râkım’a en büyük lezzet veren şey, kızların kendilerinde olan İngiliz aksanıyla ifadesiyle Farsça okumalarıydı. Bununla beraber, beyitleri güzel okuyabilmelerine de merakı olduğundan her beyti verdikçe beş on günler onun telaffuz ve okunuşunu düzeltmekle uğraşırdı. O yüzden, kızların bir Farsça beyiti okumaları gerçekten insanın yüreğini titretecek kadar hoştu.

Hatırınıza geliyor mu ki geçen kış Mister Ziklas, Râkım’dan alaturka bir ziyafet örneği görmek istemişti?

Eğer bu meseleyi siz unutmuşsanız bile Mister Ziklas unutmamıştır. O yüzden, bir gün eski vaadini Râkım’a hatırlattı.

Râkım – Baş üstüne efendim! Fakat işin içinde bir küçük sıkıntı vardır.

⁴⁵ Heva: Keyif, arzu.

Ziklas – Nedir o sıkıntı?

Râkım – Şu ki, biz Müslüman olduğumuzdan bizim karılar erkeklerden kaçır.

Ziklas – Bilirim ya! Fakat siz evli değilsiniz zannederim.

Râkım – Değilim ama evimde yine kadın eksik olmaz. Yani demek isterim ki, alaturka bir ziyafet görmek isterseniz, o ziyafette karılar bulunamaz. Yok, eğer ziyafet yalnız eşiniz mistres ile kızlarınız için olacaksa onlar alaturka ziyafet görebilirler.

Ziklas – Ben zaten bu ziyafeti ancak onlar için istiyordum. Onlar görsünler bana anlatırlar.

Râkım – Lakin işin bir yönü de var ki o da alaturkanın tam olmasıdır.

Ziklas – O hangisi bakalım?

Râkım – O da Türkler arasında karı erkek familyaca olan ziyafetlerin bir örneğini görmek.

Ziklas – Daha iyi ya arkadaş, daha iyi ya!

Râkım – Ama o halde hiçbir kadın göremezsiniz. Yalnız oda kapısı tarafından bir siyah Arap kolunun içeriye bir sahan uzattığını görürsünüz.

Ziklas – Benim familyam da benden kaçır mı?

Râkım – Sizden kaçmaz; ama benden kaçır ya!

Ziklas – Ha, anladım! Alaturkada öyle olacak. İşte biz yalnız burasını değiştirip atlayabiliriz, iş olur biter.

Râkım – O zaman tamam alaturka olmaz.

Ziklas – Aman Allah'ı seversen, tam alaturka olsun da şu işi bir göreyim.

deyip ileriki cuma günü için davete karar verilir. Kendi evine gelip de konuyu kalfaya açtığında, biçare Fedayi böyle ziyafete şaşırmasına rağmen Râkım Efendi için bu zahmeti de memnuniyetle kabul eder. Hele bir iyisi ki bu ziyafette gece gürültüsü olmayıp misafirler yalnız kuşluk yemeğine geleceklerdi.

Zaten cumaya birkaç gün var? Kaç gün var ise o günleri dahi geçip cuma gelir. Râkım evinde her şeyi hazır, her şeyi yolunda gördüğü için memnun bir şekilde erkenden kalkıp soluğu Beyoğlu'nda alır.

- Ey gidecek miyiz?

- Gideceğiz.

sözleri söylenip iki tane araba hazırlanarak birisine Mister Ziklas ile büyük kız, diğerine annesi Mistres Zikras ile küçük kız ve bir de Râkım binerek Azap Kapısı ve Galata ve Tophane üzerinden Salıpazarı'na varırlar. Râkım içeriye girerken “Kimse olmasın!” nidası bastırıp bu nidanın ne demek olduğunu niçin edildiğini Ziklas'a anlatır. İlk önce Ziklas'ı salona sokup salon görüldü. Ziklas, Râkım'ın güzel zevkini onayladıktan sonra kendisini, karyolasını kaldırmış ve daha genişçe bulunmuş olduğu için, Canan'ın odasına aşırır. “İşte şimdi burada hapissiniz.” Diyerek onu orada bıraktıktan sonra anne ile kızları salona alır.

Mistres – Bizim Mister Ziklas nerede ya?

Râkım – Efendim şimdi sizin onunla görüşmeniz yasak.

Mistres – Bu oldu mu ya?

Râkım – Alaturka istemiyor musunuz?

Canan, salonda misafirlerin karşısına çıktı. Râkım'ın kendisini misafirlere takdim etmesi lazım gelirse de “kız kardeşim” deyip uyduramadığı ve “Canan” diye kısa keserek karşındakilere bir şey ifade etmeyeceği için nihayet “cariyem, esirim” diye tanıtmaya mecbur olur. Kendisi derhâl yine Mösyö Ziklas'ın yanına gitmişti. Salonda anne ile kızları Canan'a şaşmaya başladılar. Onlar esir denilen şeyin, Amerika'da olduğu gibi adeta hayvan gibi ahıra bağlanır sandıklarından bu esirin nasıl bir esir olduğuna şaşmakta haklıydılar. Bir de Canan, neredeyse kusursuz bir Fransızca ile bunların halini hatırlarını sormaya başlayınca şaşkınlıkları daha fazla artarsa da bu sayede meseleyi açıklığa kavuşturabilecekleri için memnun olurlar.

İngilizlerin hali malumdur ya! Bir meseleyi merak ettiler mi etraflıyla sormaktan soruşturmadan çekinmezler. Bu yüzden, Canan'ın esir olup olmadığı, ne vakitten beri nasıl esir olduğunu sorduktan başka fiyatını bile sormuşlardı. Kızdan:

- Efendim beni yüz liraya aldı.

cevabını alınca; bütün bütün hayrete düştüler. Birbirine İngilizce:

- Canım, hiç böyle güzel kızı yüz liraya verirler mi?

diye soruştururlardı. Hele Canan'ın üzerinde yalnız üç beş yüz liralık elmas bulunması bunların iyice şaşkınlığına sebep oluyordu. Nihayet bunu da sordular:

- Elmaslar senin midir?

dediler. Canan da bu meraklı misafirlerin sıkılmadan, çekinmeden bu dereceye kadar soruşturmalarına şaşarak ve biraz da utanarak mücevherleri efendisinin kendisine armağan etmiş olduğu cevabını verdi.

Gerçi Mistres Ziklas, Canan'ın iyi terbiyesini pek beğenerek kızcağızı sevmişti. Evet! Kızlar bile edep ve terbiyesini takdir ettiler.

Niçin?

Kim bilir?

Birbirinin kulağına İngilizce olarak "Yüz liraya alınmış olan bir esire böyle beş altı yüz liralık elmas hediye verilmesi ne demektir?" diye konuşurlardı!..

Salonda bu işler bu şekilde devam ettiği süre zarfında, Râkım öte tarafta Ziklas'a böyle alaturka ziyafetin adap ve usulünü anlatırdı. Ziklas, bir iki saat karısı ve çocuklarıyla görüşme yasağına razı olamayarak; şu alaturkanın içine biraz da alafranga katmasını onları kendi yanına getirmesini Râkım'a rica etti. Râkım bu durumu karısıyla kızlara haber verdiğinde onlar da münasip gördü. Bir ara üçü birden Ziklas'ın yanına geldiler. Râkım'ın evinde ne görseler bunların ilgisini çekerti. Hatta Canan'ı da herife haber verdiler.

Margiret – Baba, benden güzel bir kızı yüz liraya satın alıyorlarmış
deyip de babası şaşırınca; Râkım:

- Hayır efendim! O satın alındığı zaman ancak yüz lira ederdi. şimdi ise bin beş yüz lira kıymeti vardır.
dedi.

Bu lakırdı da Ziklas'ın garibine giderek:

- Vallahi tuhaf! İnsan için de kıymet var ha! Ne güzel. Ben kızlar ile bacıyı satarım, ikişer bin liradan altı bin lira az para değildir!, dedi.

Râkım – Hay hay! Satmalı ya! Hazır hanımlar Türkçe de öğrendiler. Gayet iyi bir Türk ve Osmanlı hanımı olurlar.

Margiret – Fena mı sanki?

Can – Mahpus gibi evin içinde kapalı oturmasam Türk hanımı olmaya razı olurdum.

Râkım – Türk hanımı değil a! İşte Canan gibi bir esir bile ev içinde mahpus olmuyor. Her istediği yere gezmeye gidiyor.

Margiret – Hem baba! Kızın üzerinde birkaç bin şilinlik⁴⁶ elmas var.

Râkım – Gördünüz mü bir kere! Ne kadar iyi şey... İşte sizin de öyle birkaç bin liralık elmasınız olur.

Ziklas – Lakin Râkım Efendi! Esirliği bir anlatıyorsunuz ki benim bile köle olarak satılmaya heves edeceğim geliyor.

Bu lakırdı üzerine biraz gülüştüler mülüştüler. Lakin kızlar Canan'ı bir daha görmeyi merak ettiklerinden, babalarının yanında durmayıp yine Canan'ın yanına salona gittiler.

Canan bunlara bahçeyi gezdirdi. Çiçeklerini, güvercinlerini, kuşlarını, iki güzel tavuğuyla bir horozunu, bir kuzusunu yani her şeyini gösterdi. Bu hayvanatları kızlar pek ziyade sevip kendileri bu kadar zengin oldukları halde böyle güzel şeylere sahip olmadıklarına üzüldüler. Ondan sonra Râkım'ın kendi odasına girdiler. Kütüphaneyi görünce karıştırmaya başladılar. Her kitabı açıp birkaç kelimesini gözden geçirirlerdi. Canan bunların Türkçe okuduklarını gördüğü zaman o kadar garipsemedi. Zira durumu efendisinden haber almıştı. Kızlar özel bölmeleri de gezdiler. Ardından, Râkım'ın kaleme aldığı bir romanın müsveddesini karıştırmaya başladılar. Ancak çok hızlı şekilde yazıldığından pek okunaklı olmayan el yazısını okuyamadılar. Nihayet her biri bir yere oturup söze başlandı.

Margiret – Bu evin başka odası yok mudur?

⁴⁶ Şilin: İngiliz parasının yirmide biri değerindeki para.

Canan – Şu tarafında bir odası daha vardır ki dadı kalfa yatar.

Can – Dadı kalfa ne demek?

Canan – Dadı kalfa, efendiyi kucağında büyüten bir Arap'tır.

Margiret – Arap mı? Şimdi nerededir o?

Canan – Aşağıda hazırlıklarla ilgileniyor.

Margiret – Bu oda Râkım Efendi'nin odası mıdır?

Canan – Evet!

Can – Ya siz nerede yatıyorsunuz?

Canan – Benim odam, içerideki odadır. Hani ya babanızın oturduğu oda...

Margiret – Yok! Yok! Orası yatak odası değil. Orada yatak yok!

Canan – Siz geleceksiniz diye kaldırdık.

Can – Hiç öyle değil.

Canan – Niçin öyle olmasın?

Can – Siz Râkım Efendi'nin karısısınız!

Canan (pancar gibi kesilerek) – Hayır matmazel! Ben onun esiriyim.

Margiret – Yok yok! Öyle de değil! Siz onun “konkubin”⁴⁷ hani ya şu ne derler, odalık...
Ben bilirim, Osmanlılarda hep odalık var.

Canan (daha ziyade bozularak) – Hayır hayır! Bizim efendi öyle şey bilmez.

Can – Yoksa sizi sevmez mi? Ama sevmemiş olsa size bu kadar elmas vermezdi. Siz bizden saklıyorsunuz!

Canan (bu kızların ta bu dereceye kadar rahatlığına canı sıkılarak) – Sever ama odalık gibi sevmez. Kardeşi gibi sever.

Margiret – Nafile nafile! Hiç kardeş gibi sevmek mümkün olur mu? Siz varınız yine bizden saklayınız. Biz sizi tebrik ederiz. Râkım Efendi çok güzel! Çok akıllı! Çok olgun!

⁴⁷ Konkubin: (Fr. concubine) Cariye.

Söz bu dereceye geldiğinde İngiliz kızlarının ikisinin de tavrı değişti. Bunların yüzlerine dikkatli bir şekilde bakan biri, neredeyse Canan'ı fazlasıyla kıskandıklarına dair yüzlerinde yüzlerce belirti gördü.

Her ne kadar kendileri bu durumun farkında değillerse de Canan işi sezmişti. Kızların kendisinden alıp veremediklerinin ne olduğunu da anlayamadığı halde o da hal ve tavırlarıyla kendilerinden hoşlanmadığını belli ediyordu.

Bir aralık, Canan bazı işler için dışarı çıktı. Bu defa kızlar kendi aralarında konuşmaya başladılar:

Can – Senin hakkın vardır Margiret! Bu kız Râkım Efendi'nin odalıdır.

Margiret – Onu bilmeyecek ne var? Dikkat etmedin mi? Nasıl kıpkırmızı oluyordu.

Can – Ama güzel kız değil mi?

Margiret – Oh! Neresi güzel?

Can – Yok yok, güzeldir ama...

Margiret – Aması nedir bakalım?

Can – Ben demek isterim ki Râkım Efendi'ye layık değildir.

Margiret – Güzel dedikten sonra niçin layık değildir diyorsun?

Can – Güzelliği için layıktır. Fakat ne kadar olsa bir esir! Ama ne zararı var? Varsın esir olsun. Esir ama bak ne kadar mesut. Râkım Efendi'nin odalığı olmuş. O güzel, Râkım Efendi güzel. Hem güzel hem olgun...

Margiret – Sen de galiba kıskanıyorsun.

Can – Ne kıskanayım?

Margiret – Vallahi hayal bu ya! Böyle esir olmayı benim de canım isterdi. Ben Râkım Efendi'nin odalığı olsam, gece gündüz ona Fârisî şiirler okutur dinlerdim.

Canan – Bakalım bu zavallı esire bize davrandığı gibi davranıyor mu? Biz kim? O...

Margiret – Ben sana bir şey söyleyeyim mi Can? Râkım Efendi bu esiri mutlaka pek seviyor. Bize dediği gibi Türkçe öğrettiğinden başka bak Fransızca da öğretmiş.

Can – Hem dışarıdaki piyanoyu gördün mü?

Margiret – Gördüm ama bakalım onu kız mı çalışıyor?

Can – Ya kim çalışacak? Râkım Efendi piyano çalmasını bilmez.

Margiret – Gördün mü bir kere! Demek oluyor ki hoca bulmuş, ona piyano da öğretmiş. Demincek ne diyordu? Bu kız alındığı zaman yüz lira ancak ederdi. Şimdi iki bin lira eder diyordu. İşte onu böyle eğitip terbiye ettiği için bu kadar kıymet buluyor demektir.

Biz hikayemizce asıl Can ile Margiret ve Canan arasında geçen sözlere ihtiyaç olduğumuzdan ona dair biraz detay verdik. Öteki odada, Râkım ile karı koca Ziklaslar arasındaki konuşmalarsa hep havadan sudan şeylerdi. Bir süre sonra, kızlar da salona çıkarak Canan da yanlarında olduğu halde piyanoya oturdular. Artık Ziklas'ta keyifler katmerleşmeye başladı. Kâh alafranga kâh alaturka havalar çaldılar. Hele en sevdikleri “Ey Saba Esme Nigarım Uykuda” şarkısını iki defa çaldılar. Nihayet yemek vakti geldiğinden, Râkım yuvarlak sofraya iskemlesi, pirinç sini, sofraya bezi ve uzun peşkir elinde olduğu halde Ziklas'ın bulunduğu odaya girip; kaşıklik kesesi, ekmek sepeti, tuzluk, biberlik, geniş minderleri yani tam alaturka bir sofranın her türlü araç gerecini Ziklas'a gösterdi. Deli İngiliz bunları alıp birer birer inceler ve her biri hakkında detaylı bilgi alırdı. Her aldığı bilgiye de ayrıca şaşardı.

Hepsi sofraya oturdular. Usulünce çorbayı içtiler. Ardından, kendisine önceden haber vermiş olduğu şekilde bir Arap eli, yahni mahni kapı arasından uzattı. Ziklas bunu görünce o kadar şaşdı ki merakından kalkıp Arap'a bakacağı geldi. Hatta kızlar yerlerinden davranmışlardı bile. Annelerinin menetmesiyle oturdular.

Henüz alafranga sofrada yemek yememiş olan bir Türk'ün alafranga usulüyle yemek yediğini görmek insanı gerçekten güldürür. Mesela, önünde tabak içinde bulunan eti bıçakla keserek çatalla yemeği beceremeyenlerin, elleriyle kopardıktan sonra çatal ile saplayıp aldıkları görülür ki bu acemilik insanın pek hoşuna gider. Öte yandan, hiç alaturka yemek yememiş bir İngiliz'in alaturka yemek yemesi insanı katılcaya kadar güldürecek bir şeydir. Hele bu günkü misafirlerin yemek yemeleri kendilerini dahi güldürmekteydi ya! Mesela yahni sıcak sıcak gelmiş olduğundan, Ziklas aceleyle parmaklarını sahanın ta dibine kadar daldırdığı anda can acısıyla kolunu yıldırım gibi bir süratle geriye çekerken yanında bulunan karısına bir dirsek vurup biçare kariyi devirmesi az buz kahkahalarla gülünecek manzaralardan değildi.

Her ne hal ise yemek de yenildi. İkinci üzeri idi ki misafirler gittiler. Ancak Mister ve Mistres Ziklas birkaç gün evvel Madam Yozefino'nun Râkım'ın evinde alaturka yaşayıştan aldığı lezzeti alarak gittiler. Kızlarsa oraya geldiklerine bile pişman olarak gittiler.

Niçin?

Kim bilir? Şu kadar var ki Canan'da her ne görmüşler ise hepsini kıskanarak gitmişlerdi. Bunu da ister çocukluklarına veriniz, ister...

DOKUZUNCU BÖLÜM

Durumlar yine bildiğimiz üzere gitmeye başladı. Yani Râkım her zamanki çevirmenlik, yazarlık ve hocalık vazifelerini en iyi şekilde yerine getirmeye devam ederdi. Genel gidişatta küçük bir değişiklik varsa o da kızların, Râkım’a olan muamelerinin biraz başka bir şekle bürünmüş olmasıydı.

Mesela, davetten birkaç ve belki beş-on gün sonraya kadar Râkım bunlarla üç dört defa daha buluşmuştu. Kızların ikisi de -hele büyüğü yani Can- o sevgili hocalarına adeta kin, garaz ve düşmanlığı ima eder birtakım hal ve tavırlar gösterdi. Hem de bu hal ve tavırlar öyle farkına varılmayacak ve anlaşılmayacak şeyler değildi. Hatta Râkım bu halleri adeta kendisinin oraca artık lüzumu kalmamış olmak gibi bir mana çıkarmaya başladı. O yüzden, bir gece kasıtlı olarak dersi bırakmıştı. Fakat ertesi defa gittiğinde kızlar derse niçin gelmediği, mazeretin ve gelmediği için canları pek ziyade sıkıldığını söyleyerek, Can:

- Bilmez misiniz ki ders bizim için en büyük bir eğlence oluyor? Biz yürek sıkıntılarımızı hep bu dersle gideriyoruz.

dedi. Hazır söz bu kadar açılmışken, Râkım biraz daha açarak şüphesini gidermek istedi. Ancak “Söz sözü açar, açılan sözler istenilmeyen sözlere kadar varır.” endişesiyle yine sözü kısa kesmeye lüzum gördü.

Ondan sonra kızların tavrı daha başka bir şekle büründü. Ders bittikten sonra edilen sözler Canan’ın durumunun araştırılmasından başka bir şey değildi. Bu soruşturmalardaysa, Can küçük kardeşiyle yarıştı. Canan’ın ne yolda eğitilip terbiye edilmiş olduğundan başlanarak ta hali hazırda evinde hangi iş ve maksat için bulundurulmakta olduğuna kadar soruldu!.. Râkım bu suallerin sebebini bulmak için pek çok kafa yormaya muhtaç değilse de bulduğu açıklamaları beğenmediğinden zihnine gelen her şüpheyi başından savar ve her suale bir uygun cevap bulurdu. Mesela kızın, hali hazırda evde ne hizmet gördüğü ve ne maksat için bulunmakta olduğuna da “Dadı kalfa pek yalnızdır. Zaten yukarı hizmeti için de bir adam lazım değil mi? İşte Canan evin içinde yukarı hizmetini gören bir kızdır.” demişti. Ancak Can’da merak bir derecedeydi ki öyle olur olmaz cevaplarla kanaat etmiyor, Canan hakkında aldığı şu cevaba da hiç olmazsa:

- Acayip! “Fam de şambr”⁴⁸, yukarı hizmetçisi bu kadar genç güzel süslü bir kız olsun! Yukarı hizmetçisinin üzerinde üç beş yüz liralık elmas bulunsun!

diye bir garipseirdi. Bu garipseme ise Râkım’ın zihnine hücum eden şüphelere iyice kuvvetlendirirdi.

Uzun lafın kisası, İngilizlere verilen davetten üç ay kadar zaman daha geçti. Bu müddet içinde Canan’ın efendisi huzurundaki özgürlüğü biraz daha arttı. Mesela dadı kalfanın gözleri arada bir salon içinde, filanda Râkım’ın kolları Canan’ın boynunda olduğu gözüne ilişir oldu. Eğer dadı kalfa meraklı bir kadın olsaydı, ihtimal ki daha hoş manzaralar bile görebilirdi. Lakin oğlunun, efendisinin, yani dünyada varı yoğu olan Râkım’ın mutluluğuna dair aramadığı halde bulunduğu yukarıdaki gibi deliller ona yetip bunun alt tarafını da Canan kendisinden gizlemeyerek haber verirdi.

Aman Allah’ı severseniz ne gibi olayları haber verirdi?

Vallahi doğrusunu isterseniz haber verdiği olaylar içinde gerçekten pek çok sır bulunabilirdi. Kızın verdiği malumata göre geceleri efendisi Canan’ı huzuruna çağırıp birkaç saatler halleşir, dilleşirlermiş. Lakin aralıkta bir Canan’ın yüzünde gözünde filanda görülen siyahlıklar Canan gibi bir cariyeye ve Canan konumunda bulunan bir karı için yüz karası sayılacak şeylerden olamayıp, aksine yüz aklığına işaret edebilirdi.

Aferin Râkım! Gerçekten mesuttu ha?

Evet! Öyle idi. Lakin Râkım için her saadet biraz gözyaşı ile karışık olarak akıp gelmek nasibi olduğu için, bu kadarcık bir mutluluk dahi bir hayli gözyaşları karşılığında meydana gelmişti.

Şöyle ki:

Efendisinin haftada iki gece ders vermek için evlerine giderek gece yarısına kadar kaldığı öğrencilerinin, nasıl şeyler olduklarını Canan gördükten sonra birçok vesveseler içini yiyip bitirmeye başlamıştı. Geceleri Râkım evine geldikçe kızın gözlerini kıpkırmızı bulurdu. Hatta bazı kere de kirpikleri hâlâ yaş, sesi hâlâ titrek, nefesi dar ve göğsü dolu olduğunu da görürdü.

⁴⁸ Fam de şambr: (Fr. femme de chambre) Hizmetçi.

Zavallı Canan'ın bu ıstırabını gidermek, sevgisinden dolayı Râkım'ın boynunun borcu değil midir ya?

Ey bir aşık, sevgilisinin bu gibi üzüntüsünü ne ile defeder? Elbet iltifat, samimiyet, muhabbet ve sadakati hakkında güvence vererek... İşte bu sevgi gösterisinin en açık işaretleri, Canan'ın yüzünde ve gerdanında merdanında görülürdü.

Felâtun Bey'i hatırd tutuyor musunuz?..

Adam bırak şu hoppa zevzeği!..

Yok ama! Bu hikâyenin yarısı da ona aittir. Şu üç ay müddet içinde onun durumunun da ne dereceye vardığını bilmeye mecburuz.

Hotel C.'nin parasıyla masrafı filanı artık kendisine ağır gelmeye ve aşırı pahalı görünmeye başlamıştı.

Vay! Demek oluyor ki aklını başını almaya başladı ha?

Evet! Zira para ile akıl ikisi bir yerde pek geçinemezmiş. Bu sözün en büyük etkisi Felâtun Bey üzerinde görünmekteydi. Zevk düşkünlüğü yolunda servetinin üç çeyreği kadarı elden gittikten sonra onun yerine ister istemez o kadar akıl gelmiş olduğundan güya az masrafla yaşamak için mevsimin de gereğine göre hareket ederek, Büyükdere'de bir ev kiralamış ve madamını da oraya taşımıştı.

Biz şimdilik İngiliz kızlarına bakalım, İngiliz kızlarına. Zira onların hali zihnimizi gıcıklamaya başladı!

Evet, öyle oldu. Ama ne çare ki biçare büyük kız yani Can bir hastalığa yakalandı. Bu hastalık nedir? Kimse bilmez. Ortada belli bir hastalık yok ki! Başlangıcı büyük bir iç sıkıntısı oldu. Kızcağız bir yerde oturamaz. O kadar sevdiği ve elinden düşürmediği Türkçe kitaplar bile artık kendisini eğlendirememeye başladı. Baba ve annesi bu durumdan ziyadesiyle endişelenerek, hekimlerin de önerisiyle kızcağızı her gün arabaya bindirip Taksim'den aşağı kırlara kadar götürür dolaştırır ve eğlendirirdi. Ancak kız bununla da oyalanamaz oldu. Babası:

- Haydi kızım! İşte arabamız hazır biraz gezmeye gidelim

dediği zaman, kızı adeta zorla kabul ederdi. Babası:

- Eyi, bugünde nereye gidelim?

dedikçe, kız:

- Siz neresini isterseniz oraya gidelim. Benim için her yer birdir.

derdi. Babası kızı, kıra değil a cennete götürse eğlendiremediğini görürdü.

Böyle bir hastalığa yakalanan kimse ne olur bilirsiniz ya? Günden güne solar, sararır, zayıflar! İşte Can da öyle oldu. Felâtun Bey'in de demiş olduğu üzere havuç ve hatta pancar gibi olan o gürbüz İngiliz kızı, ayva gibi de değil belki patates kadar renksiz oldu kaldı. Dudakları dertli koyunların akciğerleri gibi olmuştu. O mavi gözleri çukurlaşmış eski firuzeye dönmüştü.

Kızcağızın bu hale girişine Râkım da acırdı. Nerede bir uzman doktora rastgelse bu hastalığın belirtilerini anlatıp hekime fikrini sorardı. Doktor biraz düşünüp taşındıktan ve bu hasta kimin nesi olduğunu sorup da Râkım'dan da kendisine yakın pek saygıdeğer bir kız olduğu cevabını aldıktan sonra sözünü, yüzü tasdik etmeye etmeye "Zararı yok, geçer!" deyip başka bir şey söylemezdi.

Bir ara Türkçe dersi de kestiler. Bir ara kızı Kadıköy'ünde bulunan dostlarının evine hava değişikliğine gönderdiler. Ancak zavallının can sıkıntısı orada bir kat daha arttı. Evine, yani kız kardeşine, Türkçe şiir dergileri göndermesine dair mektup yazıp kenarına "Râkım Efendi arada bir kendisini yoklamaya gelirse memnun olacağını" da not olarak yazmıştı. Kız, dergiyi göndermekle beraber notu da babasına gösterdi. Hiç dünyada Can'ı memnun edecek bir şey olur da babası ondan esirger mi? Derhâl Râkım'a adam gönderdi ve Râkım o akşam apar topar Ziklas'ın evine gitti.

Ziklas – Canım Râkım Efendi! Size bir şey rica edeceğim. Bizim Can diyor ki siz arada bir kendisini ziyaret ederseniz memnun olacaktı. Gerçi bu iyilik sizi kendi işiniz gücünüzden alıkoyarsa korkmayın, ben kefilim!

Râkım – Estağfurullah Mister Ziklas! Menfaatin bu denlisini düşünmek belki Avrupalılarda varsa bile Osmanlılarda yoktur. Başüstüne yarın giderim.

Ziklas – Bu akşam gitseniz? Gerçi vapur yoktur ama bir kayık tutarsınız.

Râkım – Gece vakti nasıl olur ya? Sonra ev sahiblerini rahatsız etmiş olurum.

Ziklas – Of! Evet öyle! Şu kıza bir yüreğim acıyor ki.

Râkım – Kimin yüreği acımıyor?

Ertesi sabah erkenden Râkım kendisini Kadıköy’ünde buldu. Can, hocasını görünce biraz güleryüz gösterdi ki şu ev halkını da sevindirerek derhâl bunu anne ve babasına yazdılar. Ah analık! Ah babalık! Öğle üzeriydi ki bunlar yanlarında Margiret de olduğu halde Kadıköy’üne damladılar. Zirâ Can’ın güleryüz göstermesi kendileri için pek büyük nimetti.

Margiret, kız kardeşini Hafız Divanı elinde olduğu halde buldu!.. Can da anne ve babasını görünce daha ziyade bir sevinç gösterdi ki hepsi Can’ın bu mutlu halinden memnun kaldılar. O gün akşama kadar oturup akşam üzeri Can da birlikte gitmek isteyince buna da ziyadesiyle memnun olarak hep birlikte döndüler.

Ey bari kız ondan sonra...

Evet! Ondan sonra daha beter oldu. Evlerine girdiğinin üçüncü günüydü ki kızın tavrı büsbütün bozulup neredeyse yatağa düştü.

O zamana kadar kendisine tedavi etmekte olan Doktor Z. de kızın hastalığının ne olduğunu bir türlü teşhis edemeyip verem olmasında karar kıldıysa da bu hastalığın belirtilerini de tamamıyla göremezdi. Nihayet bir gece Antik Tarih’i okurken, bir maddeye tesadüf edip ertesi gün o maddede anlatılanlara göre hareket etmeye karar verdi.

O madde neydi?

Madde nenize lazım? Ettiği harekete bakınız da işi anlarsınız.

Ertesi sabah Ziklas’ın evine gidip kızın devamlı olarak kimler ile görüşmekte bulunduğunu sordu. Ziklas kendi familyası halkı ile Râkım’dan uşaklardan başka ancak iki üç adam sayabildi. Doktor Z., o gün ikindiye doğru bu adamların hepsini orada hazır bulmasını talep edip fakat hiçbirisi hastanın yanına sokulmayarak başka bir odada alıkonulmasını tavsiye etti.

İkinci vakti, doktor bu adamları istediği gibi bir odada hazır buldu. Mister Ziklas’a bu adamların birisini içeriye sokup o çıktıktan sonra diğerini göndermesini tembih ederek kendisi Mister Ziklas’la beraber hastanın yanına girdi. Zavallı kızcağız çok hastaydı. Doktorla babası ellerini kızın yüreği üzerine koyup kalbinin zayıf attığını fark ettiler.

En evvel içeriye giren, komşu çocuğu bir İtalyan'dı. Kız, kendisini görünce biçare kendi derdini bırakıp “Nasılsınız Mösyö Çirano, iyi misiniz?” diye çocuğun hal ve hatırını sordu. Çirano gelip hastanın elini tuttuğu ve o da hal hatırını sorduğu halde; Can'ın yüreğindeki harekete hiçbir canlılık gelmeyip, kalbinin normal attığı görüldü. Doktorun bir işaretiyle, Çirano çıkup ikinci defasında yine komşulardan evli bir Rum girmişti. Kalpte hâlâ olağanüstü bir hareket yok. Ondan sonra arabacı Fransız girip yine bir anormallik görülmeyerek, dördüncü sırada içeriye Râkım girdi. Daha kapıdan girerken kalp uykudan uyanır gibi silkinip şiddetle atmaya başladı!..

Doktor derhâl Ziklas'ın kolunu dirseğiyle dürttü. Ziklas da “Anladım!” der gibi gözlerini kapadı.

Hâlbuki Râkım'ın içeri girmesiyle kızda görülen değişim yalnız bu kadar değildi. Çehresinde bir takım mutluluk, neşe ve sevinç belirtileri de görüldü. Hocasıyla herkesten ziyade ilgilendi, hal hatır sordu. Adeta kalkıp yatağı içinde oturmak istedi. Oturdu da! Doktor ise artık diğerlerini test etmeye gerek görmediğinden orada bulunan herkesin de gelip birlikte oturmasına müsaade etmişti.

Herkes, hastanın odasında bulunduğu sırada diğer bir odada doktor ile Ziklas arasında şöyle bir konuşma geçti:

Doktor – Hocası girdiği zaman yüreğin ritmindeki değişimi anladınız mı?

Ziklas – Onu kim anlamaz? Elimin altındaki yüreğin göğsünü yarıp fırlayacağından bile korktum. Ah zayıf kalp!

Doktor – Efendim, söylemek ayıp değildir; bu kızın hastalığı kara sevda hastalığıdır.

Ziklas – Öyleyse bu sevda da Râkım Efendi'ye olacak. Öyle değil mi?

Doktor – Benim söylememe hacet bırakmadınız.

Ziklas – Ey! Bunun ilacı?

Doktor – Bunun ilacı yoktur efendim.

Ziklas – Sonra? Bu kız ne olacak?

Doktor – Gerçi siz baba olduğunuz için size bu kadarını söylemek icap etmezse de artık işin saklanacak yeri kalmadı da söylerim. Bu kız şu haliyle daha iki ay yaşayamaz.

Ziklas – Aman Mösyö Z.!

Doktor – Amanı zamanı bu! Aslında buna bir ilaç var, var ama zannıma göre yapılamayacak bir ilaç.

Ziklas – Ben yaparım!

Doktor – Bu kızı Mösyö Râkım’a verebilir misiniz?

Ziklas (Nihayetsiz bir heyecana düşüp bir müddet sessiz kaldıktan sonra) – Kızı öldürmeye mi razı olayım? Bana kalırsa ben veririm.

Doktor – Olabilir ya! Sizin bileceğiniz şey! İsterseniz hoca efendiye kızın yanına girmekten menediniz.

Ziklas – Bir faydası olur mu?

Doktor – Hayır! Belki bir hafta evvel vefat eder de kurtulur. Siz bunu daha evvelden düşünmeliydiniz. Böyle genç bir hocayı kızların yanına sokmamalıydınız.

Ziklas – Siz Râkım Efendi’yi tanımıyorsunuz!

Doktor – Aşka sevgiye yönelik eder hiçbir belirti, hiçbir eser görmedim. Sanki kıza bir abi gibi acı-maktaydı.

Ziklas – Ben de böyle tanır ve Râkım hakkındaki güvenim üzerine yemin bile edebilirim. Yani bugüne kadar Râkım kıza böyle bir ümit verecek hiçbir söz söylememiştir, hiçbir tavır göstermemiştir derim.

Doktor – Ben de sizinle beraberim. Ama bir kızın bir erkeği sevmesi için erkek tarafından ona bir söz söylenilmek icap etmez. Size dahasını mı söyleyeyim? Eğer bunlar Râkım’la sevişerek, halleşerek sevişmiş olsaydılar; kızınız bu hastalığa yakalanmazdı. Açıkçası, bu hastalık yerine bir ahlaksız hastalığı gelirdi. Hâlbuki...

Ziklas – Vallahi Mösyö Z. pek doğru söylüyorsunuz. Ben Râkım’da böyle bir fikir olduğunu mümkün değil teslim edemem. Zavallı kızcağızım kendi kendisine etmiş kendi

kendisine kıymıştır. Bakalım annesi, kızı ve Râkım'ı ikna edersem, bu kızı Râkım'a veririm. Öldürmektense...

Doktor – Eğer öyle bir şey olursa, belki ümitler artar.

İşte o günkü muayene bu şekilde yapıldı ancak bu muayenenin sonuçlarında ne kızların ne Râkım'ın ne de hasta Madam Ziklas'ın kesinlikle haberleri yoktu.

O akşam, Mister Ziklas gündüzkü muayene bulgularını karısına açtı ve kızın derdine ilaç ancak kendisini Râkım'a vermek olduğunu da söyledi. Vay Madam Ziklas'taki telaş! Derin üzüntü! İtiraz edip kesinkes reddetti. Kızın bu kadar amca ve dayıoğulları filanları varken başkasına ve hele de bir Türk'e ve de kendi hocasına vermeyi namusunun nasıl hazmedebileceğini kocasına sorarak ölümüne razı olmak lazım geleceğine karar verdi...

Vah biçare Mistres Ziklas! Yüreğinin tasdik etmeyeceği bir kararı vermişti. Hiçbir anne, kızının ölümüne razı olabilir mi? Bir iki saat sonra evvelce vermiş olduğu kararın saçmalığını anlayıp ağlayarak o da kocasıyla hemfikir oldu.

O günkü muayeneyle ilgili detaylardan Râkım'ın hiçbir haberi olmadığını söylemiştik.

Acaba kızın hastalığının kendi aşkıdan ibaret olduğunu olsun bilir miydi? Hayır!

Can, zavallı Canan için kendisini sorguya çektiği zamanlar Canan'ı kıskandığını anlamışsa da bu kıskançlığın sebebinin yürek altında gizli olan bir aşk ve heves olması ihtimalini bulamamıştı.

O yüzden hastaya ne kadar çok acırsa bu üzüntü hep Can'a olan tertemiz sevgisinden kaynaklanırdı. Hatta muayene günü akşam üzeri kendi evine döndüğünde, yüzü gözü sarkık ve derin bir üzüntü içinde gelmiş ve bunun sebebini gerek dadı kalfa ve gerek Canan sorduğu zaman Can'ın ölüm halinde olduğunu söylemişti. O gece Canan bir genç kızın ölüm halinde hasta olmasına şefkat dolu yaratılışı sebebiyle teessüf ettiği halde kendisinin Can'a bu kadar bağlı olmasını da sormaya cesaret etmişti.

Râkım – Allah! Allah! De bakayım şimdi şüpheye bir kat daha kuvvet ver!

Canan (saygıyla karışık bir korkuyla) – Hayır efendiciğim, şüpheden değil! Sizi pek üzüntülü gördüm de onun için...

Râkım – Nasıl üzülmem ya? Dağ gibi bir genç kız ölüm yatağında bulunsun da acımamak mümkün müdür?

İşte görüyorsunuz ya? Râkım'ın Can hakkındaki sevgisi insaniyet ve şefkat gereğinden başka hiçbir şey değildir. Bununda beraber Canan'ın Râkım nezdinde cüreti ne kadar artabilmiş olduğunu da görüyor musunuz?

Ertesi sabah Mister Ziklas'ın adamı yine gelip Râkım'ı davet etti. Râkım herkesten önce Can'ın halini sormuşsa da gelen adam ne malumat verecek? "Bugün daha ziyade epeycedir." sözü bu anlamda basmakalıp bir ifade değil midir?

Kalktı. Artık başka bir işe bakmayıp doğruca Beyoğlu'na gitti. Mister Ziklas'ı Doktor Mösyö Z. ile beraber bir odada bulup o da doğal olarak bunların yanına girdi.

Hastanın halini sorduktan, iyi kötü bir cevap aldıktan ve dereden tepeden birkaç söz de konuşulduktan sonra:

Doktor – Ey delikanlı! Biz sizi bugün niçin çağırdık bilir misin?

Râkım – Hayrola Mösyö Z.?

Doktor – Bizim hastanın hastalanmasının sebebi sizmişsiniz.

Râkım (Lakırdının farkına varamadıysa da yine de telaşını gizlemeyerek) – Neden Mösyö Z.?

Doktor – Hem hastalığının sebebi sizmişsiniz hem de biz şimdi şifasını sizden bekliyoruz.

Râkım (ayakları suya ererek, korkunç derece bozulup) – Aman Mösyö Z.! Benim hiç düşünmemiş olduğum şeyleri mi söyleyeceksiniz?

Ziklas (Ağlayarak) – Zararı yok Mösyö Râkım, zararı yok! Biz sizin hiç düşünmemiş olduğunuz şeyi ihtar edeceğiz. O şeyi ki siz hiç düşünmemiş olduğunuz halde Can pek çoktan beri düşünmektedir.

Râkım (Bet beniz kireç kesilip buz gibi dondu kaldı)

Doktor – Dostum! Bu kızın hastalığı aşk hastalığıdır. Muhabbet hastalığıdır. Ve bu aşk ve bu muhabbet de sizedir. Dünkü muayene bunu ispat etti.

Râkım – Mister Ziklas! Mösyö Z.! Sizi her ne şekilde isterseniz temin için, her nasıl yeminimi isterseniz edeyim ki ben bu söylediğiniz sözden şu saate kadar haberdar olmadığım gibi hâlâ bile buna inanamayacağım geliyor.

Ziklas ve doktor – Biliyoruz.

Râkım (Sözünü kesmeyerek) – Çünkü yüreğimi yokluyorum, yokluyorum da vallahi içinden böyle bir his bulamıyorum. Gerçi Can'ı sevdim! Gururla söylerim ki severim. Margiret'i de severim. Lakin evladım gibi, kardaşım gibi, halis dostum gibi severim.

Ziklas – Ben eminim a çocuk!

Râkım (Sözünü kesmeyerek) – Onlar da beni severler, ama dinim namusum başına yemin ederim ki şimdiye kadar ben kendilerinden bu sizin söylediğinizi tasdik ve teyit edecek tek bir kelime işitmedim ve ufacık bir hareket görmedim.

Doktor – Buraları bizce yani familyaca malumdur dostum. Sizden şüphemiz yoktur. Fakat size dediğim gibi, bu kızın derdi aşktır. Bu aşk sizin aşkıdır. Bu kız şu halde kalırsa ölecektir. Eğer sizden istediğimiz şifayı esirgemezseniz belki biraz ümit yolu açılır.

Râkım – Benim elimden ne gelir?

Doktor – Bizi ayıplamamanızı şimdiden rica ederiz. Zira görüyorsunuz ki gencecik bir kızı ölümün kara pençesinden kurtarmak için çalışıyoruz. Şimdi sizi Mister Ziklas kendisine damat etmek istiyor?

Râkım (heyecan ve şaşkınlıkla) – Kim? Beni mi?

Ziklas (Ağlayarak) – Evet oğlum sizi! Ne yapalım, bu işte ne sizin ne bizim kabahatimiz olmadığı gibi sanki kızın da kabahati yoktur. Sizin gibi bir meleği kim sevmez oğlum! Yakışıklılığınız, olgunluğunuz, bilgeliğiniz, düzgün haliniz ve kibar tavrınız hep bir kızın gönlünü çecek hallerdir.

Râkım (daha ziyade telaşla) – Aman Mister Ziklas!..

Doktor – İşte böyle olacak. Sizin dininizin müsaadesi de vardır zannederim. Mister Ziklas ise serbest bir adamdır.

Ziklas – Ne diyorsunuz Allah’ı severseniz? Ben kızımın Müslüman olmasına da razı olurum. İslamiyet fena mıdır? Hep bir Allah’a tapmıyor muyuz? İnançlarımız arasında ne fark var ki? İsa ve Meryem de bir kızı ölümden kurtarmak için din değiştirilmesini rıza gösterir.

Râkım – Efendim oraları hep kolay. Lakin...

Doktor – Artık lakin makin lazım değil, bize bu fedakârlığı etmeli. Fakat ben zannederim ki Mister Ziklas’a damat olmak sizin için fedâkarlık değil; tam tersine bir şereftir. Hatta menfaattir bile!..

Râkım – Canım orası açık. Ben de kendimi bu şerefe layık göremiyorum. Lakin işin içinde şey var! Şu ki, ben evliyim.

Ziklas – Evli mi?

Râkım – Evet! İşte haber aldığınız cariye benim karımdır.

Ziklas – Şu lafınıza inanmak için bana müsaade buyurmanızı rica ederim Mösyö Râkım!

Râkım – Hayır efendim, inanmanızı rica ederim.

Ziklas – Râkım Efendi! Râkım Efendi! Ben bu iş için size servetimin yarısını arz etmekteyim. Çünkü varım çoğum iki kızımındır. Başka kimsenin değildir. Eğer bu defa kızı şu elini uzatmakta bulunan ölümden kurtarırsan, size akrabalık gibi bir dostluğumdan da ayrı olarak üç yüz bin İngiliz liralık bir de servet sunuyorum.

(Canan’ın kulakları çınlasın)

Doktor – Ne saadet!

Ziklas – Zaten o kız, o cariye olsa olsa sizin bir odalığınız olabilir.

Doktor – Hatta hatta nikâhlı karısı olsa bile ne mâni var? Osmanlılar nikâhlı karılarından kolayca ayrılıp bir diğerine de nikâh olunabilirler.

Râkım (Bu sözleri büyük bir hayretle dinledikten sonra) – Mister Ziklas! Ben fakir bir çocuğum. İnsanlara arzuhal vesair evrak yazarak, ders vererek ekmek paramı kazanmaktayım. Yani demek isterim ki benim gibi bir çocuğa ettiğiniz şu teklif beni ihya etmek demektir. Hele de dostluğunuzu milyonlara değiştirmem. Lakin ben gönlümü Canan’a vermişimdir. O kız bir kimsesiz bir esirken ben onu mesut ettim, inancımı gözlerim önüne

alarak bu inançla da kendimi mesut etmişimdir. Nasıl mümkün olur ki ben para için veya başka bir ümit için Canan'ı ağlatayım? Rica ederim efendim! Ellerinizi öpeyim! Bana bu teklifi etmemiş olun. Emrediniz bir daha konağınıza da gelmem.

Râkım'ın şu sözüne gerek Ziklas gerek doktor ne kadar şaşırdılar biliyor musunuz? Hele doktor, neredeyse Râkım'ın bu kadar tokgözlülüğünü eşekliğine vermek istedi. Ziklas'ın teklifini "A budala! Göstermelik bile olsun bari şu Ziklas'ın teklifini kabul et de sonra sen yine Canan'ınla zevk et." gibi düşünceler de doktorun zihnine geldi.

Bu işe siz de şaşar mısınız?

Öyle ise şaşkınlığınıza şunu da katınız ki, bu fikir Mister Ziklas'ın da aklına geldi. O da:

- Değil şu kızımı al da var kıza duyurmadan gizlice Canan'a olan aşkını yine muhafaza et!, dedi.

Lakin isterseniz daha ziyade şaşırınız ediniz. Pek isterseniz, siz de Râkım'ın eşekliğine inanınız olunuz. İşte Râkım bunu da kabul edemedi.

- Mister Ziklas! Bana bir şey teklif ediyorsunuz ki, bu teklifi sizi ve beni ve bütün dostları muzdarip eden bir derin bir üzüntüyle etmemiş olsanız adeta beni aşağılıyorsunuz diye size güceneceğim gelirdi. Zira ben hilekârlığı ve yalancılığı bütün dünya mükafatına karşılık olsa bile kabul edemem. Nasıl olur ki, ah! Nasıl olur ki, ah nasıl olur ben Can'a "Seni seviyorum!" diye yalan söyleyebilirim.

dedi. Râkım bu sözü söylediği zaman gözlerinden damlayan yaşlar sözünün pek ciddi olduğunu ispat ederdi.

Ziklas ile Doktor Mösyö Z. bir müddet üzgün üzgün düşündüler. Her biri her ne düşünmekte ise gerçekleşme ihtimaline kendisinin de ikna olmadığını suratları gösterirdi. Bir ara hep beraber ayağa kalkıp gezinmeye başlandı. Nihayet Râkım:

- Mister Ziklas! Eğer bir küstahlık ettim ise affetmenizi rica ederim. Emrederseniz artık gideyim.

diyerek sessizliği bozmuştu. Ziklas Râkım'ı kucaklayarak:

- Nereye gideceksin oğlum, nereye gideceksin? Küstahlığı sen etmedin, biz ettik! Sen bize güzel ahlakından, tokgözlülüğünden, namus, sadakat, mertlik, insanlık ve

büyükülüğünden başka hiçbir şey göstermedin. Benim dünyada en büyük dostum da sen olacaksın ve sensin!

diyerek öpmeye başladı.

İhtiyarın şu halinden doktor bile duygulandı. Nihayet yine doktor hatırına gelen başka bir şeyi dahi arz ederek ortalığın bu halini değiştirdi.

Doktor - Şimdi öyle ise bir çare kaldı.

Ziklas - Nedir? Mösyö Z., nedir?

Doktor – Bilmem buna Mösyö Râkım ne diyecek?

Râkım (gayet ıstırapla) – Buyurunuz mösyö doktor.

Doktor – Gidelim kıza sizin de onu sevdiğinizi müjdeleyelim. Hatta babasıyla şöyle bir konuşmanız olduğunu da haber vererek, eğer biraz vakte kadar kendisini toplarsa nikâhınızı kıyacağını da anlatalım. Zira gördüğüm kadarıyla, bu kıızı en ziyade şu hale koyan şey derdini hiçbir kimseye haber vermemesidir! Eğer işi meydana atarsak, cüret ve ümidini de arttırmış oluruz.

Ziklas – Buna ne dersiniz Râkım Efendi?

Râkım – Bana sorarsanız, ben buna da izin veremem. Lakin bu tedbirle bir fayda kazanılacak ise karşı da çıkmam.

Doktor – Sizin muhalefet etmemeniz lazımdır. Kazanılacak faydayı biz biliriz.

Doktor, bu düşünceyle Ziklas yanlarında olmadığı halde yalnız doktor ile Râkım kalktılar, kızın yanına gitdiler. Her zaman olduğu gibi kız da Râkım'ı görünce yine bir neşe ve yine bir sevinç görüldü.

Hal hatır soruldu. Hatta Can, Canan'ın bile halini hatırını sordu! Râkım içeriki odada geçen sözler üzerine kıza yolunda cevap vermiş mi zannederseniz? Eğer Canan'a olan aşkını Can'a en ufak şekilde da sezdirmiş zannederseniz hata etmiş olursunuz. İçtenlikle, kızın sıhhatte afiyette olduğunu söyledi. Derken doktor efendi tavrında bir büyük saflık ve bir büyük mertlik göstererek söze başladı.

Doktor – Marmazel Can! Size bir şey söyleyeceğim; ama şaşırmayacaksınız.

Can (hafifçe rengi atarak) – Nedir Mösyö doktor?

Doktor – Mösyö Râkım bana bir sırrını söyledi. Biliyorsunuz ki doktorlarla papazlar her sırrı bilirler, ama sırları saklamaya da...

Can (yüzü daha ziyade başkalaşarak) – Bu sözlerini anlayamıyorum doktor efendi.

Doktor – Delikanlılık bu! Ayıp değil a? Râkım Efendi'nin size...

Can (bütün bütün başkalaşarak) – Anladım! Fakat garip, Râkım Efendi beni kardeş...

Doktor – Hayır efendim! Aşk, kardeş sevgisinden daha kuvvetlidir. Öyle değil mi Mösyö Râkım?

Râkım (zoraki bir şekilde) – Ah! Öyle doktor efendi öyle! Söylediğime dilim varmıyor ki söz söyleyeyim, halimi kendim arz edeyim. Bari siz söyleyiniz. Ben kendisini böyle yatak içinde gördükçe ne hallere girdiğime dikkat etmiyorsa, siz dikkat etmesini sağlayınız.

Can – Acayip! Râkım Efendi! Gerçek mi söylüyorsunuz?

Râkım – Pek gerçek efendim!

Can – Şimdiye kadar sizde ben böyle bir hastalık olduğumu zannetmemiştim bile.

Doktor – Evet efendim! Sizin böyle yatağa girdiğiniz günden beri derecesi bir kat daha artmaktadır. Fakat bizim asıl söyleyeceğimiz şey bu da değildir matmazel!

Can (bayağı dermanını toplayıp) – Dahası mı var?

Doktor – Dahası var efendim. Biz dün bu hali babanıza da açtık.

Can (evvelkinden daha ziyade bozularak) – Babama mı?

Râkım – Evet efendim!

Doktor – Râkım Efendi'nin zorlamasıyla ben açtım... Müslümanlıkta, sizi kendi dininizde olduğunuz halde nikâh edebilmeye müsaade vardır. Babanız bu işe razı oldu. Râkım Efendi'nin buna uygun olduğunu kabul etti. Hatta gelip size kendisi evlilik teklifini söyleyecekti. Ama babalık hali malumunuzdur ya. Siz utanırsınız, o hicap eder diye zaten benim bu sırrı bildiğime güvenerek bu onurlu görevi bana havale etti.

Can (yürekleri eritecek kadar acı bir tebessüm ile) – Acayip! Fakat siz bu işlere nasıl güven verdiniz?

Doktor – Korkarım Râkım Efendi’yi kabul etmemek fikrindesiniz.

Can – Hele siz babamı çağırınız!

Râkım dışarı çıkıp Ziklas’ı çağırdı. Onlar gelinceye kadar doktor “Gerçek söylüyorum matmazel. Bu çocuk sizin aşkınızla çıldıracaktır. Pederiniz onun canına merhamet ederek evliliğinizi onaylıyor. İş yalnız sizin emrinize kaldı.” sözlerini bitirebildi. Ziklas ve Râkım da geldiler.

Can (Acayip bir utanç haliyle) – Babacığım, doktor efendi bir şeyler söylüyor!

Ziklas – Evet kızım. Siz de söyleyecekseniz söyleyiniz, burada bir yabancımız yoktur.

Râkım – İsterseniz ben de dışarıya çıkarım.

Can (Yine acı bir tebessüm ile) – Ne hacet?

Kendi kendine:

Nihân key mânedân râzî kez sâzend mahfilhâ

Râkım, bu beyti işitince nedenini tam anlamadığı bir bir üzüntüyle titredi.

Can (sözünde devamla) – Evet babacığım! Doktor efendi söylemek lazım olan sözleri söyledi. Ben bu işin olma ihtimaline karar veremedim. Sonra da bana Râkım Efendi’yi sevip sevmediğimi sordu. Hâlbuki onun beni pek sevdiğini benim için çıldırdığını da Râkım Efendi dışarıya çıktığı zaman söyledi.

Ziklas – İyi ya kızım! Sen ne cevap vereceksin?

Can – Ah! İşte benim cevabım da budur. Ben Râkım’ı seviyorum. O da beni seviyor. Seviyor ama onun beni sevişi, benim onu sevişim gibi değildir. O beni kardeş gibi seviyor. Ben onu kardeş gibi sevmiyorum. Onun cariyesi Canan, onu nasıl seviyorsa ben de öyle seviyorum seviyorum ama ah! Ne fayda!..

Kızcağz bu sözü söylerken, gözleri dolmakla beraber babası ve doktor ve Râkım’ın da gözleri doldu.

Can – Râkım! Râkım!

Ger ber lebem nihi leb yâbem hayât-ı bâkî

Ân dem ki cân-ı şîrîn bâşed be leb reşide

Bu beyit üzerine Râkım, bütün bütün boşanıp adeta hüngür hüngür ağlamaya başladı. İhtiyar babası da Râkım'ı görerek ağlardı. Doktor ise mermer gibi kaskatı ve buz kesildi.

Can – Babacığım! Verdiğiniz kararda en ufak bir olasılık olsa ben şimdi dirilir kalkardım. Sana ne diyorum? Râkım beni benim onu sevdiğim gibi sevmez. Kız kardeşi gibi sever. Eğer benim onu sevdiğim gibi sevmiş olsaydı, şimdiye kadar mutlaka bir belirtisini gösterirdi. Kızlar, kızlar ile bu kadar gizli şeyler konuşsalar; elbette birbirine yüzlerini kızartacak gibi sözler söyleyebilirse de Râkım bizim yanımızda bir kızın ağzına alabileceği sözü bile almamıştır. Onu bu halde gördükçe ben de ona tek kelime etmedim. Yalnız kendi kendime derdim ki:

Bâ-dil sengînet âyâ hiç der gîred şebî

Ah-ı âteş-bâr u sûz u sîne-i şeb-gîr-i mâ

Ziklas – Güzel ya kızım! İşte Râkım da böyle senin gibi seni sevdiği halde bir kelimecik söylemezmiş. Öyle değil mi Râkım Efendi?

Râkım da cevap vermeye iktidar kalmamıştı ki cevap versin.

Can – Nafile babacığım! Orta yerde onun cariyesi Canan varken ne yapsanız nafile. Hatta Râkım bana acıdığından ötürü dediğinize razı olacak olsa bile ben razı olmam. Zira vefat edersem ben edeyim. Kendi saadetim için biçare kızcağızın mahvolmasına razı olamam.

Ortalığın hali başkalaştı. Zira doktor bile artık hıçkırma hıçkırma ağlamaya başlamıştı. Bereket versin ki kızın annesi orada değildi. Eğer olsaydı, daha başka haller de ortaya çıkacağına şüphe yoktu. Can ise artık ağlamayı filanı da kaybederek Râkım'a bakarak:

Can – Azm-i dîdâr-ı tû dâred cân ber leb âmede

Bâz gerded yâ ber âyed çîst fermân-ı şümâ

Yani, babacığım benim için gösterdiğiniz merhamete teşekkürler ederim. Size de ederim mösyö doktor. Sana da teşekkür ederim Râkım Efendi. Zira sen bu kadarcık bir hileye

rıza göstermek için bile gönlünde büyük bir savaş etmişsindir. Bu fedakârlık senin tarafından benim için büyük bir fedakârlıktır. Ah, şu saatimde senden bir buse almak için her ayıbı göze aldırırdım. Lakin kararım ahirete kadar senin bir busene bile özlem dolu ve hasret gitmektir. Allah'ın merhametini bu şekilde kazanabileceğim ümidindeyim.

Konuşmanın bundan fazla uzamasına tahammül için kimsede kuvvet kalmamıştı. En evvel doktor zaaf göstererek dışarıya çıktı, arkası sıra da Râkım çıktı. Zavallı babası bir müddet mahzun mahzun kızın yüzüne baktıktan sonra o da dışarı çıkıp annesiyle küçük kız kardeşini hastanın yanına gönderdi.

Pekâlâ bunlar dışarıya çıktılar da başka bir görüşmeye filana mı başladılar?

Ne mümkün! Üçü de dilsizlerin birbirine bakışıp kaş ile gözle derdini ifadeye çalıştıkları gibi birbirinin yüzüne bakakalmışlardı. Herbiri üzüntülerini birbirine anlatmak için diğerine kaş ve göz işaretleri ile kalıp başka tek bir harf söylememişlerdi.

Kızın yanında annesi ile küçük kız kardeşi ne söyleştiler?

İşte onu biz bilmiyoruz. Bizim bildiğimiz kadarı şu ki Râkım artık bu yaslı evde durmak lazım gelmeyeceğini anlayarak bir aralık sıvıştı çıktı. Can'ın acıklı haline ağlamak derecesinde üzülerek boynunu büküp Kumbaracı Yokuşu'ndan aşağı inmeye başladı.

ONUNCU BÖLÜM

Can biçaresinin, Râkım'a yaptığı tesir gerçekten anormaldi. O kadar ki, o zamana kadar Râkım'da Can için bir aşk yoksa bile ondan sonrası için ortaya çıkma kabiliyeti de baş göstermiş denilebilir.

- O biçare kızcağız ne hallere girmiş, ahiret insanı şekline bürünmüş. Vallahi sevmeyecek kız da değildir. Farsça okumak da ona has bir özellikti. Ah işte, onu bu hallere koyan Koca Hafız'ın Divanı değil midir? Ben bu dereceye kadar tesiri olacağını hesap edememiştim. En yanık beyitleri ne kadar bir yürek yangınıyla dinler ve alırdı. Meğer kendisini zehirlemek içinmiş. Vah biçare Can vah! Eğer kıza bir hal olursa, vallahi yanarım!

diyerek, Hendekbaşı'na kadar indi.

Orada kime rastgelse iyi?

Felâtun Bey'e!

Adam bırak şu sefihi be!

Nasıl bırakırız? Hikâyemizin yarısına ortak olan bir şahsı nasıl terk ederiz?

O hoppayı bu hikâyeye hiç katmamalıydı bile.

Öyle lazımdı, ama nasılsa katmış bulunduk. Hem Felâtun Bey'e bu kadar kin nereden çıktı? Yoksa herifin şu alafrangalığını çekemez mi oldunuz? Eğer Felâtun Bey olmamış olsaydı, mayonez meselesi meydana çıkar mı idi? Ya Hotel C. öyle bir zengin alafranga Osmanlı'yı görebilir miydi? Kâğıthane'de adamın arabası önünde çifte orkestra çalınır mıydı?

Batasıya gittikten sonra neye yarar?

Zararı yok! İşte sizi temin ederiz ki sonra batasıya gitmeyecek. Gidemeyecek ki gitsin.

Korkarız paralar...

Korkacağınıza dinleyiniz:

Felâtun – O! Birader! Allah versin, Allah versin! Kibarlık başka şey! Eski dostları göremez olurlar.

Râkım (ıstırabından ne söyleyeceğini bile bilemeyerek) – Estağfurullah birader! Bugün zihnim pek perişandır. Şu Ziklas'ın kızı yok mu? Büyüğü, hani şu Can!

Felâtun – Evet, insanın canına sokacağı gelen Can değil mi? Canına yandığım annesini karanlıkta kucaklamak hatası olmamış olsaydı...

Râkım – Bırak Allah'ı seversen! Kızcağz can üzerinde...

Felâtun – Niçin?

Râkım – Bilir miyim ben niçin? Galiba verem olmuş! Hekimler aşk halidir diyorlar.

Felâtun – İşte gördün mü? Senin gibi filozofların yapacağı iş bu kadar olur. Namusu koruyalım, edebi muhafaza edelim diye böyle körpecik kızları verem ederler bırakırlar. Bana ilgi göstermiş olsaydı, bak hiç böyle verem olur muydu? Turp gibi yaşardı turp!

Râkım (ümitsizce) – Adam bırakalım artık şu acıklı meseleyi. Kızcağz bugün yarın ölecektir. Sen ne haldesin bakalım sen? Polini ile rahat edebilir misin?

Felâtun – Madem sen bana Can'ın lakırdısını bıraktırdın, ben de sana Polini'nin lakırdısını bırakmayı teklif ederim.

Râkım – O ne için ya?

Felâtun – Şunun için ki, artık kendisinden ayrıldım.

Râkım (telaşla) – Sebep?

Felâtun – Bırak şu kaltağı Allah'ı seversen!

Râkım – Canım o nazlı Polini şimdi kaltak mı oldu?

Felâtun – Hinzır kahpe beni yolup kül ettikten sonra yüz çeviriverdi.

Râkım – Yolduktan sonra mı?

Felâtun – Ah öyle ya!

Râkım – Bari birkaç bin liraya mal oldu mu?

Felâtun – Birkaç bin mi? On altı bin diyemiyor musun?

Râkım (daha ziyade telaşla) – Ne dedin? Zaten senin servetin ne kadardı ki?

Felâtun (gözleri dolarak) – İşte ne kadarsa hepsini yoldu!.. Ah birader! Sen bana pek doğrusunu söylemiştin ama ne fayda? O zaman şimdiki aklım olsaydı ne yapacağımı ben bilirdim.

Râkım – Ey şimdi?

Felâtun – Şimdi taşlarla dövünmekteyim; ama fayda yok. Eniştemle de bozuştuk. Dünyanın halini şimdi anladım diyorum ya? Parasız kayını eniştelere, parasız abiyi kardeşler de kabul etmiyormuş. (Gözlerinin yaşı daha ziyade arttı)

Râkım – Bu iş böyle kalacak değil a? Elbet bir çaresini düşünmüşsündür.

Felâtun – Dünyada bir dostum varmış. Vaktiyle ettiğim bunca iyiliklerin olumlu bir sonucu olmuş. Bizim ... Beyefendi'yi biliyorsun ya?

Râkım – Evet!

Felâtun – İşte şimdi onun merhametine sığındım. Bize bir mutasarrıflık⁴⁹ yakalayabilecek. Büyük bir ümitle bekliyorum, çünkü bana kesin güvence veriyor.

Râkım – Allah versin birader! Vallahi memnun oluruz. Bizim de eğer elimizden bir şey gelse esirgemeyiz ama...

Râkım bu lakırdıyı söyler söylemez, Felâtun bir kere Râkım'ın yüzüne baktı. Acı bir tebessüm edip ardından veda bile etmeden aldı yürüyüverdi. Şimdi bu da biçare Râkım için bir dert oldu mu? Artık alt tarafını sormayınız.

Bu Râkım için niye bir dert olacak? Vaktiyle gözlerini açmalıydı da elindeki serveti bir kaltağa kaptırmamalıydı. Önceleri Râkım'ı beğenmiyordu ya!

Evet bu lakırdıda haklısınız. Lakin Râkım gibi bir çocuk, kimsenin perişanlık ve ıstırapıyla intikam almış gibi gönlünü ferahlatmaz. Düşmanının böyle bir yokluğa düşmesinden de üzüntü duyar.

İşte Râkım böyle bir değil. Can'ın hastalığından başka, iki türlü üzüntü içinde evine geldi ki o akşam çenelerini bıçak açmadı. Hatta yemek yemek de içinden gelmedi.

⁴⁹ Mutasarrıflık: Sancak beyliği.

Efendisinin şu ıstıraplı hali, Canan'ı da son derecede üzüntüye sevketmişti. Ancak bu geceki hali her zamanki halleriyle kıyas kabul etmez olduğundan zavallı kızcağız konuşamayıp Râkım'ın karşısında boyuncuğunu büktü kaldı.

O gece Râkım'ın sigara ve kahve vesaire hakkında Canan'a verdiği buyruklar, sanki şimdi bir mazlumun kanını dökerek henüz bıçağını silmekte olan yeniçeri zorbasının ağzından çıkıyormuşçasına bir öfkeyle çıkardı. O yüzden, Canan bu anormal duruma ağlamak veyahut ağlamamak lazım geleceğini bile şaşırıp herkes yattıktan sonra kendi yatağı içinde rahat rahat ve bol bol ve kana kana ağlayabildi.

Hani ya o işinü gücünü asla sekteye uğratmayan, kronometre saat gibi işlemekte olan Râkım? Ertesi günü nereye gideceğini, ne edeceğini şaşırarak "Şimdi giyinirim, şimdi kalkarım, şimdi giderim. Fakat nereye gitmeli? Ne iş görmeli?" diye diye ikindiye evinde edip akşamı da orada çıkarmaya mecbur oldu. Saat onu geçtikten sonra, Yozefino'nun ziyafeti akşamından kalma yarım binlik rakıdan biraz rakı çıkartıp içmeye başladı.

Canan'ı da piyanoya oturtmuşsa da kızcağız efendisinde neşe göremeyince kendisi daha neşelenemeyip çaldığından öyle bir lezzet almazdı.

Derken Yozefino gelmesin mi? Meğer o gün ders günüymüş. Râkım kendisini karşıladı. Karı, gayet şen ve hatta şuh-meşrep olduğundan bin tebessümler, bin gülücüklerle gerek Râkım'a ve gerek Canan'a selam vermişti. İkisi de Yozefino'nun selamını pek soğuk bir şekilde aldılar. Yozefino şaşıtı kaldı. Bu soğuk muameleye hiçbir mana veremedi.

Yozefino – O ne? Ben saadetle doluyken, evi bu akşam keder dolu görüyorum. Hayırdır inşallah!

Râkım – Hayır! Hamdolsun hiçbir kederimiz yoktur.

Yozefino – Diliniz yüreğinizdeki şeyi söylemiyor. Korkarım Canan senin canını sıktı.

Canan (korkusundan titreyerek) – Hayır madam! Ben hiçbir şey yapmadım!

Râkım – Hiç Canan benim canımı sıkar mı? Bu lakırdıyı ben söylemiş olsam, sen inanmamalısın.

Yozefino – Öyle olmak lazım geleceğini biliyorum. Fakat bugün sizde mutlaka bir hal var!

Râkım – Yok değil, var! Hani ya Mister Ziklas yok mu? İşte onun büyük kızı ölüm döşğinde hasta da ona pek acıyorum. Bir genç kızın gürleyip gitmesi insanı yakmaz mı a madam?

Yozefino – Doğrusu acınacak bir şey. Hastalığı neymiş?

Râkım – Gençlerin hastalığı ne olur? Malum ince hastalık?

Yozefino – Vah zavallı kızcağız vah! Vallahi acıdım.

Râkım – Hele benim ne kadar acıdığımı mümkün değil hayal edemezsiniz. Kızcağızla neredeyse kardeş gibi geçiniyorduk.

Yozefino – Canım, daha şimdiden kız vefat etmiş gibi yanmak lazım gelmez a? İnşallah bir şey olmaz da kalkar!

Râkım – Evet! Babasına böyle teselliği biz de verdik. Her neyse, bizim bugünkü kederimin birisi işte bu. Birisi de bizim Felâtun Bey meselesi.

Yozefino – Felâtun Bey kimdir ki meselesi ne olduğunu anlayalım!

Râkım – Vay sen Felâtun Bey'in kim olduğunu bilmiyor musun?

Yozefino – Sen ona dair hiçbir şey söylemedin.

Râkım – Söylemeye lüzum görmedim de onun için. Zirâ Felâtun Bey'i Beyoğlu'nda tanımayan kalmamıştır ki.

Yozefino – Ha! Anladım anladım. Şu Platon Bey değil mi?

Râkım – Evet! İşte o! Onun Türkçe ismi Felâtun, Frenkçesi Platon'dur.

Yozefino – O bir tiyatrocı yosma ile Hotel C.'de prenslik taslamaktaydı. Hatta kendi familyasının Uranüs sülalesinden geldiğinden bahisle soyluluk taslardı.

Râkım – Soyluluk iddia ettiğini bilmem. Velez ki etsin. Bizim memlekette hamdolsun bu esaret yoktur.

Yozefino – Ey, o beyefendinin nesine acıyorsun?

Râkım – Paraları tüketmiş de onun için!

Yozefino – Vah benim çocuk Râkımcıgım vah! A oğul, dünyanın her budalasına acımak senin vazifen mi? Platon Bey çocuk değildi ya? Hâlbuki onun paraları tüketceğini Beyoğlu’nda çocuklar bile anlamıştı.

Râkım – Ama ben ona acırım Yozefino, acırım. Zira ne kadar olsa arkadaşım.

Yozefino – Ben inanmam ki o adam senin arkadaşın olsun. Zira senin arkadaşın olsaydı, mutlaka senin akıl ve hikmetinden faydalanırdı. Biz haber almaktaydık ya! Madmazel Polini yalnız kendi hesabına olarak Fransa’ya elli bir Frank’tan fazla poliçe göndermiş. Kendi aşığını oyunda yendirip paralara ortak olarak metresle yaşamının nihayeti budur. Nerede bir yankesici varsa, onu kont ve yahut baron diye Platon’a takdim eder, derhâl kumara sevkeder ve bunlar kendi âşığından ne kazanırsa hanımefendi de ortak olurdu.

Râkım (büyük bir bezginlikle) – Sana bir şey söyleyeyim mi Yozefino? Sizin bu Avrupa’nın fenaları iyilerinden çok daha fazla!

Yozefino – Ona ne şüphe! Lakin şunu bil ki, sizin bu İstanbul’un da budalaları akıllılarından çok daha fazla. İşittiğime göre, o Platon Bey’in üç dört yüz bin Frank sermayesi varmış! Bu sermayenin geliriyle üç dört yüz bin sene ömrü olsa yine bir bey olarak yaşayabilirdi. Bu parayı da kendisine babası bırakmış. O da kendisini harcamaya memur eylemiş. Bakalım beyefendimizin üç dört yüz gurusu kazanmak kudreti var mıydı?

Râkım – Ne gezer!

Yozefino – Gördün mü bir kere! İnsan para harcar, ama para kazanmaya kudreti olur ve daha önemlisi para kazanmaya başlar da öyle harcar. Para kazanmaya başlar da harcar dediğimin sebebi şudur ki; bazı adamlar kendilerinin para kazanmaya muktedir hünerli bir adam olduğunu zannederlerse de bu kanaat ellerindeki servetin bitmeyeceği hakkında olan yanılsamaları gibidir. Sen de gençsin. Hem senin hünerin ve marifetin kazandırıyordu. Sen niçin onun gibi yapmadın?

Râkım (garip bir tebessüm ile yavaşça) – Beni de sen baştan çıkarmadın mı?

Yozefino – Bak şu dadı çocuğuna bir kere, bak şu beşik bebeğine! Ah! İsterdim de senin yakını matmazel (bu aralık Canan, efendisinin Yozefino’nun kulağına fısıltı ettiğini görünce dışarıya çıkar) Polini gibi birisi yakalamış olsaydı da seni de görseydim.

Râkım – Benim nemi alacak?

Yozefino – Hiç olmazsa seni işinden gücünden edip perişan eylerdi ya! Zalim! Ben sana annelik ettim. Pek de annelik diyemem ama ablalık ettim. Daha doğrusu dostluk ettim.

Râkım – Canım bilmiyor muyum ya? Şaka yapıyorum.

Yozefino – Ha şöyle! Kendi idaresine kudreti olmayan ve hâlbuki dünyasında kendisinden başka bir kimseyi beğenmeyen derbederlerin haline acıyıp da mesut evini kederlerle doldurmakta ne mana var? Biraz da şaka et işte! Hele şu mastikadan bir yudum da bana ver bakayım! Yozefino rakı içiyormuş diye büyük madamların kulağına gidecek olsa, dünyada benden kötü karı olmazdı. Fakat Yozefino rakı içer; ama Râkım'ın yanında içer. Erkek sever ve sever; ama Râkım'ı sevdi ve onu sever! Zirâ ertesi günü Beyoğlu'nda ilan olunmayacağını bilir. Ah! Benim akıllı Râkımcığım! Şu kâfir Canan seni benim kucağımdan aldı; ama vallahi kızcağıza darılmam! Ondan başka birisi almış olsaydı, sen beni de yataklara serilmiş görürdün. Lakin Canan nereye gitti?

Râkım – Çağırılım. Canan! Canan!

Canan (dışarıdan) – Buyur efendim!

Efendisinin kendisini çağırması üzerine kızcağız sevine sevine geldi. Gerek Yozefino'ya ve gerek efendisine içki sunar. Yozefino'nu sözleri Râkım'ın kederini dağıtmış olduğu için canı müzik dinlemek ister. Yozefino bizzat kalkar. Gayet iç açıcı havalarla ortalığın ağız tadını yeniler. Ondan sonra Canan da piyanoya oturup hem şarkı okur hem piyanoya dokunur. Ta saat on ikiye gelir.

Yozefino – Râkım!

Râkım – Ne var?

Yozefino – Bu akşam beni misafir kabul eder misin?

Râkım (tereddütsüz) – Hay hay! Canıma minnet! Hem kabul ederim hem de sen bana bu kadar samimi davrandığın için sana bir de teşekkür ederim.

Yozefino – Ama bir şartı var!

Râkım – Nedir bakalım o şart!

Yozefino – Sen yerinden kımıldamayıp her geceki rahatını bozmayacaksın. Ben Canan’la beraber yatarım.

Yozefino o gece de orada kalacağı ve kendisiyle beraber yatacağı haberi Canan’ın yüzünde yeni birtakım sevinç alametleri meydana getirdi.

Râkım – Hayır işte, yalnız bu olmaz. Sen benim rahatımı istemiyor musun? Ben dadımın odasında pek âlâ rahat ederim. Şimdi Canan kalkar benim yatağımın çarşafalarını değiştirir. Haydi Canan bakalım. (Canan sevne sevne gider)

Yozefino – Vay! Hani ya formalitelerden kaçacaktık ya? İşte sen rahatsız oldun.

Râkım – Hiç! Asla!

Yozefino – Hem çarşaflarını niçin değiştiriyorsun?

Râkım (tebessümle) – Belki tiksiniyorsun diye.

Yozefino – Ben şimdi seni döveceğim. Vaktiyle sen benden, ben senden tiksindik mi? İşte ben bu gece senin mis gibi kokunu koklayarak yatağında yatar rahat ederim.

Râkım – Şimdi bu şakaları bırakalım da dadımdan yemeğimizi soralım.

Yozefino – Vallahi istediğim gibi olmadı. Siz yine zahmete girdiniz.

Râkım – Bre canım samimi olalım diye aç mı kalalım? Hazır daha vaktimiz var. Eğer bir şeye ihtiyacımız varsa derhâl gideririz. Dadı! Dadıcığım!

Fedayi (aşağıdan) – Buyur oğlum!

Râkım – Biraz buraya gelsen a?

Yozefino – İşte şimdi dadıyı da darıltacağız.

Râkım – Dadıyı mı? Ama anlamışsın ha!

Fedayi geldiğinde Râkım akşama yiyecek ne olduğunu sorar. Mevsim patlıcan mevsimi olduğu için dadı bir güzel patlıcanlı kebab, bir âlâ oturtma, bir patlıcan dolması ve bir de pilav olduğunu söylemekle beraber:

Fedayi – Korkarım bu akşam kokonayı⁵⁰ bizde alıkoyacaksın.

Râkım – Evet! Yemeğimiz de yeter ya?

Fedayi (gayet memnuniyetle) – Eder efendim eder! Bizim sahanlarımız büyüktür. Sor kokonaya da eğer canı başka bir şey daha istiyorsa hemen yapıverelim. Yağımız var, şekerimiz var, pirincimiz var. Hamdolsun her şeyimiz var!

Yozefino, dadı kalfanın memnun tavrını görünce onun da kendisini içtenlikle kabul etmiş olduğunu anlamıştı. Bir de Râkım yemekleri sayıp tarif edince, şen Yozefino çocuk gibi sevinerek:

Yozefino – Daha ne isteriz ki! Bu kadar yemek çoktur bile! Teşekkür ederim dadı kalfaya ki beni seviyor!

Râkım (bu sözleri dadı kalfaya tercüme ve onun cevabını da Yozefino'ya naklettikten sonra) – Sen ne zannediyorsun Allah'ı seversen? Bizim dadı kalfa sevilecek insanları benden daha iyi bilir. Sen burada altı ay misafir olsan, dadı kalfanın bu geceki memnuniyetini altı ay müddet daha uzatmış olursun.

Yozefino – Mesutsun Râkım, vallahi mesutsun. Yüzünü yerlere sürerek Cenab-ı Hak'a dua ve teşekkür et!

Râkım – Evet! Cenab-ı Hak'ın hakkımda olan bunca lütuf ve ihsanını takdir etmeyecek kadar değilim madam. Benim gibi öksüz çocuğu bu kadar nimete boğmak! Bana senin gibi dostlar vermek...

Canan da işini bitirmiş olduğu için geldi. Artık kadehlere öncelik verildi. Müzik ve şarkılarla yemek vaktine kadar vakit geçirildi. Sofra kurmak vakti geldiğinde hepsi işe yardım edip Yozefino bizzat sofrayı kurmuş; Râkım da Dadı Kalfa'ya zahmet olmamak için aşağıdan yemekleri getirivermişti. Hepsi beraber sofraya oturup yemek yediler. Bunların o geceki halini birisi görseydi Yozefino'yu ya Râkım'ın annesi zanneder yahut ablası! Çünkü bu dereceye kadar aralarında resmiyet yoktu. O kadar ki Râkım, Yozefino'dan bir sigara yapıvermesini bile rica ederdi. Bu muhabbet, bu samimiyet saat üçe kadar devam etti. Ondan sonra Yozefino, Râkım'ın yatağına; Râkım dadısının odasına ve Canan da kendi yerine çekilmek üzere salon boşalttılar.

⁵⁰ Kokona: Hristiyan kadın.

Geçen defa olduğu gibi bu defa da Yozefino Canan'ın ağzını mutlaka yoklar.

Aferin! İyi buldunuz.

Hem de mutlaka bu defa Canan da kendisine bazı sırlarını açıklar.

Hay hay! Çünkü Kâğıthane gezintisi ve gece misafirliğinin ikinci defa olmasıyla beraber üç dört aydan beri dostluğun da biraz daha artmış olması kızcağıza bu cüreti verebileceği hesap olunur.

Acaba gerçekten vermiş mi ki?

Vermiş ya! İşte size hikâye edelim de bakınız:

Canan, misafiri soyundurmak için yanına gidip de Yozefino soyunmaya başladığı anda ağzını aramaya girişti.

Yozefino – Ey! Söyle bakalım Canan Hanım! Efendi seni hâlâ sevmiyor mu?

Canan (hafif bir utançla) – Efendi beni niçin sevmesin? İşte gördünüz ya? Bu günkü dargınlığı da bana değilmiş.

Yozefino – Hayır! Derdim o değil. Seni hâlâ kardeşi gibi mi seviyor demek isterim.

Canan (ister istemez o kutsal kırmızılık yüzünü istila ederek) – Kardeş gibi seviyor, kızı gibi de seviyor.

Yozefino – Kızarma da! Daha ne gibi seviyor ben hepsini bilirim ya? Sana da söyletmek istiyorum. Çünkü böyle şeyler bana lezzet verir.

Canan (ezilerek) – Her türlü seviyor!

Yozefino – Söyle diyorum!

Canan – Söyledim ya işte.

Yozefino – Söylemiyorsun ki. Hiç bu odada, bu yatakta beraber yattığınız var mı?

Canan (ıstırapla) – Off! Ustacığım! Ama artık çok soruyorsunuz!

Yozefino – Soracağım! Evet, sormaya hakkım var. Ben senin annen gibi değil miyim?

Canan – Öylesiniz ustacığım.

Yozefino – İyi ya işte! Benden, annenden sırrını saklamamalı. Doğru söyle bakayım! Efendi seni odalık etti mi?

Ustanın bu derece ısrarı üzerine, Canan'ın malumumuz olan utangaçlığı yine baş göstererek Yozefino'yu bırakıp kaçmak ister ya, Yozefino kendisini tutarak sıkıştırmaya devam edince:

Canan (ister istemez) – Etti ustacığım!

Yozefino – Yalan!

Canan – Vallahi etti! İki ay oluyor.

Yozefino (derinden bir göğüs geçirmekle beraber gayet memnun olarak) – Aferin Canan aferin! Oh! İşte şimdi tamamıyla içim rahatladı.

Canan (biraz daha cesaret bularak) – Niçin ustacığım?

Yozefino – Ben biliyorum niçin!

Canan – Yok ama ben sizden sırrımı saklamadım ya! Siz de bildiğinizi benden saklamayınız.

Biçare Canan'ın Yozefino gibi hem efendisinin halini bilen hem de kendisi için dadı kalfadan sonra ikinci sırdaş olan bir kadından halledeceği bir hayli zorluğu olmasıyla kendisi ustasına sırlarını açtığı gibi onun da kendisine içini dökmesinde ısrar ederek:

Canan – Ben hâlâ dadı kalfaya söylememiş olduğum bu sırrı size söyledim de siz bana...

Yozefino – Vay! Daha dadı kalfa bilmiyor mu?

Canan – Hayır ustacağım, söylemedim.

Yozefino – Niçin söylemedin? Ondan bir korkun var mı?

Canan – Yok!

Yozefino – Hele hele, korkun yok ise niçin söylemiyorsun?

Canan – Söylesem dadı kalfa memnun bile olur ama...

Yozefino – Öyle olduktan sonra söylememekte mana ne?

Canan – Nasıl söyleyeyim ya? Utanıyorum!..

Kızcağız, şu “utanıyorum” sözünü o kadar bir hicap içinde söylemişti ki başka bir kız olsa göğsünü gere gere gururla söyleyeceği kesin olan bu söz, dadı kalfaya bile söylemekten utanan Canan hakkında Yozefino’nun tertemiz muhabbeti bir kat daha arttı. Dolayısıyla, kızın kendisine göstermiş olduğu güvene karşılık olarak:

Yozefino – Evet! İçim rahatladı. Şunun için rahatladım ki Râkım her ne kadar gayet akıllı ve olgun bir çocuk ise de gönlü henüz bir yere tam anlamıyla bağlanmamış olduğundan kendisini perişan edecek bir yere gönül bağlarsa gerek kendisinin gerek sizin perişan olmanızdan korkardım. İşte yine onun gibi bir delikanlının yüz binlerce Frank servetini elinden geçirerek şimdi perişan olmuş olduğunu bu akşam kendisi söyledi. Aslında seni satın aldığı zamandan beri seviyordu. Lakin senin de dediğin gibi, güya kardeş gibi seviyordu. Böyle abi bacı muhabbetleri ise insanın gönlünü bağlamaz. Gönül yine kendisi için bağlanacak bir yer arar. İşte şimdi sana bağlanmış, artık Râkım’ın hiçbir tarafa göz ucuyla bile bakmayacağından ben emin olabilirim. Sen de emin ol.

Canan – Canım ustacığım! Size bir şey soracağım.

Yozefino (tüm içtenliğiyle) – Sor kızım!

Canan – Hani ya şu bizim efendinin okuttuğu kızlar yok mu?

Yozefino – Evet! İşte en büyüğü şimdi ölüm halinde hastaymış.

Canan – Ben de asıl onu soracağım ya! Bizim efendi o kız için pek çok düşünmektedir.

Yozefino – Sen de buna pek merak ediyorsun öyle mi?

Canan – Bencesi değil! Efendinin bu kadar düşünmesini istemiyorum ustacığım.

Yozefino – Çocukluk etme! Sana demincek demedim mi? Eğer efendi seni odalık etmeden olsaydı, ne kadar düşünsen yeri vardı. Bundan sonra ise cennetten huri çıksa fayda yok. Ben Râkım Efendi’yi senden çok ve senden iyi tanırım!..

Canan (Yozefino’yu kucaklayıp öperek) – Ah! Benim ustacığım! Vallahi yüreğime rahatlık verdin.

Yozefino (O dahi kızcağızı öperek) – Bak kahpeye bir kere! Ne vakit Râkım’a sahip olmuş, ne vakit de kıskanmaya başlamış! Seni yaramaz kızcağız seni!

İşte bu gece Canan ve Yozefino’ya anlattığı sırrı şu konuşmadan malum olacak şeyler olup bunları henüz dadı kalfa bile bilmediği için gerçekten sır sayılırdı.

Bu konuşmadan sonra, Yozefino yatağına girdiğinden Canan da odasına geldi. Geldi ama, odasını boş ve ıssız bulmadı. Yarım saatten beri kendisini bekleyen Koca Râkım, Canan’ın Yozefino ile etmiş olduğu lafların neredeyse tamamını dinlemişti. Kız, efendisini böyle birdenbire odasında görünce ve Yozefino ile gizlice söylemiş olduğu şeyleri işitmiş olacağını da anlayınca, bir aralık korkarak benzi atmıştı. Lakin Râkım’ın yüzünde korkusunu arttıracak belirliler görünmediğinden ve gündüzkü halleri bütün bütün gitmiş olduğunu farkettiğinden içi rahatladı. Efendisi işaret parmağıyla sessiz olmasını emreder gibi işaret parmağını dudağı üzerine koymuş bulunduğu için ses de çıkaramadı.

Bundan sonra bir fısıltı da Canan’ın odasında başladı. Yozefino ile aralarında yalnız bir bağdadi duvar bulunduğu için yüksek sesle konuşmaya da imkân yoktu. Fakat bu fısıltıya kulak verecek olsa, yine Yozefino Canan’a vermiş olduğu güvenceyi teyit eder şeylerden başka şey değildi.

Biz burada o güvenceyi tekrarlayarak, niçin sözü uzatalım? Yalnız Râkım’ın şu sözünü yazmış olsak yeterlidir.

- Dadım uyudu! Beni uyku tutmadı da onun için geldim Canan!

Bir çeyrek, yirmi dakika sonra bu fısıltı da bitti. Tüm evi bir sessizlik kapladı. Herkes tatlı bir uykuya dalmıştı. Mevsim yaz olduğundan ve Canan zaten tembihli olduğundan, sabah erkenden ve fakat ne kadar erken olsa nihayet saat onda efendisini!.. Hayır! efendiciğini uyandırmıştı. O da güya dadı kalfaya duyurmamak için; onun odasındaki yatağına geçmek için kalkıp karanlık odaya gelmişti. Ama dadı kalfa yatağında yoktu. Aşağıda tencereleri, sahanları tıngırdatmakta olduğunu görünce “Desen a ki dadı kalfaya da işi anlattık! Zararı yok! Hep arzu ettiği şey bu değil miydi? İşte varsın buna da memnun olsun!” diye masum bir hülya ile yatağına girip uyumuştı.

Saat on ikide herkes uyandığı için Râkım da tekrar uyandı. Sabah keyfinin en güzeli kışa has olduğundan, Yozefino yazın bahçeye karşı edilen sabah keyfini o kadar lezzetli bulamadı.

Bununla birlikte, bire kadar keyifler yetiştirildikten sonra kalktı giyindi. Râkım'a veda ederek çıktı, işine gitti.

Hani ya Râkım saat onda karanlık odaya geçtiği zaman “varsın dadı kalfa dahi memnun olsun” filan dememiş miydi?

Bu kanısının tamamen tersine tanık olsa şaşırır mısınız? Dadı kalfa da bir yüz! Bir surat! Bir çehre ki mazallah! Hatta o gün çarşıdan alınacak büyük bir şey varsa haber verilmesi hakkında Râkım kendisinden talimat beklediğinde hiçbir şeye lüzum olmadığı cevabının her harfini bir taş gibi fırlatıp Râkım'ın kafasına vurmuştu.

Çok şey! Bizim dadı kalfa ha!

Evet!

İşte Râkım'ı evladı gibi sevip Canan'ı da kızı gibi severek ikisini başgöz etmeyi kendisi için en büyük onur addeden bizim dadı kalfada bu kadar hiddet ve surat vardı.

Râkım gittikten sonra Canan, dadı kalfanın yanına gelip şükran ve memnun bir tavırla eğer Yozefino gelmemiş olsaydı efendinin dünkü kederinin hâlâ devam edeceğini ve o iyi karıcık gelip de efendisinin üzüntüsünü dağıttığı için pek memnun kaldığını dadı kalfaya anlattığında:

Fedayi (hiddetinden ağlayacak kadar bir üzüntüyle) – Bundan sonra o karı bir daha bu eve girerse, efendinin kederini bir daha gidersin!

Canan – Ne oldu? A dadı kalfacığım!

Fedayi – Ne olduğunu ben bilirim zavallı kızcağız! Ne olduğunu ben bilirim.

Canan (korkarak) – Vallahi dadı kalfacığım! Ne olduğunu ben de bilmek isterim. Ne oldu Allah'ı seversen?

Fedayi – Ne olduğunu sen de bilersen, sen de benim gibi karıyı bir daha bu eve koymadığın gibi efendiye de onunla bir daha görüşmemesi için yemin verdirmekte benimle beraber olursun.

Canan – Ben zati her şeyde seninle beraber değil miyim dadı kalfacığım! Fakat ne oldu Allah'ı seversen, dadı kalfacığım seni bu kadar hiddetlendiren nedir?

Fedayi – Böyle Şeyleri sana söylemek iyi değildir; ama pek bağrım yandığı için artık dayanamayıp söyleyeceğim!

Canan – Söyle dadı kalfacığım, Allah'ı seversen söyle!

Fedayi – Söyleyeceğim Şu ki bu gece efendi beni uyumuş zannedip de yatağından firar etmişse beğenir misin?

Canan (kıpkırmızı olarak) – Ey?!

Fedayi – Eesi! Daha anlayamadın mı?

Canan – Anlayamadım dadı kalfacığım!

Fedayi – Ahmak sen de! Senin dünyadan haberin yok! Seni efendiye beğendiremediğimizin sebebi işte buymuŐ! Bu gece benim odamdan kalkıp doğruca o Frenk kokonasının odasına... Ta sabahleyin saat ondan sonra yavaş yavaş geldiğini ben buradan mutfaktan duydum. Artık ben buna nasıl razı olabilirim?

Dadı kalfanın Şu yoldaki Őüpheleri Canan'dan başka bir kız için belki de alaycı bir tebessüme sebep olursa da Canan biaresinin bir müddet tereddüt etmesine ve utanmasının artmasına sebep oldu. Lakin dadı kalfanın asılsız bir yanlış anlama için efendisine bu kadar hiddet etmiş olmasına bir türlü razı olamadı. Efendisi zaten dertli olduğundan Şu aralık dadı kalfa da kendisine bir sert lakırdı söylerse ortada sırf yanlış anlamadan dolayı bir fenalık çıkabileceğini hesap ederek:

Canan – Şey! Dadı kalfacığım! Ben sana bir Şey söyleyeyim mi?

Fedayi – Ne söyleyeceksin bakayım?

Canan – Ben böyle Şeyi ne efendiden mit edebilirim ne de Yozefino'dan...

Fedayi – Haydi hey ocuk sen de! Senin dünyadan haberin yok dedim.

Canan – Var dadı kalfacığım var!

Fedayi (Canan'ın çehresi mosmor olduğunu görünce derhâl çehresi deęiŐerek) – Kız! Korkarım!..

Canan (boynunu bükerek) – Evet! Dadı kalfacığım!

Fedayi – Senin yanında mıydı?

Canan (artık utanmaya gerek kalmadığını görünce koşup dadı kalfanın boynuna sarılarak ve öperek) – Ben senin kızın değil miyim dadı kalfacığım! Sen benim anam değil misin ya?

Fedayi (Canan’dan ziyade bir memnuniyetle o da onu öperek) – Vay! Öyle mi? Oh! Evet! Sen benim kızımydın, şimdi daha büyük kızım oldun. Oh elhamdüllah! Zavallı kokona, zavallı Râkım! Boşuna günahlarınıza girdim. Elbette helallik dilerim ya!..

Sadık Arab’ın bir dakika evvelki gazap ve hiddeti bir dakika sonra yine o nisbette bir memnuniyet ve neşeye dönüşerek Canan’a ne birçok talimat daha verdi. Hele Canan, Yozefino’nun gerek efendi ve gerek kendisi için ne kadar sadık bir dost karı olduğunu dadiya layıkıyla anlattıktan sonra Arab’ın Yozefino hakkındaki eski sevgisi de birkaç kat arttı. O akşam, Râkım evine gelince Fedayi bir türlü memnuniyetini gizlemeyerek durumu efendisine açtı. Râkım da Canan’ı yatağına almak değil, aslında evlenmiş etmiş olduğunu inkâr etmedi. Tam tersine gururla itiraf ederek yakında dini nikahını kıyacağını da söyledi.

Aman dadı kalfadaki o sevinç! Râkım kucağında, Canan da. Onu öper, onu da! İleriki ders günü Yozefino geldiğinde, dadı kalfa “Karının murdar günahı üzerimde kalmasın.” diye Canan’ın tercümanlığı vasıtasıyla, meseleyi Yozefino’ya anlattı. Ve kusurunun affını rica etti. Yozefino kahkahayla gülüp ve bu kahkahasıyla pek çok manalar(!) ima edip:

- Bugün zannederim ki Râkım’ın ve Canan’ın benden daha sadık dostları ancak sen olabilirsin. Ben bilirim ki sen Canan’ın Râkım ile evlenmesini isteyerek bu konuda epey çabaladın. Lakin sen yalnız Canan’ı yönlendirirdin. Râkım’ı yönlendirme vazifesini de ben üstlenmiştim. İnanmazsanız, Râkım’a sorunuz. O mert çocuktur, inkâr etmez.

dedi. Gerçekten akşam olup da Râkım geldiği zaman Canan’ın muhabbetine Yozefino’nun kendisini ne kadar yönlendirmiş olduğunu inkâr etmeyerek dünyada kendisini seven bir dadı kalfa varsa, bir de Yozefino olduğunu minnetle kabul etti...

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Doktor Mösyö Z. ile Râkım'ın ve babasının, zavallı matmazel Can huzurunda oynamak istedikleri oyunu beceremeyip de kızcağız meseleyi çözdükten sonra hastalığı bir büyük bir hızla seyretmeye başladı. Ziklas diğer kızı Margiret için de korkup onu bazı vaat ve sözlerle kandırarak İskenderiye'ye aşırırmıştı.

Kızı götürecek vapura kadar uğurlamak için yine kızın isteği üzerine Ziklas Râkım'ı bir kâğıt göndererek davet etti.

Baba anne ve kızla beraber, Râkım da Kurşunlu Mahzen'de sandala binerek vapura kadar gittiler. Ziklas, kızını kaptana emanet etmiş olduğundan birinci kamarada kaptan bunlara çay ve kahve ikramıyla hatırlarını aldı. Oturacakları kadar oturup ayrıldıkları zaman, anne ve baba ile Margiret veda ederken, Türkçe ve yavaşça kulağına:

- Ey Râkım! Seni üç parça edebilmek mümkün olsaydı, ben de bir parçana sahip çıkma gayretinden kesinlikle vazgeçmezdim. Bir de kız kardeşimin sana ilgisini haber aldığım için artık benim vazgeçmem lazım geldi. Eğer haber almamış olsaydım, şimdi bir yatakta beni görürdünüz! Ne ettim ettim, yüreğim üzerine taş bağladım. Kendimi senin aşkının adı verilen ölümün pençesinden kurtarabildim. Canan'a mahsus selam söyle. Kardeşimin katili kendisi olduğunu bilsin! Fakat bu cinayette tamamen mazur olduğuna da emin olsun, dedi.

Acayip!

Evet! İşte burası biraz acayıptır.

Daha acayibini ister misiniz? Akdeniz adalarından birinin mutasarrıflığına atanarak, İstanbul'dan hareket eden Felâtun Bey'i de bu vapur götürmekteydi! Güvertede Râkım ona da tesadüf eyledi!

Râkım – Vay beyim! Rabbim selametler versin.

Felâtun – İstanbul'un zevkini size bıraktık birader. ... adasına mutasarrıf oldum, gidiyorum. Artık matmazel Ziklas ile enine boyuna zevk ediniz.

Râkım (şiddetle göğüs geçirerek) – Birisini bugün yarın mezara götüreceğiz. İşte birisini sizin bindiğiniz şu vapur İskenderiye'ye götürüyor. İstanbul'un zevkini süren varsa o da sizsiniz.

Felâtun (Râkım'dan ziyade şiddetle içini çekerek) – Evet! Hakkın var. Babamdan kalanı tamamen yedikten sonra yüz elli bin kuruş kadar da açık borç etmişimdir. Fena zevk değildir doğrusu.

Râkım – Zararı yok birader. İnsanın aklı sonradan başına gelir, bundan sonra yapmazsınız.

Felâtun – Bundan sonra alacağım maaştan kendimi besledikten sonra arttıracığım miktarla bin beş yüz lira borcu ödemeye yeterse, belki doksan yaşındayken yine zevk ve sefaya vakit bulabilirim.

Râkım – Adam sen de! Ödenmeyecek borç mu olur?

Felâtun – Yok birader! Zevk peşinde koştum, çocukluk ettim, her haltı ettim. Ama memur olduğum yerde maaşımla kanaat ederek sadakat ve iyi niyetle çalışacağıma emin olmanı rica ederim.

Râkım – Allah için birader, bu emniyet bende vardır. Hemen Râbbim selamete çıkarsın. Benim muradım inşallah bundan böyle memuriyetin daha ziyade büyür de borcunu ödemenin yanı sıra bundan sonra da emeğinle zevk etmeye fırsat bulursun demekti.

Felâtun – Sadakatle hizmet ettikten sonra bu söylediğin olmayacak bir şey değildir.

Râkım – Hah! İşte görevine bu fikir ve inançla gitmeni isterim. Bu fikir ve inanç kimlerde olursa, mutlaka Allah'ın ihsanına mazhar olur. Allah selamet versin birader. Bizi gönlünden çıkarmazsın ya? Arada bir mektuplaşırız.

Felâtun – Hay hay! Adiyö mon şer!

Râkım – Bon voyaj⁵¹ mon ami!

İngiliz kinine ne dersiniz yahu?

⁵¹ Bon voyaj: (Fr. bon voyage) İyi yolculuklar.

Mayonez meselesinden sonra Ziklas ile Felâtun arasında baş gösteren nefret hâlâ aynen devam etmekteydi. Zirâ Felâtun’un Râkım ile veda ettiğini karı koca gördükleri halde çocuğa merhaba bile demediler. Ama hakları da yok mudur ya?

Bunlar yine geldikleri sandala binerek Kurşunlu Mahzen’e çıktılar. Râkım evde yapılacak işleri olduğundan bahisle kendi evine döndü. Ziklas ile karısı da gidip yatak döşek yatan biçare Can’la meşgul olmaya başladılar. Zirâ artık doktorlar, kızcağız ile meşgul olmayı bıraktığından anne ve babası da bugün yarın vefatını bekleyerek her istediği şeyi verirdiler.

O gün ise kızın canı bir et istemiş. Aşçıyı çağırıp gayet kuvvetli olması tembihiyle beraber bir güzel et suyu ısmarlamış. Anne ve babası kendisini et suyu içine bisküvi, peksimet doğrayarak yemekte olduğu halde buldular. Böyle bir hale çoktan beri tesadüf etmedikleri için şaşırmışlardı. Kızcağız, yemeğini yedikten sonra yatmayıp, yatağında oturdu ve Doktor Mösyö Z.’yi çağırmalarını emretti.

Bir saat sonra doktor geldi. Kız, göğsünde şimdiye kadar asla hissetmemiş olduğu tatlı tatlı bir kaşınmak gibi bir şey hissettiğini haber verdi.

Doktor – Hâlâ kan geliyor mu?

Can – İki günden beri yoktur.

Doktor – Ya balgam?

Can – İki gün evveli kanlı balgam ve pıhtılar tükürmektaydim. İki günden beri hiçbir şey geldiği yoktur.

Doktor – Pekiyi! Pek güzel! Demek oluyor ki rahat ediyorsunuz. Artık bu rahatınız üzerine yeniden bir ilaç vermeye gerek yoktur. Besleyecek şeyler yemeli. Soğuktan kendinizi korumalı.

Doktor efendi şu emirleri vermişse de yüreği “Demek oluyor ki iki gün sonra bütün bütün rahat edeceksiniz. Zira hastalık insanın son günlerinde birkaç gün böyle iyileşmiş gibi davranır.” demişti. Fakat doktorun yüreğinde olan manadan anne ve babanın ne haberi olabilir? Onlar doktorun “Pek âlâ! Pek güzel” demesi üzerine kızlarını gerçekten pekiyi zannetmişlerdi.

Yahu! Bu zalim hastalık son günlerinde insanın midesini de mi açıyor ne oluyor?

Can'ın midesine bayağı bir kuvvet geldi. Hem gayet kuvvetli et suları göğsünü de yumuşattığından öksürüğü bütün bütün kesilmişti ve artık kan ve balgamlar da unutulmuştu. Garibi şundaki, doktorun vizitesinden sonra iki değil, beş gün geçti vefat etmedi! Vefat etmediği gibi etmek istemediği de görülmeye başladı.

O yüzden, doktor tekrar çağırılarak kızı etraflıca muayene etti. Hastalığın bu dereceye kadar iyileşme göstermesine bir mana veremedi. İhtiyat olarak ne faydası ne de zararı olacak bir su hazırlayarak güzelce beslenmesini; soğuktan ve rutubetten ve tozdan ve topraktan kendini korumasını tavsiye ederek kalktı gitti.

Doktorun bu defa verdiği ilaç ne tesirliymiş! Kız midesinde gittikçe kuvvet bulmakta. İkinci gün, doktor efendi bir daha çağırılarak yine o ilaçtan, hatta biraz daha kuvvetlicesinden vermesi istendi. Herif, kendi ilacında böyle bir etki olmadığını bildiği halde ilacı hakkında meydana gelen iyi kanaate zarar vermedi ve güya daha kuvvetlisini hazırladı.

Evet! İlacın bu defaki tesiri daha ziyade oldu ya! Yatağından kımıldanamayan hasta oda içinde gezinmeye bile başladı. Ee şimdi Molyer'in⁵² doktorlar hakkında söylediği söz yalan mıdır? Doktorluğun en bilimsel yönü, bir hastanın vefat etmiş olduğunu anlamak olup bir hastalığın hangi hastalık olduğunu teşhis edebilseler bile, her hastalığın birçok cinsi olduğundan hangi türü olduğuna karar verememektedirler. Tıp kitaplarında veremle ilgili sayfalarda yazar ki bu hastalık için için ilaç olmayıp verilen ilaçlarsa henüz deneme aşamasındadır. Lakin en altında, ihtiyat olarak iki satır daha yazılmış. Denilmiş ki "Bu hastalıktan bazı kere kendi kendisine iyi olanlar da vardır."

Şimdi, bizim Doktor Z de biçare Can'ın yeniden can kazandığını görünce "Patoloji kitabının şu son uyarısı doğru imiş be!" diye kendi kendisine şaşırarak, artık kızın iyi olacağını iyice gözlemledikten sonra herif bütün bütün lokman kesildi gitti. Bundan sonra kayıinvalidemi de getirsem o da hiç olmaz ise Hipokrat⁵³ kesilebilirdi.

Şaka değil! Kız gereği gibi kendisini toplamıştı. Hasta yataktan bütün bütün çıktı. Gündüz elbisesini de giydi. Ziklas iki günde bir kere kızın durumundaki değişimi Râkım'a yazarsa da "İşte oğul, size gerekli bilgiyi verdim. Fakat evime gelir de kızımı ziyaret ederseniz korkarım ki hastalığı nüks eder." notunu hiçbir mektubunda eksik etmezdi.

⁵² Fransız yazar Moliere.

⁵³ Hipokrat: Tıbbın babası olarak tanınan Yunan hekim.

Derken, kızcağıza sıhhat geldikçe canı da sıkılmaya başlayarak hocasını istemesin mi? Doktor Z.'den evvel babası itiraz ederek hastalığın tekrarlamasına sebep olacağını söylemişse de kızı ikna etmek mümkün olamadı. Tam tersine kız artık Râkım için yüreğinde aşka benzer bir şey hissedememekte olduğu konusunda güvence verdi. Ayrıca babası İzmir'de bulunup öteden beri kendisiyle evlenmeye can atan dayısının oğlu evlenme teklif ettiğinde kız buna da razı oldu. Dolayısıyla, Râkım'a özel bir uşak gönderilerek çağırıldı.

Koca Râkım! Kızı hayatta görünce sevincinden çıldıracağı geldi. Can ise Râkım'ı görünce vücudunda daha ziyade bir rahat bir sıhhat bularak:

Beseret ger heme âlem beserem tığ-ı zenend

Ne tevân berd-i hevâ-ı tu birûn ez ser-mâ

beytini okudu. Ama Râkım kendisini bu hale koyanlar işte bu beyitler olduğundan bahisle, bundan sonra bu gibi şiirsel hayallere önem vermemesini tavsiye etti. Kız da artık yeniden kazandığı hayatı korumaya gayret edeceğine söz verdikten sonra, her tarafın memnuniyeti son derece arttı.

Râkım o kadar memnun oldu ki yutkunup durmasından bir şey söylemek istediği halde söyleyemediğini gerek Can ve gerek anne babası anlamışlardı. O yüzden, Can, ağzındaki baklayı çıkarmasını söyleyince Râkım "Efendim, söyleyeceğim lakırdı yalnız babanıza mahsustur." diyerek, onu bir tarafa çekip

- Gördünüz mü Mösyö Ziklas!.. Cenab-ı Hak işte hem üç yüz bin lira servetinizi ve hem nur gibi kızınızı size tekrar bağışladı!

dedi. Ziklas; o tok gözlü, mert ve sadık Râkım'dan bu sözleri işitince oğlanı bir kat daha sevip yüreğine sokacağı geldi. Artık bundan sonra sözü uzatmakta lezzet yoktur. Kısa keserek tatlısına bağlayalım:

Ziklas, yazacağı kağıtları yazıp gerekli yazışmaları yaptıktan sonra işin üzerinden iki buçuk ay kadar zaman geçmişti ki Margiret İskenderiye'den ve Can'ın yavuklusu İzmir'den geldi. Margiret ile evliliği yine bu aralık kararlaştırılan bir yeğeni Halep'den gelip Kasım üzeri bunların düğünü için verilen baloda ömründe ilk defa olarak Râkım da polka oynadı!

Hele ertesi gün kendi evine geldiğinde, dadı kalfa Canan'ın can evinde bir ciğerparenin canlanıp oynamakta bulunduğunu haber verdi ki bu haber Râkım'ı her şeyden ziyade memnun eyledi.

İşte biz de altı ay sonra Râkım'ın, Yozefino kucağına nur topu gibi erkek evlat kundağı koymak şartıyla o sadık dostu da memnun etmiş olmasını belirterek sözü sonlandırırız.

SON

Sözlük

Irz: Namus.

İhtar etmek: Uyarmak, bildirmek.

Lohusa: Yeni doğum yapmış kadın.

Müddet: Süre.

Tahsil: Öğrenim.

Meram: İstek, amaç, niyet.

Zikretmek: Sözünü etmek, adını anmak.

Hemicek: Köyden şehre gelen ve bir şey bilmeyen, şaşkın kişi.

Tatbik etmek: Uygulamak.

Sima: Yüz, şekil.

Ziyade: Çok, fazla.

Oya: Genellikle ipek iplik kullanılarak iğne ile yapılan ince dantel.

Biçare: Çaresiz, zavallı.

Hoppa: Ciddi ve ağırbaşlı olmayan, aklına eseni yapan ve davranışları ölçülü olmayan.

Kundura: Kabaca işlenmiş, bağısız, düz ayakkabı.

Şalvar: Şalvarın belde durmasını sağlamak için bağlanan bağ.

Tasdik: Doğrulama.

Nafile: Yararsız, boşuna.

İhtiyat: Bir konuda ilerisini düşünmek, yedek yapmak.

İşin erbabı: Bir konuda çok iyi olan, bir işten anlayan kişi.

Siftah: İlk alışveriş.

Feyiz: Bereket, artma, çoğalma, gelişme.

Münasip: Uygun, yerinde.

Mahzun: Hüzünlü, üzgün.

Lütuf: İyilik, ihsan.

Vesvese: Kuruntu, kaygı.

Meblağ: Tutar.

İhsan: İyilik, lütuf, bağış.

Mahlas: Takma ad, lakap.

Kıyas etmek: Karşılaştırmak

İmtihan etmek: Bilgisini ölçmek, sınamak.

Takdim etmek: Tanıtmak, tanıştırmak.

İstifade: Yararlanma.

Hacet: Gerek, lüzum.

Nazaran: Karşılık.

Çehre: Yüz.

Sual etmek: Sormak.

Müşerref: Onur verilip yüceltilmiş.

İhya etmek: Canlandırmak, geliştirmek, mutlu etmek.

Havai: Ciddi ve ağırbaşlı olmayan, uçarı.

Hela: Tuvalet.

Arşın: Yaklaşık 68 santimetreye denk gelen, eski bir uzunluk ölçüsü.

Karyola: Üstüne yatak konan tahta veya metalden mobilya.

Hırdavat: Önemsiz, ufak tefek eşya.

Emel etmek: İstemek, dilemek.

Edevat: Bir iş için gerekli malzemeler.

Tahsis etmek: Ayırmak.

Müteşekkir: Teşekkürü borç bilen, teşekkür edecek durumda olan.

Saadet: Mutluluk.

Lakırdı: Laf, söz.

Entari: Tek parça kadın giysisi.

Endam: Boy pos.

Meziyet: Bir kişiyi diğerlerinden üstün gösteren özellik, nitelik.

Rugan: Ayakkabı, çanta gibi aksesuar yapımında kullanılan parlak deri.

Şinel: Kolsuz bir tür üst giysisi.

Potin: Ayak bileğine kadar gelen, yani lastikli veya bağlamalı ayakkabı.

Değirmi: Eni boyu eşit olan kumaş.

Yeke: Kayıkta dümeni kullanmak için dümenin baş tarafına takılan kol.

Pruva: Sandal veya geminin ön tarafı.

İbare: Birkaç cümlelik yazı dizisi.

Saba: Sabah rüzgârı.

Nigâr: Resim gibi güzel sevgili.

Güfte: Şarkı sözleri.

Meşk etmek: Özellikle güzel yazı ya da müzik konusunda çalışmak, alıştırma yapmak.

Kabahat: Hata.

Menetmek: Engel olmak.

Paylamak: Azarlamak.

Malumat: Bilgi.

Hazin: Hüzünlü, üzücü.

Mahal: Yer.

Mazhar etmek: İyiliğe eriştirmek.

Buse: Öpücük.

İzah: Açıklama.

Nakletmek: Aktarmak.

Payandaları çözmek: Argoda kalkıp gitmek, kaçmak.

Teessüf etmek: Üzölmek.

Tasvip etmek: Bir düşünce veya davranışı doğru bulmak, onaylamak.

Nükte: Şakalı söz, espri.

Hüsnü teveccüh: İyi karşılanma.

İştigal etmek: Uğraşmak, meşgul olmak.

Hiddet: Öfke.

Gıyabında: Kendisi yokken, arkasından.

İşret: İçki içme.

Vukuat: Polisi ilgilendiren olaylar.

İcap etmek: Gerekmek.

Addetmek: Saymak.

Hazinedar: Bir hazineyi, bütçeyi yöneten kişi.

Kerli ferli: İyi giyinen, kılığı kıyafeti ve görünüşü yerinde olan.

Muamele: Davranış.

Hakkaniyet: Hak ve adalete uygunluk.

Mahrum etmek: Yoksun bırakmak.

Tesir: Etki.

Suistimal etmek: Kötüye kullanmak.

Temkin: Bir işin sonucunu düşünerek tedbirli ve dikkatli davranma.

Zahir: Kuşkusuz.

Zapt etmek: Tutmak.

İstirap: Eziyet, işkence.

Mâni olmak: Engel olmak.

Hicran: Ayrılık.

Mazur: Mazaretli.

Murdar: Kirli, pis, kötü.

Maharetli: Becerikli.

Hikmet: Öğüt verici söz.

Amele: İşçi.

Tınmak: Argoda önemsemek.

Külhani: Külhanbeyi, serserilik yapan delikanlı.

Azamet: Ululuk, yücelik, büyüklük.

Merasim: Tören.

Pir: Bir konuda, meslekte deneyim kazanmış kişi.

Dalkavuk: Yalaka.

İbret almak: Olumsuz bir durumdan ders çıkarmak.

İrtibat: Bağlantı.

Mahpus: Hapsedilmiş, kapatılmış.

Sahra: Çöl, kır.

Safi: Duru, temiz, katıksız, saf.

Şükran: Minnet.

Sema: Gökyüzü.

Vakar: Ağırbaşlılık.

İffetli: Namuslu.

Tayin etmek: Atamak.

Vaka: Olay.

Enikonu: İyice, oldukça.

Saki: İçkili toplantılarda içki dağıtan kişi.

Eda etmek: Buyrukları yerine getirmek.

Tütsülenmek: Sarhoş olmak.

Külfet: Sıkıntı, yük.

Ehemmiyet: Önem.

Ketum: Ağzı sıkı, sır vermeyen.

Muntazam: Düzenli.

Güğüm: Boynu uzun, yanları kulplu, genelde bakırdan yapılmış su veya içecek kabı.

Tayyun: Sincap.

İhram: Genelde hacca giderken giyilen, beyaz bir peştamal ve havludan oluşan bol kıyafet.

Bahtiyar: Mutlu.

Mesut: Mutlu.

Hamdolsun: Halinden memnun olduğunu ve haline şükrettiğini belirtmek için kullanılan söz.

İftihar: Gurur, kıvanç.

Mandıra: Büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar süt ve süt ürünleri elde etmek için kurulmuş yer.

Alarga: Açıktan yaklaşma.

Tiryaki: Tütün, afyon gibi keyif verici maddelere alışmış ve bağımlı olan.

Nispet: Oran.

Aşikâr: Belli, apaçık.

Mertebe: Aşama, evre.

Köstek: Saat, anahtar gibi aksesuarların ucuna takılan zincir.

Mıuhafaza: Koruma, saklama.

Meram: İstek.

Musibet: Felaket, sıkıntı veren şey, uğursuz.

Sille: Tokat.

Yâr: Sevgili.

Hovarda: Çapkın.

Kadir: Güç, değer.

Maya: Yaratılış, nitelik.

Dimağ: Beyin, akıl.

Nida: Seslenme, ünlem.

Müsvedde: Karalama.

Katmerleşmek: Katlanmak, artmak.

Sini: Üzerinde yemek de yenen, yuvarlak, bakırdan tepsi.

Peşkir: Genelde pamuk iplikten yapılmış ince havlu, bez, peçete.

Garaz: Kin.

Defetmek: Kovmak.

Menfaat: Çıkar.

Nezinde: Yanında, huzurunda.

Halis: Saf.

Malum: Herkesçe bilinen.

Muzdarip: İzdırap ve acı çeken.

Mükafat: Ödöl.

Sıhhat: Sağlık.

Afiyet: Ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olma durumu.

Derman: Güç, takat.

Hicap etmek: Utanmak.

Sefih: Uçarı, serseri, adi.

Mazlum: Zulüm görmüş, haksızlığa uğramış kişi.

Şuh-meşrep: Cilveli, şuh.

Derbeder: Dağınık, düzensiz, avare.

Selamet: Huzur, rahat, her türlü endişeden uzak olma durumu.

Peksimet: Pişirildikten sonra kesilip kurutulmuş ekmek.

Rutubet: Nem.

Kanaat: Görüş.

Patoloji: Hastalıkla ilgili hücrelerdeki, dokulardaki yapısal ve işlevsel değişikliklerin incelenmesiyle ilgilenen bilim dalı.

Lokman: Büyük ve meşhur bir hekimin artık "doktor" anlamında kullanılan ismi.

Nüks etmek: Hastalığı depreşmek.

Ciğerpare: Ciğer parçası.